

Eija Turunen

**1700-LUVUN LOPUN KAUPUNKITALOT RAAHESSA,
ESIMERKKINÄ SOVELIUKSEN SUKUSÄÄTIÖN TALO**

**Pro gradu-työ
Jyväskylän yliopiston
taidehistorian laitos
kevätlukukausi 1991**

Museovirasto

Rakennushistorian osasto

Pekka Kärki

Olen tässä muutaman viimeksi kuluneen vuoden aikana soitellut Sinulle graduni teon tiimoilta heränneiden kysymysten takia. Pyysit minua lähettämään työni sinne, kunhan se olisi valmis.

Soveliuksen talon entisöiminen on vielä alakerran osalta kesken, luoja yksin tietää, mitä teorioitani mullistavia löytöjä siellä tehdään. Graduni aihe oli todella mielenkiintoinen ja arkistotutkimukset hyvin antoisia, läheltä piti, etten hautautunut materiaaliin. Työn tulos on tässä, arvosanaksi sain cum laude approbatur.

terveisin

Eija Turunen

Kappelikatu 10

92100 Raahe

982/221566

SISÄLTÖ

JOHDANTO	1
1. TAUSTAA SOVELIUKSEN TALON TUTKIMISELLE: RAAHEN RAKENNUSKANNASTA 1700-LUVULLE TULTAESSA	6
2. KAUPUNGIN TORI YMPÄRISTÖINEEN	10
3. TORIN POHJOISPUOLISEN TONTIN OMISTAJAT	13
4. SOVELIUKSEN SUKU	15
5. KAUPPIAS MATTS SOVELIUKSEN TALO 1700-LUVUN LOPUSSA, SEN SIJOITTUMINEN AIKAKAUDEN YLEI- SEEN RAKENNUSTYYLIIN	18
6. SOVELIUKSEN TALO VUONNA 1834 PALOVAKUU- TUKSEN MUKAAN	26
6.1. SOVELIUKSEN TALON SISÄRAKENTEET	30
7. TALON INTERIÖÖREISTÄ VUOSINA 1785-1850	35
8. MUISTITIETOJEN SEINÄMAALAUKSISTA	44
9. TONTTI 106 KOLMANNESSA KORTTELISSA PIHA- PIIRI VUONNA 1834	49
10. 1800-LUVUN LOPULLA TEHDYT RAKENTEELLISET MUUTOKSET	52
JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	58
VIITTEET	62
KUVALUETTELO	65
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS LIITTEET	72

JOHDANTO

Tämä pro gradu -työ liittyy osana Raahen museon ja Soveliuksen sukusäätiön yhteiseen projektiin, jonka tarkoituksena on saattaa sukusäätiön omistama, Raahen kaupungin museon tiloiksi vuokraama Soveliuksen talo laivanvarustaja-kauppiasmuseoksi. Soveliuksen sukusäätiön talo on ainut pääpiirteissään alkuperäisessä asussaan säilynyt 1700-luvun asuinrakennus Raahessa. Pohjois-Pohjanmaan museon konservattori Matti Laine teki talossa pintakäsittelytutkimuksia vuonna 1988. Niiden pohjalta tutkittiin, mille aikajaksolle talo voitaisiin konservoida. Minä tein arkistotutkimuksia Oulun maakunta-arkistossa. Erityisesti siellä oleva Sovion yksityisarkisto oli suureksi avuksi. Kesällä 1989 Raahen kaupunki vuokrasi Soveliuksen talon museolle. Museo muutti toimistonsa talon alakertaan ja yläkerran konservointia alettiin suunnitella. Konservoinnissa päädyttiin 1890-lukuun, koska tuolloin tehdyt suuret muutokset muuttivat talon yleisilmettä myös sisätiloissa niin paljon, ettei esimerkiksi aikaisempia 1800-luvun alkupuolen seinämaalauksia voitu korotettuihin huoneisiin sijoittaa. Toukokuussa 1990 Soveliuksen talon yläkerta avattiin näyttelytiloiksi. Yläkerta on konservoitu nk. pehmeästi, eli kaikki vanhat pinnoitteet löytyvät nyt laitettujen alta. Vanhojen tapettien päälle vedettiin pinkopahvit ja niiden päälle liisteröitiin Raahen museon konservattorin Jouko Turusen van-

hojen, talosta löytyneiden tapettimallien mukaan piirtämät ja silkkipainomenetelmällä painamat tapetit.

Talon alakerran konservointia ei ole vielä aloitettu, koska toisaalta entisöinnin aikatasoa ei ole vielä varmasti päätetty ja toisaalta Raahen kaupunki ei ole antanut museolle sitä varten rahaa.

kuvat 6-9 Mitä ilmeisimmin alakerta tullaan entisöimään 1800- ja 1900-lukujen vaihteen tasolle, sillä alakerrassa on kaksi todella kaunista jugend-tyylistä kaakeliuunia, joita ei kannata poistaa. Toisaalta alakerran huoneiden korkeus on vielä alkuperäinen ja esimerkiksi salissa on lähes ehyt noin 1850-luvulle sijoittuva seinämaalauk. Talo maalattiin keuhalla 1990 kromioksidin vihreäksi, koska tämä väri todistettavasti oli talon pinnassa 1890-luvulla. Kaupunkilaisissa värivalinta aiheutti aluksi kummastusta ja paheksuntaakin, mutta tätä nykyä siihen oltaneen jo tyytyväisiä.

Suhteellisen runsaasta arkistomateriaalista johtuen minun arkistotutkimukseni ulottui huomattavasti laajemmalle aikavälille kuin mitä tässä työssäni pystyin hyödyntämään, Suvion arkistossa olevat vanhimmat asiakirjat ovat 1700-luvun alkupuolelta ja uusimmat 1900-luvun puolenvälin paikkeilta.

Raahen vanhempaa rakennuskantaa on tutkinut erityisesti

professori Henrik Lilius. Varsinaisesti Soveliuksen talosta ei ole olemassa mitään laajempia tutkimuksia. Museoviraston arkistossa on Henrik Liliuksen talosta kesällä 1960 tekemä rakennusinventointi. Museoviraston toimesta tehtiin kesällä 1986 Jarkko Sinisalon johdolla tarkempi inventointi, mutta raportti siitä on Sinisalon virkavapaan takia vielä valmistumatta. Olen kuitenkin keskustellut Sinisalon kanssa talosta ja suunnilleen tiedän hänen inventointinsa sisällön. Edellä mainittujen ohella ei Matti Laineen pintakäsittelytutkimuksen lisäksi ole muita tieteellisiä tutkimuksia tai raportteja. Suvun keskuudessa on säilynyt joitakin perimätietoja ja -arveluja, joista osa on mukana Samuli Paulaharjun Wanha Raahen -teoksessa. Tutkimustyöni aikana olen kuitenkin huomannut Paulaharjun Wanhan Raahen tarinat mukavasti romantisoiduiksi ja väritetyiksi. Oulun maakunta-arkistossa on Paulaharjun kokoelmassa joitain Jenny ja Samuli Paulaharjun kesinä 1923 ja 1924 tekemiä raahelaisten haastatteluja, joista sain arvokasta ja luotettavaa lisätietoa esimerkiksi Soveliuksen talossa olleista seinämaalauksista.

Tärkein lähdemateriaalini on ollut Sovion arkisto Oulun maakunta-arkistossa. Sieltä olen löytänyt juuri tätä taloa koskevaa tietoa. Arkisto on varsin laaja ja esimerkiksi kauppamerenkulkua ja laivojen varustelua koskevat arkistot jätin kokonaan läpikäymättä. Sovion arkiston lisäksi olen tutkinut Raahen kaupungin henkikirjoja kaupungin perustamisesta lähtien. Henkikirjojen tietoja on täytynyt täy-

dentää rippikirjoilla, erilaisilla veronkantoluetteloilla ja muilla vastaavilla luetteloilla. Lisäksi Valtion arkiston Tarmon palovakuutusarkistosta saamani Soveliuksen talon ensimmäinen palovakuutuskirja vuodelta 1834 on ollut erityisen tärkeänä lähdemateriaalinani.

Tärkeimpinä kirjallisina lähteinä on ollut Alma Söderhjelmin Raahen kaupungin historia, Henrik Liliuksen eri julkaisut ja Rakentajan kustannuksen julkaisema "Talo kautta aikojen" -sarja. Samuli Paulaharjun Wanha Raahen on kaikesta, osittain vain epäilystä epätarkkuudestaan huolimatta ollut käytössä, myös joulukuussa 1990 ilmestyneessä Pekka Toivasen ja Aulis Forssin kirjoittamassa Raahen tienoon historian ensimmäisessä osassa on ollut hyödyllistä tietoa. Lisäksi olen pyrkinyt tutkimaan mahdollisimman laajasti alan kirjallisuutta saadakseni ajatelmilleni tukea.

Tärkeimpänä ongelmanani tätä työtä tehtäessä on selvittää talosta löytyvien rakenteellisten ja sisustuksellisten yksityiskohtien, samoin kuin arkistoista löytyvien dokumenttien perusteella ne tyyliuunnat tai aikakaudet, jotka 1700-luvun lopulta seuraavan vuosisadan puoleenväliin vaikuttivat raahelaiseen rakentamiseen ja sisustamiseen. Erityisesti minua kiinnostaa purjelaivaliikenteen ja vilkkaiden suhteiden vaikutus kaupungin rakennustyyliin. Pysin myös tutkimaan onko olemassa raahelaisille rakentajille tyypillisiä rakennustapoja, jotka ovat säilyneet käytössä pitkään.

Mielestäni talon kauppakirjojen löytyminen marraskuussa 1989 ja talon varsinaisen iän paljastuminen oli hyvin tärkeä tutkimustulos. Aloittaessani Soveliuksen talon tutkimista, edessäni oli perimätietojen mukaan osittain mahdollisesti heti Isonvihan jälkeen rakennettu talo. Kauppakirjojen löytymisen jälkeen talon ikä voitiin määrittää noin kymmenen vuoden tarkkuudella, mikä helpotti löydettyjen rakenteellisten ja sisustuksellisten yksityiskohtien ajoittamista. Tutkimuksen tekijän kannalta vaikein ongelma oli siis ratkennut jo ennen kuin tätä työtä on ryhdytty kirjoittamaan.

1. TAUSTAA SOVELIUKSEN TALON TUTKIMISELLE: RAAHEN RAKENNUSKANNASTA 1700-LUVULLE TUL- TAESSA

Vuonna 1649 perustettu Raahen kaupunki oli alkuajois-
tansa lähtien eräänlainen edelläkävijä rakennustaiteellisesti
ottaen. Kuningatar Kristiina ja Suomen silloinen kenraaliku-
vernööri kreivi Pietari Brahe suunnittelivat uuden kau-
pungin perustamista Pohjanlahden rannikolle. Paikaksi va-
littiin lopulta nykyinen Raahen lahti. Alunperin uuden kau-
pungin sijoituspaikaksi ajateltiin Salon satamalahtea. Se oli
jo kuitenkin mataloitunut siinä määrin, ettei kaupungin ra-
kentamista sinne kannattanut enää ajatella. Vasta peruste-
tun kaupungin oli määrä toimia kaupp- ja satamakaupun-
kina tai -paikkana alueen tarpeisiin.¹

Kaupunki perustettiin Raahen lahden poukamaan ja sen
asemakaavan sai suunniteltavakseen ruotsalainen maan-
mittaaja Claes Claesson, jota kreivi Pietari Brahe oli aikai-
semminkin käyttänyt perustamiensa kaupunkien asema-
kaavoittajana. Claesson suunnitteli kaupungille renessanssi-
ihanteiden mukaisen säännöllisen ruutuasemakaavan, joka
maaston muodoista huolimatta tehtiin mahdollisimman täy-
delliseksi.

Kaupungin rakennuskannasta saa hyvän kuvan vuodelta

1659 säilyneestä piirroksesta, jossa erityisesti kaupungin tärkeimmät rakennukset on huolellisesti kuvattu. Myös kaupungin säännölliset korttelit ym. näkyvät piirroksesta hienosti.(LIITE I). Raahen rakennuskanta erosi muista aikansa kaupungeista erityisesti siinä, että asuintalot oli rakennettu tontin reunalle, katujen varsille, muu osa tontista oli aidalla rajattu huolellisesti. Talousrakennukset sijoitettiin tonttien perälle. Toinenkin huomattava uutuus käy ilmi piirroksesta. Nimittäin lähes joka talossa oli savupiippu, uutuus, joka levisi muualle Suomeen hitaanlaisesti. Lienevätkö nämä modernit piirteet vastaperustetussa Raahessa edistykseisen perustajan ja saksalaissyntyisen pormestarin ansiota. Yleisin rakennustyyppi kaupungissa oli paritupapohjakaavaan perustuva talo. Toisaalta Raahen rakennukset olivat vanhakantaisia harmaita, matalia hirsitaloja, vielä vanhan perinteen mukaan rakennettuja. Myös porvareiden varastorakennusten sijoittaminen kaupungin edustan saarille oli keskiajalta periytyvä tapa. Barokkia, eli uusinta vallitsevaa tyyliä edusti kaupungissa komea raatihuone veistoskoristeisine torneineen ja pormestari Corten komean residenssin portaaliveistos, jotka olivat ilmeisesti kuvantekijä Mikael Baltin tekemiä. Balt työskenteli tuolloin Raahen kirkon veistoskoristelujen parissa pormestari Corten kutsu-
mana.²

kuvat
10-11

Isonvihan aikana lähes koko kaupunki paloi, mm. komea barokkiraatihuone täydellisesti. Tulelta säästyneitä taloja

rikottiin ja kirkko ryöstettiin.³ Kaupungin rakentaminen aloitettiin heti vihollisuuksien laannuttua. Taloja pystytettiin entisten nurkkapaalujen mukaan. Kirkon korjaus ja uuden raatihuoneen rakentaminen onnistuivat koko maassa kerätyn kolehdin turvin.⁴

Raahen rakennuskannasta 1700-luvulta ei ole mitään kuvallisia todisteita. Ennen vuoden 1810 suurpaloa rakennettuja taloja on säilynyt vain muutamia, joten niiden antaman kuvan perusteella täytyy johtopäätökset tehdä. Säilyneet rakennukset antavat kuvan 1700-luvun kuluessa käyttöön otetuista rakennustyypeistä. 1700-luvun Raahen kaupunkikuva poikkesi suuresti vuoden 1659 piirroksessa olevasta matalasta harmaasta kaupungista. Vuonna 1775 tehdyn katselmuksen mukaan Raahen kaikki talot olivat puutaloja, joista useimmat kaksikerroksisia.⁵ Kaksikerroksinen puutalo oli rakennustoimintaa ohjaavien virkamiesten ihanne ja varakkaiden porvarien suosikki. Kaksikerroksiset talot ja karoliininen pohjakaava kuuluivat vihojen välisen ja niiden jälkeisen ajan uutuuksiin. Rakennusten ulkoseinien vuoraus alkoi yleistyä erityisesti kustavilaisella ajalla. Julkisivun maalauksessa tuli muotiin 1700-luvun alkupuoliskolla ensin punamulta ja myöhemmin keltamulta ja vaalean harmaa väri.

kuvat Julkisivujen maalaaminen yleistyi kyllä suhteellisen hitaasti,
12-13 esimerkiksi Raahessa oli vielä vuonna 1819 maalaamattomia

yksityistaloja.⁶ Ainakin punamultaa ja tervaa käytettiin joko laudoista tai paanuista tehtyjen kattojen suojaamiseen. Kivijalan rakentaminen yleistyi nopeasti kaupunkien varakkaimpien porvareiden taloissa.

Professori Henrik Liliuksen mukaan Raahen 1700-luvulta säilyneissä rakennuksissa ilmenee kolme eri rakennustyyppiä: 1600-luvulta periytynyt tavallinen hirsitalo, korkeussuhteiltaan korostettu talo ja kaksikerroksinen talo. 1700-luvulta lähtien nopeasti levinnyttä mansardikattoa ei palosta selvinneissä taloissa yhdessäkään ole. Palon jälkeen rakennetuissa taloissa mansardikattoja esiintyy hieman useammin eli ne jatkoivat olemassa olevaa perinnettä Raahessa.⁷ Mansardikatot eivät kuitenkaan jostain syystä olleet Raahessa yhtä suosittuja kuin muualla Suomessa. 1700-luvun loppupuolelle tultaessa kaupungin rakennukset olivat osittain vanhakantaisia, osittain uudempien tyyli-suuntausten mukaisia. Koska Raahe oli merenkulkukaupunki, tulivat uudet vaikutteet ja tyyli tälle suhteellisen nopeasti. Useimmiten kävi kuitenkin niin, ettei uuden tyylin mukaisia rakennuksia täällä osattu toteuttaa tai toteutus onnistui vain osittain. Joskus omaksuttiin pelkästään yksityiskohtia. Vaikuttaa siltä, että vanhat, hyväksi koetut mallit ja rakennustavat säilyivät pitkään käytössä. Uusista muodeista ja tyyleistä omaksuttiin vain ne osat, jotka koettiin hyväksi, hyödyllisiksi tai ne yksinkertaisesti pönkittivät rakennuttajan halua osoittaa varakkuutensa.

Isonvihan tuhojen jälkeen nousi vanhoille pohjille uusi kaupunki komeampine ja kookkaampine rakennuksineen.

kuva 14 1700-luku oli Raahelle kasvun kautta kauppa- ja purjelaiva-kaupunkina, varsinaiseen kukoistukseensa Raahen nousi 1800-luvulla vilkkaan merenkulkunsa ansiosta.

2. KAUPUNGIN TORI YMPÄRISTÖINEEN

Kaupungin tori sijoitettiin merenrantaan, olihan Raahen tärkeä satamakaupunki. Torin varrelle oli sijoitettu kaikki tärkeät hallinnolliset laitokset, kuten vuoden 1659 piirroksista näkyy.(LIITE I).

Torin itäosalla oli kaupungin raatihuone. Kaupungin ensimmäinen, heti perustamisen jälkeen rakennettu, vuonna 1654 käyttöön otettu komea barokkiraatihuone tuhoutui ison vihan aikana, mutta uusi mansardikattoinen raatihuone valmistui jo vuonna 1729.⁸ Uuden raatihuoneen ympärille rakennettiin myös vaakahuone, vankila ja corps de garde.⁹

Vuonna 1659 piirretystä kuvasta näkyy selvästi, miltä kymmenvuotias kaupunki on näyttänyt. Komeaa raatihuonetta vastapäätä torin länsilaidalla on suurikokoinen, savupiiputon rakennus. Tämä rakennus siirrettiin Salon

Ristikarista kaupungin ensimmäiseksi kirkoksi.¹⁰ Varsinaista kirkkorakennusta ryhdyttiin rakentamaan kaupungin koilliskulmalle heti kaupungin perustamisen jälkeen ja se otettiin käyttöön vuonna 1656 ja kokonaan se valmistui vuonna 1659.¹¹ Kirkkhuone jäi nyt tyhjilleen ja arvellaan, että sitä käytettiin kaupungin tulli- ja pakkahuoneena, sillä aivan sen edessä olivat sataman laiturit ja Maafantin saaren makasiinit.¹²

Seuraava huomattava rakennus torin reunalla oli pormestari Henrich Corten kaupunkipalatsi. Pormestari Corte oli saksalaista syntyperää, kreivi Brahen uskollinen vouti, jonka hän sittemmin nimesi uuden kaupunkinsa pormestariksi.

Pormestari Corten residenssi sijaitsi torin pohjoislaidalla, julkisivu rannalle päin. Corten talo poikkesi kooltaan ja ulkoasultaan muista kaupungin yksityistaloista. Corten palatsin sisäänkäynti oli näyttävästi rannanpuoleisella julkisivulla eikä tontin sisäpuolella, kuten tavallisesti. Rantaan on täytynyt muodostua jo jonkinlainen kulkuväylä, ilmeisesti jo oikea katu tai tie.¹³ Itse rakennus oli varsin mittava aumakatolla katettu talo, jonka julkisivuun on piirroksessa merkitty kahdeksan ikkuna-akselia ja neljä savupiippua. Corten talon pääfasadissa oli piirroksen mukaan veistosportaali, joka oli tyypillinen tuon ajan tukholmalaisille kaupunkipalatsseille.¹⁴ Pormestarin talon katteena on luultavasti ollut lauta.¹⁵ Pormestari Corten kaupunkipalatsi toimi samalla

Salon voutikunnan residenssinä.¹⁶ Torin piirissä sijaitsi myös seurakunnan pappila. Toivasen mukaan se oli raatihuoneen pohjoispuolella kuten pormestarinkin talo. Samuli Paulaharjun mukaan pormestari Corten talo oli kirkkoherra Ahlholmin talon vieressä.¹⁷

Maanmittaaja Jonas Cajanuksen tekemässä mittauksessa vuodelta 1750 näkyy kaupungin tilanne pian olojen rauhoittumisen jälkeen. (LIITE II). Uuden raatihuoneen taakse on tullut kiinteää asutusta. Raatihuone ei enää seiso keskellä tyhjää toria. Vanhan kirkkokuoneen paikalla on nyt seurakunnan makasiini. On mahdollista, että rakennus sinänsä on yhä sama Salon puolelta kuljetettu.

Torin etelälaidalla on aivan kaupungin perustamisesta lähtien asunut kaupungin porvareita, laivanvarustajia ja kauppiaita, esimerkiksi kauppias Didrich Freitagin perheen monta sukupolvea. Lähes koko kaupungin tuhonnut tulipalo 6.10.1810 vastaisena yönä alkoi ilmeisesti juuri Freitagin pihapiiristä. Tuli tuhosi raatihuoneen arkistoineen ja eteni noin kahden korttelin leveydeltä itään, aina nykyiselle Reiponkadulle asti.(LIITE III). Soveliuksen talon säilyminen on ihmeellinen sattuma, Johan Sovelius menetti kyllä joitain piharakennuksiaan palossa.¹⁸

kuvat Raatihuoneen tontin osti Johan Soveliuksen veli Fredrik
15-17 Mattsson Sovelius (16.10.1778-8.5.1837), joka rakensi pai-

kalle komean, osittain kaksikerroksisen, mansardikattoisen talon, jonka piilopontatut seinät maalattiin valkoisiksi.

3. TORIN POHJOISPUOLISEN TONTIN OMISTAJAT

Tässä luvussa käsittelemälläni "torin pohjoispuolisella tontilla" tarkoitan sitä tonttia, jolla pormestari Corten residenssi sijaitsi ja jolla Soveliuksen sukusäätiön talo nyt sijaitsee. 1700-luvulta peräisin olevissa kauppakirjoissa tontista käytetään nimitystä "den Cortiska Gården".

Torin pohjoispuolisen tontin omistajia oli aika vaikea jäljittää, sillä Raahen kaupungin henkikirjoissa oli aukkoja ja kaupungin tontti- ja korttelijaottelu ja -numeroinnit vaihtelevat koko ajan.

Kaupungin ensimmäisen pormestarin Henrich Corten jälkeen pormestareina toimivat hänen poikansa ja pojanpoikansa Henrich Corte nuorempi ja Gabriel Corte. Nämä kolme sukupolvea asuivat henkikirjojen mukaan samalla paikalla. Vielä vuonna 1730 talo ja tontti olivat suvun hallinnassa, talossa asui Gabriel Corten poika Hindrich. Vuoden tyhjillään olon jälkeen taloon muutti virkaa hoitava pormestari Johan Wijkman, joka kuitenkin muutti pois kaupungista vuonna

1741. Tästä lähtien talo ja tontti olivat jälleen jonkin aikaa autioina.¹⁹

Henkikirjoissa mainittu herra Wijkmanin tontti on sama kuin Corte -pormestarienkin tontti. Ehkäpä pormestari Wijkman osti tontin Corte-suvulta vuoden 1731 jälkeen. Vielä vuonna 1745 Wijkmanin tontti oli autiona, mutta seuraavassa säilyneessä henkikirjassa vuodelta 1750 tontin omistajaksi on merkitty porvari Matts Ravander ja vaimonsa Christina Ström.²⁰

Oulun maakunta-arkiston Sovingin arkistosta löytyneet kauppakirjat paljastavat pormestari Carl Mentzerin (virassa vuosina 1766-1806) ostaneen torin pohjoispuolella olevan tontin kaikkine rakennuksineen leskirouva Christina Strömiltä kesäkuun 5. päivänä vuonna 1770. Kuitenkin jo seitsemän vuoden päästä, 5. toukokuuta vuonna 1777, pormestari Mentzer myi kolmannessa korttelissa olevan tonttinsa numero 73 kaikkine rakennuksineen kauppias Matts Soveliukselle 166 riikintaalarin ja 32 skillingin kauppahinnasta. Kauppakirjassa mainitaan vielä, että koko summa on maksettu ostohetkellä.²¹ (LIITE IV). Ilmeisesti Corte-residenssi oli huomattava rakennus Raahessa, koska kaupungin virassa olevat pormestarit siinä niin mieluusti asustivat, talosta muodostui lähes sadaksi vuodeksi eräänlainen pormestarien virkatalo.

Pormestari Mentzerin kerrotaan kuitenkin olleen rahavaikeuksissa eikä hän koskaan saanut kerättyä itselleen omaisuutta. Niinpä vanhan ja varmasti jo huonokuntoisenkin talon pitäminen oli hänelle ylivoimaista, saatikka uuden rakentaminen.²²

4. SOVELIUKSEN SUKU

Soveliuksen, alunperin Sovion suku kuuluu Raahen ensimmäisiin porvarissukuihin. Vanha tarina kertoo suvun alkuvaiheista seuraavasti: Alunperin Ylitalo-niminen suku olisi muuttanut Kuusamosta Saloisiin (Salo) sen hyvän sataman takia. Suku asui Palon kylässä Saloisissa ja he olivat ilmeisesti vanhan sataman kauppatalonpoikia.²³ Palon kylästä Bertil Ylitalo poikiensa Mattsin ja Michelin kanssa muutti tilansa lähelle merta paikkaan, jossa eräällä Sovio-nimisellä lappalaisella oli ollut torppansa. Paikkaa kutsuttiin Sovioksi, Sovionlahdeksi ja Ylitalot ottivat sen nimen käyttöönsä. Kun Salon kaupunkia vuonna 1649 alettiin perustaa Raahen niemelle, tuli se osittain Sovion tilan maille. Kirkkotarhan eteläpuoli ja toisen korttelin tontit rakennettiin Sovion pelto-
maalle.²⁴ Vuoden 1659 piirroksessa näkyekin kaupungin tullistaketin eteläpuolella, Sovionlahden kaakkoisrannalla, talonpoikaistalo erilaisine rakennuksineen. Piirroksen tekijä

on varustanut talon tekstillä "Såviå Bondgård".

Matts ja Michel Bertilsson Soviota, joiden isännöintiaikana kaupunki perustettiin, kehoitettiin muuttamaan kaupunkiin. Ilmeisesti Michel Bertilsson muutti kaupungin rajojen sisäpuolelle, mutta Matts Bertilsson jäi asumaan tulliaidan ulkopuolelle, missä hän jatkoi kaupankäyntiä ja merenkulkua välittämättä lainkaan kaupungin kaupankäyntiä koskevista säädöksistä. Matts Bertilsson Sovio joutui näistä rikkomuksistaan useita kertoja oikeuden eteen ja lopulta hänen käskettiin joko muuttaa kaupunkiin tai takaisin vanhoille maille Palon kylään.²⁵ Matts Sovio valitsi kaupungin ja ryhtyi sukunsa ensimmäiseksi porvariksi.²⁶ Ei Michel Bertilsson Saviokaan mikään merkityksetön kaupunkilainen ollut, sillä hän lahjoitti vaimonsa kanssa Raahen kirkkoon Mikael Baltin veistämän kehyslaudan.

Raahen kaupungin henkikirjoissa olevat miespuoliset Sovit ovat kaikki poikkeuksetta joko kauppiaita ja/tai laivanvarustajia. Suvun vesat aloittivat yleensä kauppapulaisina edeten vähitellen kirjanpitäjäksi ja siitä ylöspäin. Samoin lähes kaikki miespuoliset Sovit olivat suorittaneet vähintäänkin perämiehen tutkinnon, aika monilla oli myös kapteenin pätevyys. Sovio-Sovelius -suvussa merenkulku ja kaupankäynti ovat aina kuuluneet elimellisesti yhteen. Vuosien 1765-1809 välisenä aikana olivat Freitagin, Soveliuksen ja Langin kauppahuoneet kaupungin rikkaim

mat.²⁷ Freitagin sukuun oli Soveliuksilla sukulaisuussuhteita ja Langin kauppahuone tuli naimakauppojen kautta myöhemmin Sovelius-suvun hallintaan. Freitag-suvun ja Sovelius-suvun kauppiailla oli esimerkiksi useita yhteisiä laivanvarustushankkeita. Sovelius-suku oli varsin merkittävä suurine omaisuuksineen ja hyvinvoivine kauppahuoneineen. Hyvin useat Soveliukset ovat istuneet kaupungin raadissa ja onpa Henrik Sovelius edustanut Raaheta Porvoon valtiopäivillä vuonna 1809.²⁸

Sovelius-suvun, kuten muidenkin suurten raahelaisten kauppias- ja laivanvarustajasukujen mahtiaika päättyi, kun höyrylaivaliikenne valtasi merenkulun.

5. KAUPPIAS MATTS SOVELIUKSEN TALO 1700- LUVUN LOPUSSA, SEN SIJOITTUMINEN AIKAKAUDEN YLEISEEN RAKENNUSTYYLIIN

Tässä luvussa käsitellään pelkästään talon ulkoasua, 1700-luvun lopussa, sillä tiedot talon tuolloisista sisätiloista ovat lähinnä arvailujen varassa.

Soveliuksen talo on ainoita vuoden 1810 suuresta kaupunkipalosta säilyneitä porvaritaloja. Soveliuksen talo rakennettiin aikoinaan kaupungin tärkeimmälle paikalle, kauppatorin reunalle, raatihuoneen välittömään läheisyyteen. Itse talo, komea kaksikerroksinen rakennus, osoittaa Matts Soveliuksen olleen huomattava henkilö oman aikansa Raahessa.

Kauppias Matts Sovelius muutti perheineen uuteen taloonsa vasta vuonna 1785.²⁹ Raahen kaupungin henkikirjoissa on noilta vuosilta, 1777-1785 puutteita, mutta rippikirjojen perusteella voidaan päätellä, että kauppias Sovelius asui perheineen tontilla III: 67 ja omisti tontin III:73, joka on tällöin autiona. Vasta jakson 1785-1791 aikana ilmoitetaan Soveliuksen perhe asuvaksi uudella tontillaan.³⁰

Aikaisemmin on arveltu, että Soveliuksen talo olisi rakennettu heti isonvihan jälkeen perheen tultua maanpaosta

Ruotsista. Talosta olisi alkujaan tehty yksikerroksinen, mutta se olisi korotettu kaksikerroksiseksi viimeistään ennen talon oletetun rakennuttajan Johan Sovelius vanhemman kuolemaa vuonna 1765.³¹ Sovelius-suvun keskuudessa kulkee myös perimätieto, jonka mukaan talon runko olisi kuljetettu hirsinä joko maitse tai meritse Ruotsin puolelta Raahen ja pystytetty täällä uudelleen.³² Tämä perimätieto saattaisi hyvinkin pitää paikkansa, sillä tällainen "talopakettin" osto oli hyvinkin tavallista Suomen rannikkokaupungeissa tai yleensä hyvien kulkureittien varrella. Taloja ostettiin toki Suomenkin puolelta.³³ Jos tätä talopakettiteoriaa vietäisiin pitemmälle, voisi tontin oston ja taloon muuton välisen suhteellisen pitkän ajan selittää sillä, että Matts Soveliuksen piti ensin löytää haluamansa talo, sen jälkeen hieroa kauppvoja ja vihdoinkin odottaa hyviä kelejä rungon kuljettamiselle. Talon hirret ovat tulleet kätevästi esimerkiksi laivan parlastina.

Tutkiessani talon vaiheita ja erilaisia arkistoja, löysin monia seikkoja, jotka olivat ristiriidassa tämän, lähinnä oletuksiin perustuvan rakennusajankohdan kanssa. Kaupungin arkistossa mahdollisesti olleet asiakirjat ja muut paperit paloiivat raatihuoneen mukana vuonna 1810. Marraskuussa 1989 talon ja tontin kauppakirjat vihdoinkin löytyivät. Perheen asuminen vielä vanhalla tontillaan uuden ollessa asumattomana todistaa mielestäni varsin vakuuttavasti sen, että Soveliuksen talo on rakennettu vuosien 1777 ja 1785

välisenä aikana. Talosta vuonna 1834 tehdyn palovakuutuskirjan mukaan talo oli silloin noin 50 vuotta vanha. Juuri tämä edellä mainittu seikka hämäsi arvioidessani talon ikää ennen kauppakirjan löytymistä. Palovakuutuksen tekijä Johan Mattsson Sovelius (14.10.1770-26.7.1852) oli "Cortiska Gårdenin" ostovuonna 7-vuotias ja uskon, että hänen muistitietonsa kotitalon rakentamisajasta pitävät paikkansa. Vaikka Soveliuksen talon historia hieman lyhenninkin kauppakirjojen löytyttyä, on tontin omistajaluettelo kuitenkin varsin huomattava ja tontin menneisyys vähintäänkin kunniakas. Pekka Toivanen mainitsee Raahen tie-noon historia -teoksessa, että Soveliuksen talo on ainoa karoliiniselta ajalta säilynyt talo Raahessa, lisäksi Toivanen sanoo talon pohjakaavaa paritupa-tyyppiseksi.³⁴ Tämä väite ei pidä paikkaansa, sillä jos karoliininen aika ajoitetaan Kaarle-kuninkaiden mukaan, kesti se vuodesta 1654 vuoteen 1718. Toisaalta Soveliuksen talo kaikkienensa kuuluu karoliinisen barokin piiriin, pohjakaavasta lähtien.

Soveliuksen talo on siis samalla tontilla kuin Corte -pormestareiden residenssi. Corten talo oli rakennettu Rantakadun suuntaisesti ja Soveliuksen talo on rakennettu itä-länsisuuntaisesti, pitkä sivu torille päin. Soveliuksen talon alla on laaja holvattu kivikellari, pohjois-eteläsuunnassa, kellarin halssi on liitetty talon pohjoisfasadiin. Arvelen, että tämä kellari on peräisin jo Corte-pormestareiden kaudelta. Kellarin sisäänkäynnin molemmin puolin olevat viinikella-

rinomaiset tilat viittaavat mielestäni eurooppalaiseen kulttuuripiiriin ja sitä kautta saksalaissyntyiseen Hendrich Corteen.

Soveliuksen sukusäätion talo on ulkoasultaan tyypillinen 1700-luvun yksityinen asuintalo. Se on kaksikerroksinen rakennus, jossa on karoliininen pohjakaava. Tyypillisimmillään 1700-luvun loppupuolen taloissa oli mansardikatto. Soveliuksen talon vintillä nykyään näkyvien kattorakenteiden mukaan myös Soveliuksen talon alkuperäinen katto on ollut sellainen, mutta hyvin loiva, taite on ollut tuskin silmin havaittava. Kattokulmaa 1890-luvulla loivennettaessa on alemmaa lapetta nostettu ylemmän tasolle laittamalla talon päätyihin ja väliseinien päälle kiilat.³⁵ Talon katteeksi laitettiin tuolloin 1700-luvun lopussa ilmeisesti lauta, sillä talon vintillä näkyy vielä varsin harvaan laitettut, lomittain sijoitellut laudat. Oletettavasti lautojen välissä oli eristeenä tuohi.

kuvat Talon alkuperäiset räystäslistat olivat voimakkaasti profiloit-
18-19 dut, hirrestä veistetyt, tyypilliset Pohjanmaan rannikkokau-
pungeille.³⁶

Syynä näinkin loivan mansardikaton laittamiseen saattoi esimerkiksi olla "oikean" mansardikaton rakentamiseen tarvittavan tiedon ja taidon puute tai lähinnä ehkä tekotavan tuntevien kirvesmiesten puute. Toisaalta syynä saattoi olla rakennuttajan maku. Soveliuksen talon katto on tehty vuo-

kuvat
20-21

liaiskattona, mikä osoittaa melkoista jälkeenjääneisyyttä katonrakennustaidossa, sillä vuoliaiset on vanhin ja yksinkertaisin kattokonstruktio. Myös muissa raahelaisissa 1700-luvun lopulta säilyneissä taloissa on vuoliaiskatot. Näin on esimerkiksi vielä vuonna 1804 rakennetussa Leufstadiuksen talon pääsiivessä ja nk. Ehrströmin talon vuonna 1780 Rantakadun varrelle rakennetussa osassa, jossa oli myös karoliininen pohjakaava ja saman talon vuonna 1797 rakennetussa lisärakennuksessa, jotka myöhemmin yhdistettiin. Ehrströmin taloon kuuluu vielä lisärakennus Cortenkadun varrella vuodelta 1832 ja myös siinä on vuoliaisten varaan rakennettu satulakatto.³⁷ Raahelaisissa taloissa on säilynyt varsin pitkään tapa rakentaa katto vuoliaisten varaan. Tapa johtui luultavasti siitä, ettei Raahessa tuolloin ollut varsinaisia rakennusmestareita, vaan talojen rakentamisesta huolehtivat muurarimestarit, laivanrakennusmestarit ja kirvesmiehet. Esimerkiksi Pietarsaaressa laivanrakennusmestareiden tiedetään suunnitelleen taloja.³⁸ Laivanrakennusmestarin mahdollinen käyttö Soveliuksen talon suunnittelussa ja rakentamisessa saattaisi osaltaan selittää kattorakenteen vanhanaikaisuuden: vuoliaisrakenne on itseasiassa samanlainen kuin laivan kansipalkit.³⁹

Soveliuksen talossa on lyhyelle nurkalle lohenpyrstötekniikalla salvottu hirsirunko. Talo on rakennettu harmaagraniittilohkareista tehdylle korkeahkolle kivijalalle. Kohta rakennuksen valmistumisen jälkeen hirsipinta on sivelty pu-

namullalla, joka suojasi säiden rasitukselta ja lisäsi rakennuksen arvoa. Kun hirret sitten olivat painuneet muutama vuodelle, voitiin rakennus vuorata. Soveliuksen talon vuoraus on vuoden 1834 palovakuutuskirjan mukaan tehty "noin 40 vuotta sitten"⁴⁰ eli 1790-luvulla. Talossa on 1700-luvun lopulle tyypillinen profiloidulla saumarimalla viimeistelty pysty-laudoitus. Peiterimalaudoitus on ollut kustavilaisen kauden loppupuolella yleisin edustavissa porvaristaloissa.

Soveliuksen talon saumarimojen muodot varioivat hieman, mutta yleisin tyyppi on ulkoreunoiltaan karniisin muotoon höylätty rima. Toinen päätyyppi on hieman leveämpi rima, jonka tasainen keskiosa on lähes 3/4 koko riman leveydestä. Sen molemmin puolin on kapeat urat ja riman reunat ovat vulstimaisesti kaarretut. (LIITE V). Talon nurkissa on leveät tasaiset nurkkalaudat. Vuorauksen alla on etelä- ja länsiseinillä tuulensuojana tervattua pultaania eli purjekangasta. Samaa purjekangasta on etelä- ja länsiseinien sisäpinnoilla.

Soveliuksen talon ulkoasu oli selkeän symmetrinen aikakauden ihanteiden mukaisesti. Erityisesti talon eteläfasadi ja länsipääty ovat siitä erinomaisia esimerkkejä.

kuvat
22-25

Eteläfasadissa on tällä hetkellä (vuonna 1990) molemmissa kerroksissa kuusi ikkuna-akselia. Molemmissa kerroksissa päädyistä katsoen toiset ikkunat ovat valeikkunoita.

Luultavasti valeikkunat ovat myöhemmin laitettut, sillä vuoden 1834 palovakuutuksessa ei k.o. ikkunoita mainita eikä niitä ole otettu lukuun ikkunoiden lukumäärässä. Viime mainittu seikka vahvistaa oletukseni ikkunoiden myöhemmästä asennuksesta, sillä ikkunalasit varusteineen olivat rahanarvoista tavaraa ja sinänsä mainitsemisen arvoisia vakuutuksissa.

kuvat
26-27

Länsipäädyssä on sekä ala- että yläkerroksissa kaksi ikkunaa ja symmetrisesti niiden yläpuolella pienempi ullakonikkuna. Pihafasadin eli pohjoisfasadin ulkonäkö 1700-luvun lopussa on aikalailla arvelujen varassa. Pihafasadissa on oletettavasti ollut kolme ikkuna-akselia ja ulko-ovi alakeran keskimmäisen ikkunan paikalla. Uskon, että Soveliuksen talossa ulko-ovi oli keskellä pihafasadia, koska talo kaikin puolin on täydellisen symmetrinen. Ulko-ovi oli palovakuutuskirjan mukaan kaksiosainen lautaovi⁴¹ eli ilmeisesti siinä on ollut erikseen aukeavat ylä- ja alaosat. Samaisen palovakuutuksen mukaan ulko-oven edessä oli katettu silta, joka mahdollisesti oli paikoillaan jo 1700-luvun lopussa. Talon itäpääty oli ilmeisesti ikkunaton, lukuunottamatta vintinikkunaa.

Soveliuksen talon ikkunat olivat talon valmistuessa ilmeisesti lyijypuitteiset, vaikkakin suurempiruutuisia puupuiteikkunoitakin oli jo markkinoilla. Vuonna 1834, palovakuutusta tehtäessä Soveliuksen talon ikkunat olivat jo puupuit-

teiset. Arveluni lyijypuitteisista ikkunoista perustuu Samuli Paulaharjun Wanha Raahen -teokseen, jonka mukaan Soveliuksen talossa oli vielä suurpalon (1810) jälkeen lyijypuitteiset ikkunat.⁴² Näiden ikkunoiden olemassaolosta ei ole muita todisteita kuin Paulaharjun maininta kirjassaan. Paulaharju haastatteli vanhoja raahelaisia vuosina 1923 ja 1924 eikä näistä haastatelluista kukaan ole voinut itse olla lyijypuiteikkunoita näkemässä. Ilmeisesti jollakulla haastatelluista tämä tieto kuitenkin oli, tuskinpa Samuli Paulaharju tällaista itse keksisi. Soveliuksen talon ikkunat (vuonna 1834) poikkeavat kyllä koossaan aikakauden "standardista". 1700-luvun puolenvälin jälkeen ikkuna-aukko oli yleensä kolme (3) kyynärää korkea ja kaksi (2) leveä, Soveliuksen ikkunat ovat 2,25 kyynärää korkeita ja kaksi kyynärää leveitä.⁴³

Soveliuksen talo oli valmistumisensa aikoihin sekoitus uutta ja vanhaa: siinä oli karoliininen pohjakaava, kivijalka, peiterimavuoraus ja punamultamaali, niin hirren kuin vuorauksenkin päällä, kaikki 1700-luvun jälkipuoliskon uutuuksia Raahessa. Toisaalta talossa oli vuoliaiskatto, joka periaatteessa oli jo vanhanaikainen, vaikkakin vielä käytössä, samoin kuin oletetut lyijypuiteikkunat.

Soveliuksen talon 1700-luvun lopun asu heijastelee maasamme sillä vuosisadalla vallinneita rakennustyyplejä ja -muoteja. Talon kaksikerroksisuus palautuu rokokooklassis-

min kauteen, samoin talon pystylaudoitus. Talon katto on aikakauden muodista huolimatta lähes satulakattomainen, yhtenä tärkeimpänä syynä siihen saattaa olla jo aiemmin mainitsemani laivanrakennusmestarin tai -kirvesmiehen osuus talon rakentamisessa.

6. SOVELIUKSEN TALO VUONNA 1834 PALOVAKUUTUKSEN MUKAAN

Soveliuksen talosta 1800-luvun alkupuolella on palovakuutuskirjan ansiosta tarkka kuva. Palovakuutuskirja on allekirjoitettu Raahessa 30. tammikuuta vuonna 1834 ja Soveliuksen talon omistajana oli tuolloin kauppias ja raati-mies Johan Sovelius nuorempi (14.10.1770-26.7.1852). Palovakuutuskirjassa kerrotaan tarkasti talon sijainti, tontin koko, sillä olevat rakennukset jne. Kaikki Soveliuksen tontilla olevat rakennukset luetaan vakuutuksen piiriin ja ne kuvaillaan tekstissä.

Edellisessä luvussa en käsitellyt 1700-luvun sisärakenteita ollenkaan, koska niistä ei ole olemassa mitään varmoja tietoja tai todisteita. Uskoisin kuitenkin, että vuonna 1834 kuvailut rakenteet olivat pystyssä, ainakin osittain jo 1700-luvun lopussa.

Palovakuutuksen mukaan talo on kaksikerroksinen, uudesta honkapuusta noin 50 vuotta sitten rakennettu hyväkuntoinen rakennus, joka on vuorattu noin 40 vuotta sitten. Talossa on yhdeksän huonetta, alakerrassa on porstua, sali ja kolme kamaria sekä yksi kylmä huone eli kauppapuoti, joka nousee toiseen kerrokseen. Yläkerta on samanlainen kuin alakerta. Talossa on yhteensä kahdeksan nissitöntä kaakeliuunia.

Ilman kauppapuotia talon keskikorkeus on 17,5 kyynärää, pituus 32 kyynärää ja leveys 16,5 kyynärää. Katto on tuohieristeinen "kattohirsikatto". Talon kivijalka on puolesta kyynärästä yhteen kyynärään korkea.⁴⁴ (LIITE VI).

Tekstistä käy ilmi, että kyseessä on noin 50 vuotta vanha, 40 vuotta sitten vuorattu kaksikerroksinen talo, jossa on tuohilla eristetty vuoliaiskatto. Ongelmallinen asia palovakuutuksen tekstissä on maininta "utom Salurum husets medelhöjd 17,5 alnar"⁴⁵, tämä lausehan antaisi ymmärtää, että muu talo on kauppapuotia lukuunottamatta 17,5 kyynärää korkea ja puodin kohdalta matalampi. Kuitenkaan talon rakenteissa ei missään näy, että itäpäähän tai koilliskulmaan olisi tehty lisäyksiä tai korotuksia.

Erikoislaatuista mielestäni on se, että kauppapuoti on sisällytetty päärakennukseen, pohjakaavaan sulautuvaksi

eikä sille ole tehty omaa rakennusta. Yllä olevassa lainauksessa mainitut yhdeksän huonetta poikkeavat "normaalista", eri lähteissä esitetystä karoliinisesta pohjakaavasta⁴⁶. Yleensä eteiset mukaan lukien karoliinisessa, kaksikerroksisessa talossa oli 12 huonetta, tai, jos eteisiä ei lasketa, kymmenen huonetta. Soveliuksen talossa yläkerran eteistä ei ilmeisesti oteta lukuun eikä kauppapuotia, joka käsittää alaja yläkerran koilliskulman huoneet. Jos kauppapuoti laskettaisiin talon huonelukuun mukaan, koska se mainitaan huoneluettelossa, olisi yläkerrasta käytössä vain kolme huonetta. Pysyn kuitenkin oletuksessani, jonka mukaan puotia ei lasketa, koska Johan Sovelius kertoo yläkerran olevan samanlaisen kuin alakerran eli porstua, sali, kolme kamaria ja kauppapuoti. Yläkerran eteistila on ilmeisesti ollut portaiden hallitsema, sillä alakerrasta nousevien portaiden lisäksi siellä oli komeroon piilotetut vintinrappuset, jotka nousivat kerrosten välisten rappusten päältä.

Ikkuna-aukkoja Johan Sovelius kertoo talossaan olevan 17 kappaletta, joista kolmessatoista on kaksinkertaiset lasit. Ikkunat ovat puupuitteiset, sillä niiden mainitaan olevan kiitatut ja maalatut.⁴⁷ Edellä mainittu ikkuna-aukkojen määrä ei täsmää tämänhetkiseen ikkunoiden määrään, kuten jo edellisessä luvussa kerroin. Ilmeisesti 1800-luvun loppupuolella talossa on muutettu eteläfasadin julkisivua. Taloa on "ehostettu", siihen on lisätty kaksi valeikkuna-akselia ja samalla ikkuna-aukkoja on suurennettu. Nykyisten ikku-

noiden koko on 172x113 cm, kun ne vuonna 1834 olivat n. 134x119.⁴⁶ Lisäksi tuolloin puuttui pohjoisfasadista keskimäinen ikkuna, joka lienee laitettu paikoilleen vasta ulko-oven siirtämisen yhteydessä.

Soveliuksen talon vuorilaudoituksen maalaamisen tarkkaa ajankohtaa en tiedä eikä sitä palovakuutuskirjassakaan mainita. Kuitenkin tiedetään, että viimeistään vuoteen mennessä 1819 oli kaikki Raahen yksityistalot maalattu.⁴⁹

Itseasiassa palovakuutuskirjan mukaan Soveliuksen tontin kaikki rakennukset voisivat olla maalaamattomia, sillä yhdenkään rakennuksen kohdalla ei mainita seinien ulkomaalausta, toisaalta ei maalaamattomuuttakaan.

Soveliuksen talon vuorilaudoituksessa on alimmaisena värinä punamulta, jota on saatettu laittaa useampikin kerros.

kuvat
28-29

Soveliukset eivät tässäkään suhteessa olleet muodin edelläkävijöitä, sillä jo 1700-luvun lopulta saakka alkoi keltamullan käyttö yleistyä julkisivumaalauksessa. Raahen museossa on raahelaisen suutarimestari Anders Johan Hedmanin vuonna 1836 maalaama akvarelli raahelaisesta priki Boreaksesta. Akvarellissa laiva on kaupungin vanhan sataman alueella ja taustalla näkyvien Rantakadun talojen joukossa on myös punamullattu Soveliuksen talo. Rantakadulla näkyy olevan muutama valkoinen talo ja kaksi vihreäksi maalattua taloa.⁵⁰

6.1. SOVELIUKSEN TALON SISÄRAKENTEET

Soveliuksen talon pohjakaavatyyppejä alkoi olla hyvin yleinen 1700-luvun puolivälin jälkeen porvaristaloissa. Malli levisi Carl Wijnbladin mallikirjapiirustusten mukana varsin laajalle rakennusmestareiden ja kirvesmiestenkin tietoisuuteen. Soveliuksen kauppiastalossa pohjakaavan yksi nurkkakamareista on korvattu kauppapuodilla rikkomatta kuitenkaan pohjakaavan säännönmukaisuutta.

Vuoden 1834 palovakuutuskirjan mukaan talossa on siis molemmissa kerroksissa eteinen, sali, kolme kamaria ja kauppapuoti tai nk. kylmä huone, joka nousee toiseen kerrokseen.⁵¹ Tämä kauppapuoti oli rakenteeltaan ilmeisesti samanlainen kuin kauppiaiden puodit yleensä torien varsilla: kahden kerroksen korkuinen puoti, jonka ylävarastoon nostettiin tavaraa köyden ja väkipyörän avulla.⁵² Se, mitä kautta Soveliukset myyntinsä hoitivat, on arvoitus, ilmeisesti kauppapuotiin oli kulku talon eteisestä tai pihafasadissa on mahdollisesti ollut alaslaskettava luukku, joka on ilmeisesti poistettu vuoteen 1834 mennessä, koskapa sitä ei erikseen mainita.

Alakerran eteisen itäpäästä nousivat rappuset vasemmalle kiertyen yläkertaan. Portaat eivät olleet varsinaiset kierreportaatt, mutta muodostivat alakerran tilassa 180 asteen kulman. Portaiden yläpää on säilynyt kutakuinkin alkupe-

räisessä asussaan. Kaide, joka on portaiden yläpään ja vintin portaiden suojakomeron välissä, on tyyliiltään yksinkertaista barokkia. Kaiteen jalustana oleva lista ja varsinaisena kaidepuuna oleva lista ovat yksinkertaiset, symmetriset barokkityyliset listat eli laudat, joiden molemmat ulkokulmat on muotoiltu karniisiksi. Saman muotoisia listoja on joidenkin alkuperäisten ovien vuorilautoina. Portaikon kaiteen pystypuut ovat varsin monimuotoisiksi veistetyt, mutta selkeät ja hieman kömpelöt.

Soveliuksen talossa molemmista kerroksista yhden nurkkakamarin tilat vie kauppapuoti. Oheisesta liitteestä näkyy millainen Soveliuksen talon pohjakaava on oletettavasti ollut palovakuutuskirjan mukaan talon valmistumisen jälkeen ja siitä eteenpäin, jotakuinkin 1800-luvun puoleenväliin saakka.(LIITE VII).

Soveliuksen talon sisäiset rakenteet eivät varmaankaan ehtineet noin viidessäkymmenessä vuodessa muuttua, nimitäin valmistumisen ja palovakuutuksen tekovuoden välillä. Oletan, että talon sisätilat on viimeistelty hetimiten rakennuksen valmistumisen jälkeen ja että työ on tehty niin hyvin, ettei sitä ole tarvinnut seuraavina vuosikymmeninä muutella.

Palovakuutuksen mukaan kaikissa huoneissa oli kaksinkertaiset lattiat, alemmat pienemmistä hirsistä ja ylemmät

kaksinkertaisesta honkalaudasta.⁵³ Tähän aikaan ja vielä myöhemminkin oli tavallista jättää lattia maalaamatta. Hiekalla ym. kuuraamalla saatiin lattia pysymään valkoisena. Soveliuksen talon lattioista löytyy linoleumimattokerrosten alta vain yksi tai kaksi maalikerrosta, mikä osoittaa lattiat maalatun ensimmäisen kerran vasta 1800-luvun puolenvälin tienoilla. Lattioita kiertää seinänvierustoilla nk. multiaislaudat myös yläkerrassa. Tapa säilyi, vaikka mitään funktiota multiaislaudoilla ei kivijalan rakentamisen jälkeen enää ollut.

Talossa on kerrosten välissä palkkikerros, joka poikittain runkoon nähden olevana tukee talon seiniä ja on samalla toisen kerroksen perustana. Huoneiden sisäkatot oli joko paneloitu tai yhteen pontattu. Näistä palovakuutuskirjan mainitsemista paneelikatoista ei ole säilynyt jälkiä, sillä yläkerrassa mahdollisesti olleet paneelikatot poistettiin huoneiden korotuksen yhteydessä. Nyt yläkerrassa on leveistä laudoista yhteen pontatut katot. Muuten sisäkatot oli naulattu parruihin kiinni ja eristeeksi oli laitettu sammalta.⁵⁴ Sisäkatot maalattiin yleensä heti. Vain hyvin vaatimattomissa tiloissa katot jätettiin paljaalle puupinnalle. Soveliuksen talon katoissa on jälkiä liimamaalista, joitakuita oli paperoitu. Kauppapuodin katto oli tehty vain laudoista.⁵⁵ Palkkikatto väistyi hienommista rakennuksista 1700-luvulla ja sen korvasi tasakatto, jonka laudat oli naulattu palkkien alapuolelle. Tänä päivänä Soveliuksen talon yläkerran

eteistilassa ja keittiössä, s.o. kauppapuodin varastotilassa, on palkkikatot. Kattopalkkien reunoihin on veistetty kevennykset eli hirsien alakulmat on viistottu palkkien päiden jäädessä kokonaisiksi. Missä vaiheessa palkit on otettu esille, ei tiedetä ja toisaalta palkeissa ei näy jälkiä nauloista tai muista kiinnitystavoista, joten se antaa syyn olettaa, että nämä palkkikatot ovat aina olleet esillä.

kuvat
33-35

Yläkertaan ja vintille vie lankuista tehdyt kahdet raput ja ylemmän rapun ympärillä oli ja on yhä lankuista rakennettu suojakomero, jossa on saranoitu, lukollinen ovi. Vintin portaikon ovesa on vieläkin sama 1700-luvun lopulla yleinen tyylitellyn lehden muotoinen sarana.

Palovakuutuskirjan mukaan talossa oli kahdeksan kaakeliuunia. Salien kaakeliuunit olivat isompia. Niissä oli rautaiset luukut ja valetut pellit ja kamareissa oli tiiliset kaakeliuunit. Uuneissa oli rautaiset luukut ja pellit, joiden tekotapa ei mainita.⁵⁶ Kamarien kaakeliuunit olivat ilmeisesti suorakulmaisia, rapattuja kakluuneja. Rapatut kakluunit voitiin maalata öljy- tai liimamaalilla interiööriin sopivaksi. Mielestäni oli aika odottamatonta, että varakkaan kauppiaan talossa oli kaikissa kamareissa tiiliset kakluunit, sillä yleensä tiiliset kakluunit olivat vain vaatimattomampia vaihtoehtoja lasitetulle tai lasittamattomalle kaakeliuunille. Raahessa asui tuolloin kaakeliuunintekijämestari Simon Schragge, joka ilmeisesti vastasi myös näistä Soveliuksen

talon uuneista.⁵⁷

kuvat
36-37

Alkuperäiset, palovakuutuksessa mainitut puoliranskalaiset ovet ovat talossa vieläkin,⁵⁸ tosin vain viisi niistä alkuperäisellä paikallaan. Ovet ovat matalia, suhteellisen leveitä, tyyppillisiä 1700-luvun ovia puoliranskalaisine kehyksineen.(LIITE VIII). Joissain lähdeteoksissa Soveliuksen talon ovityyppi mainitaan rokokoo-oveksi, joissain taas barokki-oveksi⁵⁹ : niissä on kolme peiliä, joista keskimäinen suurin, lähes nelikulmainen ja ala- ja yläpeilit matalat, makaavat suorakulmiot. Ovissa peili on kiinnitetty suoraan kehykseen ja peilin ja kehyksen leikkauskohtaan on naulattu profiloitu lista. Soveliuksen talon ovien peilien keskiosa on koholla ja sen kulmat on leikattu koveriksi. Tämä kulmaleikkaus on ovissa nimenomaan rokokootyyliin liittyvä piirre.⁶⁰

kuvat
38-39

Saranoina näissä ovissa on lähes kaikissa tallella nk. ranskalaiset saranat eli nuppisaranat eli barokkisaranat, joiden ylä- ja alapäässä on erilaisia koristemuotoja. Yhdessä oves- sa, joka ei tosin ole alkuperäisellä paikallaan, on komeat, pakotuksin muotoillut lehtisaranat, jotka olivat yleisiä 1700-luvulla. Ranskalaiset saranat olivat puolestaan käytössä 1700- ja 1800-luvuilla, aina siihen asti kunnes teollisesti valmistetut saranat tulivat markkinoille.⁶¹

Ovien vuorilistat ovat joissain ovissa yksinkertaista barokki-

kuvat
41-42

mallia (LIITE IX), joka jo aiemmin porraskaiteen yhteydessä kuvailtiin. Joissain ovissa on hieman runsasmuotoisemmat vuorilistat, jotka Jukka Jaatisen mukaan edustavat 1700-luvun loppupuolen malleja.⁶² Näitä viimeksimainittuja vuorilistoja on runsaammin. Jokaisessa ovessa on myös molemmilta puolilta lukittava nk. kamarinlukko. Tällaiset lukot tulivat säätyläiskoteihin 1700-luvun kuluessa. Ne olivat arvotavaraa ja lueteltiin esimerkiksi palovakuutuskirjoissa tarkasti.

7. TALON INTERIÖÖREISTÄ VUOSINA 1785-1850

Soveliuksen talon interiööreistä 1700-luvun lopussa ei pintakäsittelytutkimuksen perusteella voi paljon kertoa. Tutkimuksissa löytyi ainoastaan yksi varmasti 1700-luvulle sijoittuva fragmentti, mutta noin vuoteen 1800 sijoittuvia fragmentteja löytyi useampia. Talossa tehtyjen useiden muutosten yhteydessä vanhat seinäpinnat on revitty tarkasti pois, joten löydöt ovat varsin pieniä ja satunnaisia. Yleensä näytteet löytyivät ovien ja ikkunoiden vuorilistojen alta tai myöhemmin rakennetuista nurkkakomeroista, joista löytyikin runsaimmin vanhojen tapettien fragmentteja. En ryhdy tässä sen tarkemmin esittelemään erillisiä malleja, mainitsen joitakuuta ja yritän vetää jonkinlaisia johtopäätök-

siä.

Alakerran vanhimmat seinäpinnoitukset, jotka ajoitetaan noin vuoteen 1800, ovat koostuneet suhteellisen korkeasta tummasta alapaneelistä ja vaaleasta yläosasta, jossa oli mahdollisesti roiskeita. Näitä aivan vanhimpia kerroksia ei löytynyt kaikista huoneista. Alakerran salin seinät olivat ilmeisesti 1800-luvun alkuvuosina samankaltaiset yläkerran salin ja länsipäädyn kamarien kanssa. Niistä tuonnempana.

kuvat
43-45

Alakerran yhtenäisin ja laajin pinnoite löytyi salista. Se on noin 1840-1850-luvuille ajoittuva kehysmaalauk. Seinille on liimattu ohut, vaalea pahvi, jolle on maalattu jotakuinkin luonnonvaalea pohja. Se on koristettu pystysuuntaisilla kapeahkoilla kehyksillä. Kehys koostuu kolmesta erilevyisestä kapeasta viivasta ja nurkissa ja kehyksen reunojen keskellä olevista tyylitellyistä kasvi-lehväkiemuroista. Uloimpana ja sisimpänä on siniharmaa viiva ja keskellä on punainen viiva. Kasvikiemurat on maalattu siniharmaalla, korosteet mustalla.(LIITE X). Tämä empiretyylinen seinämaalauk on hienostunut verrattuna alakerran aiempiin, varsin karkeatekoisiin pinnoitteisiin. Salissa oli luultavasti aivan vaalean ruskea katto ja ovien vuorilistat. Itse ovi oli tumman harmaa, ainakin alimmaisina löytyneiden maalikerrosten mukaan.

Alakerrasta ei ainakaan vielä ole löytynyt 1700-luvun lop-

puun ajoitettavia seinäpinnoitteita. Tästä voisın päätellä esimerkiksi, että alakertaa ei ole heti otettu asuinkäyttöön, vaan perhe on asunut yläkerrassa ja alakerta on pyhitetty kaupankäynnille. Usein kauppaporvarienv taloissa tehtiin jako talon ylä- ja alakerran välillä; alakerrassa oli myymälä, konttori, ym. kaupankäyntiin liittyvää ja yläkerrassa asui kauppias perheineen. Yleensäkin yläkerta oli hieman komeammin sisustettu ja vieraat vietin mieluummin ylä- kuin alakertaan.

Yläkertaan vievästä portaikosta löytyi kaunis ehyt, ilmeisesti talon alkuajoilta peräisin oleva vaalea, kellertävän sävyinen ootraus. Ootrausta on oletettavasti ollut myös portaikon arvelluissa seinämissä. Tänä päivänä ootrausta löytyy porraskaiteen alapuolisesta leveästä lankusta ja kaitteen päässä olevasta tukipuusta, joka nousee kohti vintin rappusten komeroa. Samoin portaikon kattona olevassa vintin rappusten komeron alapinnassa. Porraskaiteessa vanhimpana kerrostumana oleva ootraus on hieman tummempaa kuin portaikon muu ootraus.

Yläkerran eteistilassa on tehty niin monenlaisia muutoksia aikojen kuluessa, ettei mitään varmoja ajoituksia voi antaa. Eteisen värit ovat yleensä olleet suhteellisen vaaleat, seinä on jaettu alapaneelilla osiin, paneelin korkeus varioi hieman, mutta yleensä ottaen rintapaneeli on ollut suhteellisen matala, noin 500-600 millimetriä.

Yläkerran luoteisesta kamarista (huone 205) löytyivät koko talon vanhimmat fragmentit. Kamariin on heti talon valmistumisen jälkeen laitettu paperille maalatut tapetit, joissa on vaalean harmaalla pohjalla vaalean keltaisia pystyraitoja. Mahdollisesta alapaneelistä tai boordista ei ole säilynyt jälkiä. Ainakin väriensä puolesta tämä 1780-luvulle ajoittuva tapetti on kustavilaishenkistä. (HUONEIDEN NUMEROT LIITTEISSÄ XV JA XVI).

Joskus vuonna 1800 on raitatapettiin kyllästytty ja paperivuodot on käännetty toisin päin. Keltaraitamaalaus on liisterin avulla kopioitunut hirren pintaan. Tällöin, noin vuonna 1800, on tähän luoteiskamariin ja toiseen länsipäädyn kamariin (huone 206) ja yläkerran saliin (huone 207), samoin kuin alakerran saliin (nyk.huoneet 107 ja 108) tehty yhtenäiset seinämaalaukset. Hirrelle liimatulle paperille on maalattu tumman vihreä alapaneeli öljymaalilla, huoneessa 205 alapaneeli on tumman harmaa, ja vaalean sininen yläosa liimamaalilla. Seinissä on ikkunoiden, ovien ja nurkkien rajoittamien seinäpintojen kokoiset kehysmaalaukset. Uloimpana kiertää suorakulmainen vaalea siniharmaa vyöhyke ja sen sisäpuolella neljä sisäkkäistä tummemman harmaata kehystä, joiden kulmat on kaarrettu sisäänpäin. Seinien ylä- ja alaosan välissä oli kapea puurima, joka oli alapaneelin värinen. Myös nämä kehysmaalaukset kuuluvat kustavilaiseen kauteen.(LIITE XI). Paneelin mataluus ja tummuus puhuvat toisaalta barokin tyylipiirteiden

puolesta, ehkä myös varhaisrokoonkin, samoin kehysten leveys.

Tässä interiöörissä ovet olivat ilmeisesti tumman siniset ja ovien vuorilistat ja katot vaalean ruskeat. Ainakin alaker-
ran salin ovista, vuorilistoista ja katosta vastaavat värit löytyivät alimmaisina. Yläkerrassa tuon aikakauden ovet on salista poistettu ja katto uusittu.

Yläkerran luoteisen ja lounaisen kamarin ja salin yhtenäisen asu säilyi vielä tulevina vuosikymmeninä. 1830-luvun tietämissä on interiööriin haluttu uudistusta ja silloin nämä huoneet maalattiin ajanjakson sisustustyylin mukaisesti empirehenkisiksi. Samat alapaneelit palvelivat myös näissä empireinteriööreissä. Seinien yläosat maalattiin vaalean sinisiksi eikä niissä ollut minkäänlaisia koriste- tai korostemaalauksia. Katot, ovien vuorilistat ja ovet säilyivät ilmeisesti saman sävyisinä kuin edellisissäkin interiööreissä.(LIITE XII).

Talon koilliskulman kauppapuoti on ilmeisesti 1800-luvun puolenvälin tienoilla muutettu asuinhuoneeksi, koska yläkerran tiloista löytyy 1860-luvulle ajoittuvaa ruotsalaista tapettia.⁶³ Se on uhkeaa, kertaustyylistä seinäpaperia, jonka suurissa, harmaissa, kirkkaansinisellä ja mustalla tehostetuissa kuvioissa on barokkityylin tuhlailevaa runsautta ja muotojen rehevyyttä. Seinissä säilyneistä fragmenteista

tämä on talon vanhin teollisesti valmistettu tapetti. Mahdollisesti tapetin alla oleva okranvärinen liimamaali oli tämän uuden huoneen ensimmäinen pinnoite, sillä luulen, että kauppapuodin seinät olivat käsittelemättömät, etenkin varastona toimivan ilmatilan. Uusi huone sisutettiin kamariksi ja vasta aivan vuosisadan lopulla siitä tehtiin keittiö. Muutos tehtiin ilmeisesti siinä yhteydessä, kun talosta tuli Soveliuksen Apurahasto-säätiön omistama vuokratalo ja yläkerran vuokrasi Svenska Bildningens Vänner -yhdistys, joka piti siellä Ruotsalainen klubi -nimellä kutsuttua ravintolaa.⁶⁴

Huoneissa, joissa ei ole säilynyt jälkiä vanhoista seinäpinnoitteista, on saattanut olla esimerkiksi roiskemaalauksia, joiden pohjavärinä oli valkoinen, keltainen, vaalean punainen tai vaalean harmaa. Roiskituissa seinissä oli yleensä seinän alaosassa tummempi rintapaneeli. Roiskiminen tehtiin useinkin kahdella, kolmella eri värillä. Roiskemaalauksen ohella seinillä on saattanut olla paperille maalattuja kehyksiä tai sablonalla maalattuja kuvioita tai pelkästään yksivärisiä pintoja.

Aina empirekauteen asti oli seinä jaettu ainakin kahteen vyöhykkeeseen: rinta- eli alapaneeliin, varsinaiseen seinäpintaan ja yleensä vielä ylänauhaan eli boordiin tai kattolistaan, joka saattoi olla koristeellisesti veistetty tai maalattu. Soveliuksen talosta löytyi maalatut kattolistat vain kah-

kuvat
46-47

desta yläkerran huoneesta ja ne ajoitetaan 1880-1890-luvuille. Oletettavaa on, että koristeellisia kattolistoja olisi ollut enemmänkin, samoin tällä kertaa täysin löytämättä jääneitä kattomaalauksia. Niitä saattoi olla yläkerran alkuperäisissä katoissa. Nyt löytyneissä kattolistoissa on ker-taustyylliset koristeaiheet. Muut säilyneet kattolistat ovat osittain 1800-luvun alusta, osittain myöhemmältä ajalta. Jalkalistat ovat tyyppiltään hyvin pelkistettyjä ja ialtaan aika nuoria. Vanhimmat maalikerrokset niissä osuvat yhteen 1800-luvun lopun lattiamaalauksen kanssa.

Vasta 1800-luvun puolessa välissä on ilmeisesti ensimmäisen kerran maalattu lattioita. Tällä hetkellä vain yläkerran lattiat on aukaistu ja monien linoleumimattokerrosten alta on löytynyt pari maalikerrosta. Useimmissa huoneissa lattia oli punaruskeaksi maalattu. Huoneissa 205 ja 206 seinänvierustoja kiertää noin 30-40 cm:ä leveä tummempi vyöhyke, joka on rajattu ohuella tummalla viivalla keskilattiasta. Salin lattia maalattiin ensimmäisen kerran vasta 1890-luvulla. Lattiasta tehtiin heleän vihreä ja myös siihen maalattiin reunoille tummempi vyöhyke. Tämänkaltainen lattian maalaustapa oli muodissa 1800-luvun loppupuolella.⁶⁵

Kauppias ja raatimies Matts Sovelius, joka vuonna 1770 kirjattiin kaupungin rikkaimmaksi mieheksi⁶⁶, ei tehnyt talo-
aan pröystäilläkseen ja komeillakseen. Itseasiassa talon ensimmäiset seinäpinnoitteet antavat tämänhetkisten todistei-

den mukaan kuvan varsin vaatimattomasti sisustetusta porvaristalosta: varsinaisia kaakeliuuneja vain kaksi kappaletta, muut tiilisiä, kaikki rintapaneelit pahville maalattuja ja paperille maalatut tapetitkin varsin koruttomia. Toisaalta Matts Soveliuksen seinäpinnoitteet olivat raahelaisten näkökulmasta aivan muodinmukaiset. Ne vain oli toteutettu hie- man vaatimattomammassa puitteissa. Matts Sovelius näki varmaan kauppamatkoillaan Tukholmassa mitä erilaisempia muodikkaita sisustuksia ym. ja tätä kautta oli tietoinen uusimmista tyyli- ja muotisuuntauksista. Hän ei kuitenkaan tuonut, ainakaan koko taloonsa, tapetteja, vaan laitatti paikallis- in voimin toteutetut, muodikkaat, mahtailemattomat tapetit ja seinämaalaukset.

Soveliuksen talon 1700- ja 1800-lukujen vaihteen interiöö- reissä on ollut vanhojen barokkityylisten yksityiskohtien, kuten ranskalaisten nuppisaranoiden ja upeasti pakottamal- la koristeltujen lehtisaranoiden, ohella myös rokokoon piir- teitä. Sellaisia ovat esimerkiksi ovet ja nykyään vintillä ole- vien ikkunoiden tuulihaat. Oli hyvin tavallista, että eri aika- kausien tyylipiirteitä esiintyi samassa rakennuksessa sulas- sa sovussa. Erityisen hyvin se onnistui Raahessa, joka toi- saalta oli etäällä keskuksista, mutta kuitenkin "lähellä" Tukholmaa ja rannikkokaupunkina alttiina useille vaikutuk- sille.

Matts Sovelius oli ilmeisesti aika konservatiivinen laittaaes-

saan taloonsa pieniruutuiset lyijypuiteikkunat ja saleihinsa matalat ovet eikä korkeita pariovia, jotka 1700-luvun lopulla alkoivat tulla muotiin.

Itseasiassa on hämmästyttävää, ettei talosta ole löydettävissä kustavilaisia piirteitä esimerkiksi ovista tai eri vuorilau-doista. Voi kuitenkin olla mahdollista, että ikkunoiden toisissa vuorilistoissa olisi ollut ne kustavilaisuudelle niin ominaiset kolme pystyuraa. Mahdollisuudesta huolimatta epäilen edellä esittämäni, koska vintillä olevien ikkunoiden vuorilistat ovat yksinkertaista barokkimallia, samaa, jota löytyy joistain ovista ja yläkerran porraskaiteesta.

Nyt vintillä olevat ikkunat ovat isommat kuin palovakuutusessa vuonna 1834 ilmoitetut vintinikkunat, noin 100x90 cm⁶⁷. Kun nykyiset ovat 133x92 cm, voisi olla mahdollista, että ikkunoiden uusimisen yhteydessä 1800-luvun loppupuolella ala- tai yläkerran ikkunoita olisi siirretty vintin ikkunoiksi. Ikkunoiden leveydessä on kylläkin muutama sentin heitto, mutta tuon ajan mittausvälineet eivät välttämättä olleet tismallisen tarkkoja.⁶⁸

8. MUISTITIETOJEN SEINÄMAALAUKSISTA

Vaikka Soveliuksen talosta on löytynyt harmittavan vähän 1880-1890-lukuja aikaisempia tapettifragmentteja, on talon interiööreistä olemassa mielenkiintoisia muistitietoja. Esimerkiksi asessorin rouva J.M.Tallgren kertoo Finskt Museum -julkaisun numerossa V vuonna 1898, että Raahessa, Sovelius-suvulle kuuluvan vanhan talon seinillä oli vielä tämän vuosisadan alussa maalatut tapetit. Vanhojen ihmisten muistelusten mukaan kuvien aiheina olisivat olleet mytologiset hahmot. J.M.Tallgren vieraili talossa 1870-luvulla, mutta silloin oli näistä loistokkaista tapeteista jäljellä enää kapeita, ajan tummentamia suikaleita.⁶⁹

Toinen tapettien muistelijä on raahelainen merimies Matti Orasmaa, syntynyt vuonna 1849. Hän kertoo Samuli Paulaharjulle kesinä 1923 ja 1924 seuraavaa: "Sovion taloissa oli pitkin seiniä maalattu hulluja kuvia, pirun kuvia ja kaikkia sellaisia keikkauskuvia kun ihmiset keikistelevät ja reikistelevät. Ei ole kumma, että ihmiset sitä taloa pelkäsivät ja näkivät siellä haltijoita." Myöhemmin Orasmaa kertoo, kuinka tavallisella väellä oli seinät kalkkisotkulla rapattu ja maalattu ja kuinka "porvareilla oli seinissä semmosta pahvipaperia ja maalarit maalasivat siihen kaikenlaisia kuvia, keijungaisia, jotta poikaset oikein pelkäsivät kun ne olivat niin kuin pirun kuvia. Vanhassa Soviossa, kaksikerroksinen

talo rannassa, oli semmoisia maalauksia. Ne oli monen näköisiä, pitkäjalkaisia semmoisia roikaleita monenlaisissa asennoissa. Ne oli enimmäkseen mustanfärisiä ne keijungaiset. Oli niitä katossakin semmoisia kruutuja ja koristeita, mutta seinillä oli keijungaisia.”⁷⁰

Konsulinna Rosa Sovelius, syntynyt vuonna 1857, omaa sukua Borg, muistelee myös Soveliuksen talon tapetteja. ”Gyllenleder-tapetit oli vanhassa Soviossa... Ruotsista kulki maalarinkisällejä, jotka niitä maalasivat... Vanhassa Soviossa oli seinätapetit mustat, punertava tausta ja siinä medaljonkeja, joissa oli naisten rintakuva, punaisia ruusuja päässä.” Rosa Sovelius kertoo myös, että tapetteja oli ennen vain muutamissa huoneissa. Muitten huoneitten seinät oli maalattu vaaleiksi ja roiskittu. Konsulinnan mukaan 1860-luvulla tapeteissa piti olla isot kuvat, jotka astuivat hyvin esiin seinästä.⁷¹

Wanha Raahe -teoksessaan Samuli Paulaharju kertoo, että Johan Sovelius emäntää itselleen odotellessaan hankki ”gyllenlederit” Tukholmasta talonsa komistukseksi.⁷² En tiedä, onko tällä tiedolla todenperäistä vahvistusta, vai onko se vain Paulaharjun oma kuvitelma. Jos tieto kuitenkin on oikea, on k.o. tapetit hankittu taloon varmaankin aivan 1800-luvun alussa, mahdollisesti jo 1700-luvun loppuvuosi-
na. Johan Sovelius oli rakastunut torin toisella puolella asuvaan serkkuunsa Catharina Freitagiin (s.v. 1769) ja nuoret

anoivat lupaa avioliitolleen niin kuningas Kustaa IV Adolfilta kuin keisari Aleksanteri I:kin, tuloksetta. Molemmat hallitsijat vierailivat Raahessa, keisari vuonna 1819 ja kuningas vuonna 1802 ja hänen kerrotaan yöpyneen Johan Soveriuksen luona. Ilmeisesti Catharinaa odotellessaan Johan koristi talonsa hienoin tapetein.

Oletan, että edellä kuvailut "mytologisaiheinen tapetti" ja "keijungaistapetti" tarkoittavat samaa tapettia. Asessorska Tallgren puhuu vuosisadan alusta ja 1870-luvusta, jolloin tapeteista oli pelkät riekaleet jäljellä. Matti Orasmaa puolestaan muistelee ihmetelleensä tapetteja pienenä poikana, eli joskus 1850-1860-luvuilla, jolloin tapettien kuvatukset olivat ilmeisesti vielä aivan selvät. Asessorska Tallgrenin mukaan tapetit olivat talossa jo vuosisadan alussa ja vanhojen ihmisten muistikuvien mukaan mytologisaiheiset. Milloinkahan J.M.Tallgren näitä vanhoja ihmisiä haastatteli 1870- vai 1890-luvulla? Tämän mukaan tapettien on täytynyt olla useampia vuosikymmeniä vanhat. Tyyllillisesti ja ajallisesti kuvatunlaiset mytologisaiheiset maalatut tapetit sopisivat rokokooaikakauteen, joka Suomessa vaikutti 1700-luvun puolenvälin tienoilla ja hieman jälkeen. Tällöin oli tapana maalata seinille joko antiikin taruja tai raamatun kohtauksia.⁷³ Soveriuksen talon tapettien kohdalla tämä ajoitus ei kuitenkaan onnistu. Toisaalta kustavilaisen tyylin vaiheisiin liittyy harras antiikin ihannoiti ja vastikään esille kaivetun Pompeijin talojen tummasävyisten maalausten

kopiointi tai sovellutus. Tietysti voi olettaa, että aikoinaan, talon valmistumisen aikoihin Raahessa on oleillut joku maalari tai maalarinkisälli, joka maalaili mytologisia aiheisia tapetteja patruunien taloihin. Tunnettu tosiasiahan on, että maalarinkisällit kävivät esimerkiksi Tukholmassa oppia saamassa ja saattoivat siellä oppia viimeistä huutoa olevien tapettien maalaamisen. Tultuaan takaisin Suomeen maalari yhä vain, vielä parin vuosikymmenen jälkeenkin, maalasi hyvin taitamiensa mytologisia aiheita. Taitavan maalarin maalamia tapetteja pidettiin arvokkaina eikä niitä haluttu peittää, vaikka ne jo olisivatkin pois muodista tai tummentuneet. Orasmaan mainitsemat katossa olleet "kruudut ja koristeet" tarkoittanevat jonkinlaista kasetteihin jaettavaa kattoa, jossa on ollut maalattuna antiikin arkkitehtuurin innoittamia koristeita.

Rosa Soveliuksen kuvailemat tapetit medaljonkikehyksisine kuvineen kuulunevat myös uusklassiseen tyyliin, vaikkakin mustan taustavärinsä vuoksi poikkeavatkin kustavilaisuuden ja empiren hillityn vaaleasta väriskaalasta. Konsulinna Soveliuksen tapeteista käyttämä nimitys, "gyllenlederit", viittaa barokin aikakaudella muodissa olleisiin kultanahkatapetteihin tai niitä imitoiviin paperi- tai kangastapetteihin. Nimitystä on kyllä saatettu käyttää muunkinlaisista huomattavan komeista tapeteista.

Mytologisia aiheisen seinämaalauksen mahdollinen sijainti on

ehkä todennäköisempää talon alakerrassa kuin yläkerrassa, löytyneiden ja ajoitettujen fragmenttien perusteella. Alakerran läntinen, torin puoleinen päätykamari, huone 106, olisi esimerkiksi varsin potentiaalinen huone seinämaalauksille. Vanhimmat tästä huoneesta löydetyt näytteet ovat 1890-luvun alusta, jolloin koko talossa tehtiin laajamittainen kunnostustyö. Toisaalta myös saman-puoleinen itäinen päätykamari, huone 109, saattaisi tulla kysymykseen. Tai mahdollisesti yläkerran vastaava tila, huone 208, jonka vanhin pinnoite on myös 1890-luvulta. Mahdollisesti mytologiset maalaukset ovat koristaneet förmaakin tai isännän kamarin seiniä.

9. TONTTI 106 KOLMANNESSA KORTTELISSA, PIHAPIIRI VUONNA 1834

Soveliuksen pitkänomainen tontti oli lähestulkoon ympäröity erilaisin rakennuksin. Aivan tontin itäpää oli jätetty rakennuksista vapaaksi. Siellä oli kasvimaata ja puutarha. Tontin ympärille oli rakennettu kolmisen metriä korkea lauta-aita, jossa oli kaksi sisäänajoporttia, toinen päärakennuksen vieressä tontin etelälaidalla ja toinen tontin kaakkoiskulmalla. Palovakuutuskirjan mukaan yli kolme metriä korkeiden ja yli kaksi ja puolimetriä leveiden porttien pielessä oli pylväät ja niiden päällä jonkinlaiset päällisrakennelmat.(LIITE XIII).

Tontin länsilaidalla, Rantakadun varressa on palovakuutuksen mukaan välttävissä kunnossa oleva isohko, noin 50 vuotta sitten rakennettu yksikerroksinen makasiini. Rakennuksessa on kaksi aittaa tai puotia. Rakennuksen yläpohjassa oli ilmeisesti varastotilaa, sillä sinne vei oma ovensa.

Tontin pohjoisreunassa, lähinnä aittarakennusta on hyvässä kunnossa oleva, vuonna 1811 rakennettu keittiö. Ajan tavan mukaan itse päärakennuksessa ei ollut keittiötä, vaan ruoat valmistettiin "alakovissa" ja sieltä juoksettiin herasväen syötäväksi. Ilmeisesti Soveliuksen pihapiirissä on

ollut ennen tätäkin keittiörakennusta jonkinlainen keittiö, ehkä aikaisempien tontin haltijoiden rakentama.

Jos edelliset rakennukset mainitaan tehdyn hyvästä honka-puusta, on tontin pohjoisreunan seuraava rakennus, sekin vuonna 1811 rakennettu, palkollisten tupa tehty laudoista. Palkollisten tupa on yksikerroksinen ja siinä on hella ja leivinuuni. Kaikkien edellä mainittujen rakennusten ovissa on saranat ja lukko.

Vuonna 1815 rakennettiin palkollisten tuvan viereen ulkokäymälä "ett hemligt hus" ja pesutupa. Pesutuvassa on tulipesä ja lauteet eli itseasiassa kyseessä lienee sauna. Pesutupa vaikuttaa rakenteeltaan suhteellisen yksinkertaiselta.

Edelleen tontin pohjoislaidalla on vuonna 1819 rakennettu pakaritupa, jonka pinta-alasta suuren osan vie leivinuuni. Pakarituvankin ovessa on saranat ja lukko.

Tällä laidalla on vielä kaksi rakennusta, vanhempi huonokuntoinen lato ja vuonna 1823 rakennettu kuuden lehmän navetta. Vuoden 1854 palotarkastuksen yhteydessä mainitaan, että lato on viety pois.

Pihan kaivot ovat palkollisten tuvan ja navetan edessä.

Tontin etelälaidalla on palovakuutuskirjan mukaan päärakennuksen lisäksi neljä muuta rakennusta, sisäänajoportin vieressä on pitkä puuliiteri ja sen vieressä vuonna 1811 rakennettu kolmen hevosen talli, jonka yläpuolella on heinäparvi. Aivan tallin kylkeen on rakennettu toinen liiteri, jonka yhden seinän korvaa leveät pariovet. Rakennus on ilmeisesti vaunuliiteri.

Hieman idempänä vaunuliiteristä on huonohkossa kunnossa oleva työkaluvarasto, jonka rungon Johan Sovelius sanoo olevan vanhempaa puuta.⁷⁴

kuvat
48-56

Soveliuksen talon laaja piha oli ajalleen tyypillinen, lähes umpinainen pihapiiri, jonka rauhaa kaupungin elämä ei suuremmin häirinnyt. Talon sijaitseminen kaupungin torin välittömässä läheisyydessä vuoteen 1810 asti lienee hieman lisännyt elämää tässä pihapiirissä. Palon jälkeen päätettiin kaupungin kauppatori siirtää keskemmas kaupunkia ja korjata vanha, mikäli se kävisi päinsä vahingoittamatta vanhan torin varrella sijaitsevan kauppiaas Johan Soveliuksen rakennuksen näköalaa.⁷⁵

10. 1800-LUVUN LOPULLA TEHDYT RAKENTEELLISET MUUTOKSET

Soveliuksen talossa on tehty huomattavia muutoksia 1800-luvun puolenvälin jälkeen, lähempänä vuosisadan loppua. Ilmeisesti lähes sata vuotias talo on tuolloin alkanut tuntua vanhanaikaiselta ja pimeältä suhteellisen pienine ikkunoineen. Tällaiset suurisuuntaiset muutokset voi yleensä sijoittaa asukkaiden tai omistajan vaihdoksen yhteyteen. Kauppias Matts August Sovelius sai suvun talon omistukseensa setänsä kauppias ja raatimies Johan Soveliuksen kuoltua vuonna 1852.⁷⁶ Muutaman vuoden viipeen jälkeen Matts August muuttaa taloonsa asumaan vuonna 1856.⁷⁷ Aiemmin Matts August asui äitinsä Carinin ja siskonsa Rosan ja veljensä Henrikin kanssa rantatorin itälaidalla isänsä Fredrik Soveliuksen vuonna 1811 rakennuttamassa komeassa mansardikattoisessa talossa.⁷⁸

Arvelen, että Matts August Sovelius (23.3.1806-22.10.1870) teki uudessa talossaan muutoksia ennenkuin muutti sinne asumaan. Hän muutti esimerkiksi kauppapuodin asuintiloiksi ja mahdollisesti siirsi keittiön pihalta päärakennukseen, puodilta vapautuneisiin tiloihin. Veljeksillä, Henrikillä ja Mattsilla, oli "räämäpuoji" eli jonkinlainen sekatarvarakauppa torin itälaidan talossa eli nyt Henrikin omistamassa talossa⁷⁹ ja näin ollen "Vanhan Sovion" kauppapuoti oli tarpee-

ton. Oletettavasti päärakennuksen keittiö oli alakerrassa ja yläkertaan tehtiin kamari.

Matts August Sovelius oli vanhapoika ja sisarensa Rosan kuoltua vuonna 1858 hän asui talossaan yksin palvelusväkensä kanssa.⁶⁰ Matts Augustin kuoleman jälkeen veli Henrik peri kaiken omaisuuden, näin ollen myös torin pohjoislaidalla olevan talon.⁶¹ 1870-luvulta lähtien henkikirjoissa mainitaan molemmat Soveliusten talot samassa yhteydessä, sillä tontit ovat nurkittain ja niiden numerot peräkkäiset.

Kauppias Henrik Sovelius asui taloudenhoitajansa ja palvelusväkensä kanssa torin itäpuolisessa talossa Vanhan Sovion ollessa tyhjillään, sillä Henrikillä ei mainita olevan vuokralaisia ollenkaan vasta kuin vuonna 1887. Kyseisenä vuonna ja seuraavanakin on Henrik Soveliuksella vuokralaisina tullinhoitaja Z. Cajander piikoineen ja opettaja August Pacius perheineen. Mahdollisesti näistä ainakin toinen ruokakunta asui Vanhassa Soviossa. Vuonna 1892 Henrikin vuokralaisiksi tulevat kauppaneuvos, "komerssi" Fredrik Sovelius (9.7.1822-20.3.1897) ja hänen toinen vaimonsa Ebba os. Ljunggren (synt. 1.11.1862). He olivat talossa vuokralla vuoteen 1895 saakka.⁶² Uskallanpa väittää, että komerssi ja hänen nuorikkonsa asuivat vanhassa Soviossa ja mahdollisesti komerssi on teettänyt talon suuret muutokset. Tätä arvelua tukee 1890-luvun alussa tehdyt suurisuuntaiset seinäpintojen uusimiset.

kuvat 57-58 Huomattavin näistä 1800-luvun lopun muutoksista on ikkunoiden uusiminen ja talon eteläfasadin muuttaminen komeaksi ikkunajulkisivuksi valeikkunoiden avulla.(LIITE XIV). Samassa yhteydessä täytyi yläkerran huoneiden korkeutta lisätä, sillä uudet korkeammat ikkunat olisivat muuten jääneet räystään varjoon. Yläkerran keittiössä ja eteisessä, joissa huonekorkeus on alkuperäinen, makaa kattoparru aivan ikkunan karmin päällä.

Huonekorkeutta lisättiin noin 40 senttiä. Huonekorkeuden lisäys aiheutti myös sen, että kattokulmaa täytyi loiventaa. Talon pitkille sivuille lisättiin pari hirsikertaa ja loivan mansardikaton alalappeille laitettiin kiilat. Näin kattokulma oikein ja räystääs nousi ylemmäs. Ilmeisesti tässä vaiheessa voimakkaasti profiloidut räystääslistat on vaihdettu nykyisiin tasaisiin listoihin.

kuvat 59-60 Uusissa, korotetuissa huoneissa näyttivät vanhat rokokoo-ovet liian matalilta ja kaikki saliin johtavat ovet vaihdettiin korkeiksi parioviksi. Monissa kauppaporvareiden taloissa vastaavanlainen huonekorkeuden lisäys ja ikkunoiden suurentaminen tehtiin jo 1800-luvun alkupuolella tai yläkerran huoneet tehtiin alunperinkin korkeammiksi ja ikkuna-aukot isommiksi.

kuva 61 1890-luvulla uusituissa ikkunoissa on ulkoseinissä suhteellisen yksinkertaiset ikkunapuitteet. Ikkunoiden alareunaa

ja sivuja kiertää yksinkertaiset kehyslaudat. Yläreunassa on sivulautojen päissä ikään kuin kapiteelit, joita kannattelee ohut, juuri ikkunan yläpuolelta kulkeva lista. Kapiteelin kannatuslistan yläpuolelle tuleva osa on tasainen, ikään kuin pilasterin jatke, leveten siitä profiloituksi karniisinaimaisesti muotoilluksi varsinaiseksi kapiteeliksi. Näiden kapiteelien väliin jäävä osa on muodoltaan kapiteeleja seuraileva, mutta ikkunan päällä oleva tasainen osa on sivulautojen yläosia s.o. pilastereita matalampi, samoin kuin kapiteelien tavoin profiloitu ylälauta.

kuva 62 Ikkunapuitteissa olevat kulmaraudat ovat tyypiltään 1800-luvun jälkipuoliskolla teollisesti valmistettua mallia. Rosénin mukaan tätä tyyppiä valmistettiin 1860- ja 1870-luvuilla.⁶³ Niin puite- kuin kulmarautatyypitkin ovat hyvin yleisiä raahelaisissa tuolta kaudelta säilyneissä taloissa.

Nämä nykyäänkin paikoillaan olevat ikkunapuitteet ovat olleet valkoiset, niin punamultamaalin kuin voimakkaan vihreän pinnoitteenkin aikana.

Ulkoseinät maalattiin vuorauksen jälkeen punamullalla, myöhemmin voimakkaalla, lähinnä kromioksidin vihreällä värillä, joka tuli suosituksi 1800-luvun lopulla. Kromioksidin vihreätä väriä oli aivan pieniä jäänteitä saumarimojen reunojen alla. Huomattavaa on, että vihreä maalikerros on alimmaisena räystään alla olevissa vaakalautois-

sa, joilla ulkoseinän yläosa on vuorattu kattokulman loiventuksen jälkeen. Vihreä väri on siis luultavasti 1890-luvulta. On olemassa valokuva vuodelta 1897, jossa Soveliuksen talo on hyvin tumma eli ilmeisesti vihreä. Rosa Sovelius kylläkin kertoo jo Johan Soveliuksen asuneen viheriässä talossa⁶⁴, olisiko mahdollisesti niin, että talo maalattiin jo aiemmin vihreäksi ja kattokulman loiventamisen jälkeen myös korotusosa oli maalattu samalla värillä. Soveliuksen talosta on aikoinaan käytetty nimitystä "Gröna Slottet". Jotta tällainen nimitys voi vakiintua, täytynee talon olla pitemmän aikaa saman värinen.

Soveliuksen talon pihafasadissa ollut katettu silta muutettiin 1800-luvun loppupuoliskolla verannaksi. Vuonna 1905 tehdyn palovakuutuskirjan mukaan veranta on ristikkorakenteinen lautaverhoiltu rakennelma.⁶⁵ Verannan nurkkapilarit oli veistetty pylväiksi eli hirsien kulmiin oli tehty loiventuksia.⁶⁶ Nämä nurkkapilarit näkyvät vieläkin alakertaan johtavan kylmän eteisen nurkissa. Tämä kylmä porstua on ilmeisesti tehty vuonna 1914.⁶⁷ (LIITTEET XV, XVI, XVII JA XVIII). Joko samassa yhteydessä verannan rakentamisen kanssa tai myöhemmin on talon ulko-ovi siirretty keskeltä fasadia hieman länteen päin ja oven paikalle on laitettu ikkuna.

kuvat
63-64

Vuoden 1905 palovakuutuksen mukaan talossa on "molemmissa kerroksissa viisi huonetta ja lämmin tambuuri ja viisi

kuvat kakluunia ja yksi keittiön hella.”⁸⁸ Tätä nykyä talon mo-
 65-66 lempiin kerroksiin on omat sisäänkäynnit, mutta ei ole
 löytynyt todisteita siitä, milloin yläkertaan on tehty oma
 ulko-ovi ja omat rappuset. (LIITTEET XIX JA XX). Tuntuisi
 aika luontevalta, että rappuset olisi tehty 1890-luvun lopul-
 la, kun Svenska Bildningens Vänner -yhdistys aloitti ravin-
 tolatoiminnan talon yläkerrassa. Talon eteläpuolella olevaa
 entistä toria kutsutaan nimellä nyt ”Packhus Parken”, jossa
 on lehteviä puita.⁸⁹

Henrik Sovelius perusti vuonna 1887 säätiön nimeltään
 ”Soveliuska understöds fonden”, jonka omistukseen Henrik
 lahjoitti torin pohjoispuolisen talon ja 50000 Suomen mark-
 kaa.⁹⁰ Säätiön tarkoituksena oli avustaa taloudellisiin vai-
 keuksiin joutuneita suvun jäseniä ja nuoria opiskelijoita ja
 säätiön omistamassa kiinteistössä suvun jäsenet saivat asua
 edullisesti vuokralla. Säätiön varoja oli tarkoitus kartuttaa
 mm. sijoittamalla. Soveliuksen säätiön taloa kutsuttiinkin
 Soveliuksen köyhäinkodiksi joskus 1900-luvun alkupuolella.
 Varsin pian talon vuokralaisiksi hyväksyttiin muitakin kuin
 vain suvun jäseniä. Vuokralaisten suuren vaihtuvuuden
 takia 1900-luvun tapettikerroksia on huomattavasti, mutta
 ne ovat tutkimukseni kannalta mielenkiinnottomia.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Soveliuksen sukusäätiön talo on Raahen ainoa vuoden 1810 tulipalosta säilynyt kaksikerroksinen talo. Talo on tyyppinsä ainoa edustaja kaupungissa. Suurpalon jälkeen ei kaksikerroksisia taloja saanut enää rakentaa. Joitakuita osittain kaksikerroksisia taloja kuitenkin tehtiin, esimerkiksi Fredrik Soveliuksen komea mansardikattoinen talo rantatorin itäreunalla. Itseasiassa Soveliuksen talo edustaa yksin 1700-luvun rakennustaidetta Raahessa näin puhtaana säilyneenä. Piharakennusten ympäröimä laaja piha antaa nykyajan ihmiselle hyvän kuvan vanhanaikaisesta umpipihasta.

Soveliuksen sukusäätiön talon historia on tutkimusteni saattossa konkretisoitunut. Tähän asti on luultu, että talo on noussut raunioituneen kaupungin keskeisimmälle paikalle Soveliusten palattua maanpaosta Ison vihan jälkeen. Talon oletetulle alkuperäiselle yksikerroksisuudelle en ole löytänyt mistään lähteistä vahvistusta. Tutkimustyöni aikana on selvinnyt, että kauppias Matts Sovelius osti torin pohjoispuolisen tontin rakennuksineen pormestari Mentzeriltä vuonna 1777 ja että hän perheineen muutti tontille asumaan vuonna 1785. Tämä muutaman vuoden viive on tukenut päätelmiäni Soveliuksen talon myöhemmästä rakennusajankohdasta, samoin kuin vuonna 1834 tehty palovaikutuskirja, joka määrittää talon iäksi noin viisikym-

mentä vuotta.

Soveliuksen talo on mielestäni tyypillinen pienehkön rannikkokaupungin porvaritalo. Siinä on näkyvissä niin paikalliset, perinteiset rakennustavat kuin sillä hetkellä suosiossa olevat tyylit ja vielä merenkulun mukanaan tuomat uudet vaikutteet.

Uskon, että Raahen tyyppisessä kaupungissa, jossa ei varsinaista rakennusmestaria 1700-luvun lopulla ollut, säilyivät vanhat, hyväksi koetut rakennustavat hyvinkin pitkään. Kauppiaat, laivanvarustajat ja virkamiehet, jotka seurasivat tyylien kehitystä, pyrkivät ainakin omissa rakennushankkeissaan olemaan muodinmukaisia. Soveliuksen talon alkuperäinen, vuoliaiskattona toteutettu hyvin loiva mansardikatto on mielestäni oivallinen esimerkki uuden muodin ja vanhan rakennustavan yhteensulautumisesta. Raahessa juuri kukoistukseensa noussut laivanrakennusteollisuus antoi oman leimansa myös talojen rakentamiseen. Arvelen, että laivanrakennusmestarit osallistuivat talojen suunnitteluun ja rakentamiseen Raahessa, kuten muissakin merenkulkukaupungeissa.

Ulkoisilta puitteiltaan Soveliuksen talo oli varmaan oman aikansa tyylikkäämpiä rakennuksia Raahessa. Sisustuksen tietyistä vaatimattomuudesta huolimatta Soveliuksen talo oli silloisen raahelaisen mittapuun mukaan edustava porvaris-

koti ja luultavasti esikuvana monelle vaatimattomammalle rakentajalle. Talon tiilikakluunit ja esimerkiksi maalatut rintapaneelit kertovat, että Sovelius-suvun päämiehet eivät halunneet osoittaa varakkuuttaan pompöoseilla sisustuksilla, vaan tyytyivät hieman vaatimattomimpiin ratkaisuihin ja esimerkiksi säilyttivät vanhat seinäpinnoitteet esillä kauemmin. Myöskin se seikka, että Soveliuksen talo vielä 1830-luvulla on punamullattu, kun muiden kaupungin huomattavien porvareiden talot ovat joko vaaleita tai vihreitä, tukee saamaani käsitystä.

Soveliuksen talon 1700-luvun lopun ja 1800-luvun puolenvälin asussa on useita eri tyylikerrostumia. Talon pohjakäävä esimerkiksi kuuluu karoliinisen barokin kauteen, kaksikerroksisuus ja pystylaudointi rokokooklassismiin. Sisutuksessa, lähinnä seinämaalauksissa ja listoissa, on nähtävillä barokin, kustavilaisuuden ja empiren tyylipiirteitä. Talon rakennusajankohta sijoittuu kustavilaiseen kauteen, mutta varsinaisia kustavilaisuuden perustyylipiirteitä ei varsinkaan talon kiinteästä sisustuksesta löydy.

Soveliuksen talossa kulminoituu 1700-luvun lopun porvaristalo, se erottui kaupungin muista rakennuksista kokonsa, erityisesti kaksikerroksisuutensa ansiosta. Sen rakenteissa ja sisustuksissa näkyy monen eriaikaisen tyylin piirteitä yhtäaikaan. Talosta käy ilmi rakennuttajan vankka luottamus vanhoihin, hyväksi koettuihin rakennustapoihin ja kui-

tenkin samalla halu näyttää tyylietietoisuutensa ja mahdolliset ulkomaanmatkoilta mukana tuodut uudet ideat. 1700-luvulla kaupungin porvariston elintaso alkoi kohentua ja nk. luokkatietoisuus vahvistua siinä määrin, että komeilla kak-sikerroksisilla taloilla on aivan selkeä sanomansa. Erityisesti Raahen kokoisessa pienessä, mutta vireässä rannikkokaupungissa on porvaristo ilmeisesti mielellään erottautunut muusta kaupungin väestöstä näyttävillä, kaupungin keskeisimmille alueille sijoitetuilla rakennuksillaan. Soveliuksen talo on, vaikkakin omistajan varallisuuden huomioon ottaen hieman vaatimaton, erinomainen esimerkki tällaisesta varakkaan porvarin halusta osoittaa tiettyä mah-tinsa kaupungissa.

- ¹ Söderhjelm 1911, s. 2-5.
- ² Lilius 1964, s. 50.
- ³ Impola 1949, s. 35.
- ⁴ Stenbäck 1970, s. 55.
- ⁵ Söderhjelm 1911, s. 160.
- ⁶ Söderhjelm 1911, s. 194. Keisari Aleksanteri I vieraili Raahessa vuonna 1819, vierailua valmisteltaessa Raahen kaupungin maistraatti määräsi sillat ja aidat kunnostettaviksi ja pakkahuoneen ja maalaamattomat yksityistalot viipymättä maalattavaksi.
- ⁷ Lilius 1967, s. 28.,3
- ⁸ Stenbäck 1970, s. 48.: Söderhjelm 1911, liite 7 Raahen asemakaava vuodelta 1801, tehnyt Jonas Cajanus, korjannut Joseph Fontén.
- ⁹ Lilius 1981, s. 327.
- ¹⁰ Lilius 1964, s. 50.
- ¹¹ Toivanen 1990, s. 549.
- ¹² Lilius 1964, s. 51.
- ¹³ Toivanen 1990, s. 873, viitteen nro 26 teksti.
- ¹⁴ Lilius 1985, s. 18.
- ¹⁵ Lilius 1964, s. 53.
- ¹⁶ Lilius 1964, s. 55.
- ¹⁷ Toivanen 1990, s. 552; Paulaharju 1965, s. 16.
- ¹⁸ Söderhjelm 1911, s. 182.
- ¹⁹ OULUN MAAKUNTA-ARKISTO, läänintilit: henkikirjat vuosilta 1729-1744.
- ²⁰ OMA, läänintilit vuosilta 1745-1750.
- ²¹ OMA, Sovion arkisto, perhearkistot.
- ²² Söderhjelm 1911, s. 161. Pomestari Mentzerin eno oli tunnettu kauppias ja laivanvarustaja Baltzar Freitag (13.9.1720-3.4.1795) eli Matts Soveliuksen veljentytären Maria Sovelian (18.11.1734-23.4.1813) aviomies.
- ²³ Impola 1949, s. 22-23.
- ²⁴ Stenbäck 1970, s. 39.
- ²⁵ Impola 1949, s. 23.
- ²⁶ Paulaharju 1965, s. 204.
- ²⁷ Söderhjelm 1911, s. 160.
- ²⁸ Söderhjelm 1911, s. 178.
- ²⁹ OMA, Salon seurakunnan rippikirjat vuosilta 1777-1785.
- ³⁰ OMA, Salon seurakunnan rippikirjat vuosilta 1785-1791.
- ³¹ Heinonen 1977, s. 2.: Lilius 1967, s. 27.
- ³² Reino Temmeksen tiedonanto 25.4.1989.
- ³³ Esimerkiksi Paulaharju 1965, s. 32. Kauppias Lundberg toi 1810 kaupunkipalon jälkeen Ruotsista valmiiksi salvetun talon ja pystytti sen nykyisen Brahenkadun varteen.: Sappinen 1985, s. 32.
- ³⁴ Toivanen 1990, s. 555.
- ³⁵ Kattokulman loivennuksen ajoitus perustuu yläkerran huoneista löydettyihin tappinäyttisiin. Kattokulmaa täytyi loiventaa, koska ikkuna-aukkoja suurennettiin ja yläkerran huonekorkeutta lisättiin, 1890-luvulle ajoitetut tapetit ovat korotetussa osassa alimmaisina.
- ³⁶ Eero Sovelius-Sovion tiedonanto 11.10.1988.: Lilius 1985, s. 36.
- ³⁷ Hansson 1985.

- ³⁸ Kärki 1988, s. 146.
- ³⁹ Raahessa kauppamerenkulku oli juuri nousumassa kukoistukseensa ja sen takia kaupungissa oli ammattitaitoista laivanrakennusväkeä.
- ⁴⁰ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁴¹ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁴² Paulaharju 1965, s. 25.
- ⁴³ Gardberg 1979, s. 312; Palovakuutus nro 680, 5.9.1834. Kävin läpi noin kuusikymmentä raahelaista palovakuutuskirjaa, jotka on tehty vuoden 1810 kaupunkipalon jälkeen, suurin osa taloista oli rakennettu tulipalon jälkeen. Yhdessäkään talossa ei ollut samankokoisia ikkunoita kuin Soveliuksella, yleensä ottaen ikkunoiden koossa oli suurta hajontaa; 3x2:n kyynärän ikkunoita oli viidessä talossa, seuraavaksi suosituin koko oli 2,25x1,75 kyynärän ikkuna myös 2,75x1,75 ja 2,5x1,75 kyynärän ikkunoita oli muutamissa taloissa. Oletan ja myös toivon, että palovakuutuksissa käytetyt kyynärät ovat samaa maata. Palovakuutuskirjat on tehty vuosien 1817-1864 välillä.
- ⁴⁴ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁴⁵ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁴⁶ Esimerkiksi Lilius 1985, s. 216; Sappinen 1985, s. 13 ja s. 29.
- ⁴⁷ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁴⁸ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834. Palovakuutuskirjassa mitat on annettu kyynäröinä, on hieman epäselvää, kumpia kyynäröitä tuolloin käytettiin, ruotsalaisia vai venäläisiä. Mittoja nykyisiin vertailemalla päädyin vielä ruotsalaiseen kyynärään, joka on 59,4 cm. Ruotsalaiset mitat säilyivät käytössä sitkeästi, vaikka isäntämaassa olikin vaihtunut aikojen kuluessa.
- ⁴⁹ Söderhjelm 1911, s. 194.
- ⁵⁰ Ylhäällä talomaali oli tuolloin ylellisyystavaraa, itse asiassa se oli laivojen kylkiin tarkoitettua kuparivihtrillistä sekoitettua öljymaalia. Laivanvarustajilla oli tapana itse ja vain itse sekoittaa laivoihinsa tulevat maalit, samalla maalia tehtiin hieman enemmän, jotta sitä riitti varustajan talon komistukseksi.
- ⁵¹ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁵² Yuorela 1983, s. 359.
- ⁵³ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁵⁴ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁵⁵ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁵⁶ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁵⁷ Söderhjelm 1911, s. 117.
- ⁵⁸ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁵⁹ Niiranen 1981, s. 77; Jaatinen 1989, s. 114
- ⁶⁰ Niiranen 1981, s. 95.
- ⁶¹ Jaatinen 1989, s. 121.
- ⁶² Jaatinen 1989, s. 140.
- ⁶³ Tapetissa olevan leiman mukaan valmistaja on L. J. Wardell, Riddarhustorget, Stockholm.
- ⁶⁴ OMA, Suvion arkisto, Henrik Soveliuksen Säätiön Apurahasto 1889-1901. Eri asiapapereiden mukaan ravintolasta käytettiin yleisesti suomalaista nimeä Ruotsalainen klubi. : Ringbom 1988, s. 259. Ringbom mainitsi Raahessa olleen Seurahuoneen, Brahestads Societets hus, nimen omaan ruotsalaisella nimellä.
- ⁶⁵ Pietarila 1989, s. 36.
- ⁶⁶ Söderhjelm 1911, s. 162.
- ⁶⁷ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁶⁸ Palovakuutuksen mukaan ikkunat olivat n. 134x119 cm.
- ⁶⁹ Tallgren 1898, s. 62. Aseorska J.M. Tallgren on ilmeisesti raahelaissyntyinen Jenny Maria Montin-Tallgren

- ⁷⁰ OMA, Paulaharjun kokoelmat
- ⁷¹ OMA, Paulaharjun kokoelmat.
- ⁷² Paulaharju 1965, s. 97.
- ⁷³ Kaila 1989, s. 15.
- ⁷⁴ Palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
- ⁷⁵ Söderhjelm 1911, s. 185.
- ⁷⁶ OMA, Suvion arkisto, perhearkistot.
- ⁷⁷ OMA, Salon kihlakunnan henkikirjoittajan arkistot.
- ⁷⁸ OMA, Salon kihlakunnan henkikirjoittajan arkistot.
- ⁷⁹ Paulaharju 1965, s. 207.
- ⁸⁰ OMA, Salon kihlakunnan henkikirjoittajan arkistot.
- ⁸¹ OMA, Suvion arkisto, perhearkistot.
- ⁸² OMA, Salon kihlakunnan henkikirjoittajan arkistot vuosina 1870-1895.
- ⁸³ Rosen 1974, s. 52.
- ⁸⁴ OMA, Paulaharjun kokoelmat
- ⁸⁵ Palovakuutus numero 25148, 30.3.1905.
- ⁸⁶ Eero Sovelius-Suvion tiedonanto 11.10.1988.
- ⁸⁷ Eri asiapapereissa käy ilmi, että vuonna 1914 on maistraatilta anottu lupaa talon pohjoisfasadin muutoksiin. K.o. muutospirustukset olivat H.Liliuksella käytettävänä vuonna 1960 hänen tehdessä rakennus inventointia talosta.
- ⁸⁸ Palovakuutus nro 25148, 30.3.1905.
- ⁸⁹ Palovakuutus nro 25148, 30.3.1905.
- ⁹⁰ Sovelius -sukusäätiön arkisto.

K U V A L U E T T E L O

1. Yläkerran luoteisen kamarin (huone 205) kaakeliuuni 1800-luvun loppuvuosilta. Seinillä löytyneiden tapettifragmenttien mukaan tehdyt tapetit. Yläkerta entisöity 1890-luvun mukaiseen asuun. 1.3.1991.
2. Yläkerran lounainen kamari (huone 206). Ilmeisesti paikallisen kaakeliuunimaakarin tekemä kakluuni, on ollut talossa jo ennen huoneiden korotusta. Seinillä löytyneiden tapettifragmenttien mukaan painetut tapetit. 1.3.1991.
3. Yläkerran sali (huone 207), vihreä sali. Kaakeliuuni 1900-luvun alkuvuosilta. Tämä kuten huoneen 205:kin kaakeliuuni on Åbo Kakelfabriks AB:n tuotantoa. Seinillä löytyneiden tapettifragmenttien mukaan painetut tapetit. 1.3.1991.
4. Yläkerran kaakkoinen kamari (huone 208). Paikallisen, mahdollisesti kalajokisen mestarin tekemä kakluuni. 1.3.1991.
5. Yläkerran huone 207. Vanhojen, löytyneiden fragmenttien mukaan painetut puumitaatitapetit ja boordinauha. 1.3.1991
6. Alakerta, luoteinen kamari (huone 105). Turun kaakelitehtaan kakluuni viime vuosisadan loppupuolelta. Alakerran huoneiden korkeus alkuperäinen, tilojen entisöinti vielä suunnitelma-asteella. Alakerrassa on Raahen museon toimisto- ja työskentelytilat. 1.3.1991.
7. Alakerran lounainen kamari (huone 106). Kaunis jugend-tyylinen kaakeliuuni. 1.3.1991.
8. Näkymä huoneen 106 ovelta läpi alakerran salin, nyt huoneet 107 ja 108. 1.3.1991.
9. Huoneen 108, entisen salin itäpää, jugend-kakluuni. Oike-

alla näkyvissä 1840-1850-luvuilta peräisin olevaa seinäpinnoitetta. 1.3.1991.

10. Raahen kaupunginranta: etualalla ruiskuhuone, sitten pakkahuone ja kauppiaiden makasiineja. 1900-luvun alku. Raahen museon kokoelmat.
11. Raahen Pakkahuoneen rantaa. Pakkahuoneen vieressä ja takana kauppiaiden makasiineja. Oikelaa näkyy Soveliuksen talon länsipääty. 1900-luvun alku. Raahen museon kokoelmat
12. Vinjettikuva raahelaisen suutarimestari Anders Johan Hed-
13. manin maalaamasta akvarellista "Englantilaiset polttavat Raahen laivavarvin". Panoraama Cortenkadusta. Raahen museon kokoelmat.
14. Ilmakuva Raahesta 1930-luvun alkuvuosilta. Kuvassa näkyy erityisesti Rantakadun varressa etualalla ja kuvan oikeassa laidassa isonvihan ja suuren kaupunkipalon jälkeen rakennettuja taloja. Raahen museon kokoelmat.
15. Brahenkadun länsipää, kuvassa Fredrik Soveliuksen vuonna 1811 rakennuttaman talon eteläsiipi ja portin pielessä oleva puotirakennus. Kadun päässä näkyy Pakkahuone. Raahen museon kokoelmat.
16. Pakkahuoneen rantaa 1890-luvulla, mahdollisesti vuonna 1897. Vasemmalla kaksikerroksinen Soveliuksen talo vihreässä asussaan. Kulmittain Soveliuksen talon tontin kanssa Fredrik Soveliuksen tontti. Fredrik Soveliuksen talon länsi-siipi entiselle kauppatorille päin. Fredrik Soveliuksen talo on kaupungin ensimmäisten raatihuoneiden sijoilla. Raahen museon kokoelmat.
17. Näkymä Raahen museon, entisen Pakkahuoneen, katolta Myhrbergin puistoon. Soveliuksen talo maalattuna kromioksidin vihreäksi 1890-luvun asun mukaisesti. 12.11.1990.

18. Eräs Raahen vanhimmista rakennuksista nk. apteekkari Wichmanin talo Corten kadulla. Talossa voimakkaasti profiloitunut räystäshirret. 12.2.1989.
19. Yksityiskohta edellisestä. 12.2.1989.
20. Rantakadun ja Cortenkadun kulmaus. Oikealla Leufstadiuksen talo ja vasemmalla 6.5.1987 pahoin palanut Ehrströmin talo. 12.2.1989.
21. Ehrströmin talo, talo puretaan kevään 1991 aikana. 12.2.1989.
22. Soveliuksen talon eteläfasadi 1900-luvun alkuvuosina. Kortissa lukee jostain syystä Suomi klubi, vaikka talossa toimi nimenomaan Ruotsalainen klubi Svenska Bildningens Vänner -nimisen yhdistyksen vetämänä. Onni Norion valo kuvakokoelmat.
23. Soveliuksen talo lounaasta, kuvannut kesällä 1923 Samuli Paulaharju. Raahen museon kokoelmat.
24. Soveliuksen sukusäätion talo lounaasta. 12.11.1990.
25. Soveliuksen talo kaakosta, eteläfasadin valeikkunat hyvin näkyvissä. 12.11.1990.
26. Soveliuksen talon länsipääty. 12.11.1990.
27. Soveliuksen talon pohjoisfasadi. Ulkoeteisen katonharjan kohdalla näkyvä pieni ovi on joskus 1900-luvun alkupuoliskolla johtanut katonharjan länsilappeella olleelle parvekkeelle. 12.11.1990.
28. Anders Johan Hedman: Priki Boreas. Akvarelli vuodelta 1836. Taustalla näkyy Raahen Rantakatu. Raahen museon kokoelmat.
29. Yksityiskohta edellisestä. Boreaksen perän vieressä näkyy

Raahen kirkon torni ja tapuli ja mm punamullattu Sove-
liuksen talo ja sen vieressä valkoiseksi kalkittu Fredrik Sove-
liuksen talo. Raahen museon kokoelmat.

30. Portaikko ulkoeteisestä yläkertaan. Portaikon oikealle
kääntyvä osa ja yläpää ilmeisesti alkuperäiset. 1.3.1991.
31. Portaikon yläpää ja kaide ovat ilmeisesti talon alkuperäisiä
rakenteita 1780-luvulta. 1.3.1991.
32. Porraskaide. Kaidepuut ikäänkuin mukailut balusterit.
Kaiteen yläpuu on samaa yksinkertaista barokkimallia kuin
alkuperäisten ovien listat. 1.3.1991.
33. Yläkerran portaikon päällä oleva vintin rappusten suojako-
mero. 1.3.1991.
34. Vintin rappuset oviaukolta ylöspäin. Vasemmalla eristeenä
käytettyä pulttaania. 1.3.1991.
35. Vintin rappuset ylhäältä alaspäin. Pulttaania oikealla, va-
semmalla näkyy kauniisti piilutut 200 vuotta vanhat hirret.
1.3.1991.
36. Eräs talon alkuperäisistä puoliranskalaisista ovista yläkerran
eteisen ja huoneen 205 välillä. 1.3.1991.
37. Kyseisen oven yläpeili. 1.3.1991.
38. Kyseisen oven ns. barokkisarana eli ranskalainen sarana.
1.3.1991.
39. 1700-luvulle tyypillinen lehtisarana talon alakerrasta.
1.3.1991.
40. Talon alkuperäisten ovien yksinkertaiset vuorilistat.
1.3.1991.
41. Yksi monista nk. kamarinlukoista. 1.3.1991.

42. Yläkerran eteisen ja huoneen 205 välisen oven avainkilpi. 1.3.1991.
43. Alakerran salin seinissä ollut seinämaalaus 1840-1850-luvuilta. Yhtenäisin ja laajin talosta löytyvä 1800-luvun pinoite. 1.3.1991.
44. Yksityiskohta alakerran salin seinämaalauksesta, kehysmaalauksen kulmakoriste. 1.3.1991.
45. Samoin yksityiskohta kehysmaalauksesta. Kehyksen keskikohdan koriste. 1.3.1991.
46. Yläkerran luoteisen kamarin, huoneen 205, kattolista. Alkuperäinen palmettikuvio toinen vasemmalta. Alapuolella näkyvissä huoneesta löytyneiden, 1890-luvulle ajoitettujen tapettifragmenttien mukaan tehty tapetti. Kattolistan alapuolella oleva putki on museon näyttelytoimintaa varten, jotta arvokkaat, käsintehdyt tapetit eivät tarveltyisi. 1.3.1991.
47. Yläkerran lounaisen kamarin, huoneen 206, kattolista. Alkuperäinen maalaus näkyy tummempana. Seinällä upea, kuudella värillä painettu tapetti. Malli koottiin huoneesta löytyneistä, 1890-luvulle ajoitetuista tapettifragmenteista. 1.3.1991.
48. Kuvassa vasemmallä näkyvä, Rantakadun varressa oleva rakennus oli alunperin makasiini. Vuonna 1914 se, ja pihanpuolella oleva keittiö yhdistettiin asuinrakennukseksi. 12.11.1990.
49. Kuvassa näkyvän rakennuksen lähinnä oleva siipi on alunperin vuonna 1811 rakennettu "alakööki". Vasemman puoleinen siipi on entinen makasiini. 12.11.1990.
50. Soveliuksen tontti länsipään portilta nähtynä. Oikealla kellarinhalssi. 12.11.1990.

51. Kellarin luukku komeine saranoineen. 12.11.1990.
52. Soveliuksen tontin etelälaita ja itäpää. Itäpäässä näkyvä kookas rakennus on säätiön vuokramaalle vuonna 1936 rakennettu elokuvateatteri Bio Huvimylly. Teatterin paikalla oli aiemmin suuri puutarha ja kasvimaa. 12.11.1990.
53. Eteläisen sisäänajoportin pielessä oleva aitta, alunperin paikalla on ollut puuliiteri. 12.11.1990.
54. Soveliuksen talo edellä mainitun rakennuksen edestä kuvattuna. 12.11.1990.
55. Soveliuksen sukusäätiön tontin pohjoisreunan rakennuksia. 12.11.1990.
56. Näkymä Soveliuksen tontista idästä länteen. 12.11.1990.
57. Soveliuksen talon länsi- ja eteläseinät. Alkuperäisen katon reuna ulottuisi aivan eteläfasadin nykyisten ylempien ikkunoiden ylälistaan asti. 12.11.1990.
58. Soveliuksen talon yläkerran keittiö. Alunperin tämä tila oli alakerrassa olleen puodin varastotilaa, se muutettiin myöhemmin kamariksi ja vihdoin 1900-luvun alkuvuosina keittiöksi. Keittiössä on säilynyt alkuperäinen huonekorkeus ja myös kattopalkit ovat täällä näkyvissä. 1.3.1991.
59. Yläkerran salin katto korotettiin 1890-luvulla, samalla isonnettiin ikkuna-aukkoja ja saliin johtavat ovet muutettiin korkeiksi parioviksi. 1.3.1991.
60. Salin pariovien vuorilista. 1.3.1991.
61. 1890-luvulla uusittujen ikkunoiden ulkoisten vuorilistojen malli näkyy hyvin tässä kuvassa. 12.2.1989.
62. 1890-luvulla uusittujen ikkunoiden kulmarauta. 1.3.1991.

Suomen valtionarkisto, Helsinki.
 Tarmon palovakuutusarkisto.
 Raahе, palovakuutus nro 680, 5.9.1834.
 Raahе, palovakuutus nro 25148. 30.3.1905.
 Raahе, palovakuutetut kiinteistöt vuosina
 1817-1864.

SUULLISIA TIETOJA ANTANEET

Sovelius-Sovio, Eero, lehtori, Jyväskylä.
 Temmes Reino, tarkastaja, Raahе.

PAINETUT LÄHTEET

Gardberg, C.J., 1979.
 Säätyläis- ja kaupunkikulttuuri. Suomen kulttuurihistoria I. Porvoo.

Impola, Heikki, 1949.
 Raahen kaupungin vaiheista. Muistojulkaisu Raahen kaupungin 300-vuotisjuhlaan 1949. Raahе.

Jaatinen, Jukka, 1989.
 Ovet. Talo kautta aikojen. Kiinteän sisustuksen historia. Jyväskylä

Jaatinen, Jukka, 1989.
 Listoitus. Talo kautta aikojen. Kiinteän sisustuksen historia. Keuruu.

Kaila, Panu, 1989.
 Kiinteän sisustuksen vuosisadat. Talo kautta aikojen. Kiinteän sisustuksen historia. Jyväskylä.

- Kärki, Pekka, 1988.
Kaupunkien asuntokulttuuri myöhäisbarokin kaudella. ARS Suomen taide 2. Keuruu.
- Lilius, Henrik, 1964.
Raahen kaupungin asemakaava ja kaupunkikuva kaupungin perustamisesta isoon vihaan. Suomen museoliiton vuosikirja OSMA 1962-1963. Toimittaja Riitta Heinonen. Helsinki.
- Lilius, Henrik, 1967.
Der Pekkatori in Raahe. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 65. Toimittaja Lars Pettersson. Helsinki.
- Lilius, Henrik, 1981.
Kaupunkirakentaminen 1617-1856. Suomen kaupunkilaitoksen historia I. Vantaa.
- Lilius, Henrik, 1985.
Suomalainen puukaupunki. Rungstad Kyst.
- Niiranen, Timo, 1981.
Miten ennen asuttiin. Vanhat rakennukset ja sisustukset. Keuruu.
- Paulaharju, Samuli, 1965.
Wanha Raahe, 2. painos. Porvoo.
- Pietarila, Pentti, 1989.
Sisämaalaus. Talo kautta aikojen. Kiinteän sisustuksen historia. Jyväskylä.
- Ringbom, Åsa, 1988.
Societetshusen i storfurstendömet Finland. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 92. Toimittaja Torsten Edgren. Helsingfors.

Rosén, Sander, 1974.
Hjälpreda vid kulturhistorisk byggnadsinventering. Nordiska Museet. Meddelanden från Nordiska Museets kulturhistoriska undersökning. Stockholm.

Sappinen, Eero, 1985.
Pohjois-Pohjanmaan maaseutupappiloiden rakennukset 1600-luvun lopulla. Suomen muinaismuistoyhdistys. Kansatieteellinen arkisto 34. Helsinki

Stenbäck, Thomas, 1970.
Historiallisia kuvauksia Raahesta ja Saloisista. Käänt. Martti ja Riitta Favorin. Oulu.

Söderhjelm, Alma, 1911.
Raahen kaupunki 1649-1899. Helsinki.

Tallgren, J. M., 1898.
Väggmålningar. Finskt Museum. Finska Fornminnesföreningens Månadsblad. V 1898. Helsingfors.

Toivanen, Pekka, 1990.
Salon pitäjä uskonpuhdistuksen ajasta karoliinisen kauden lopulle. Raahen tienoon historia I. Jyväskylä.

Vuorela, Toivo, 1983.
Suomalainen kansankulttuuri, 3. painos. Porvoo.

KIRJALLISUUS

Bäcksbacka, Christina, 1988.
Linnojen ja kartanoiden kiinteä sisustus. ARS Suomen taide 2. Keuruu.

Gardberg, C.J., 1950.
Stadsplan och byggnadsskick i Borgå intill år
1834. Folklivsstudier utgivna genom Folkkul-
tursarkivet II. Skrifter utgivna av Svenska
Litteratursällskapet i Finland CCCXXVIII.
Helsingfors / Köbenhavn.

Gardberg, C.J., 1957.
Med murslev och timmerbila. Drag ur det fin-
ländska byggnad hantverkets historia. Med byg-
gare i 800 år. Helsingfors.

Gardberg, C.J., 1957.
Vanha kaupunkikulttuurimme. Suomen museo-
liiton vuosikirja OSMA 1957. Toimittaja Riitta
Heinonen. Helsinki.

Hahl, Maija, 1989.
Loviisasta Heinolan residenssiin. Museoutiset.
Päijät-Hämeen museoiden äänenkannattaja nu-
mero 1. Lahti.

Heinonen, Jorma - Vuoristo, Osmo, 1984.
Antiikkikirja, 5. painos. Helsinki.

Hyvönen, Heikki, 1983.
Suomalaista keramiikkaa. Porvoo.

Hidemark, Owe - Stavenow-Hidemark, Elisabeth-
Söderström, Göran - Unnerbäck, Axel, 1990.
Så renoveras torp och gårdar, femte upplagan,
andra tryckningen. Västerås.

Kaila, Panu - Pietarila, Pentti - Tomminen,
Hannu, 1987.
Talo kautta aikojen. Julkisivujen historia. Jyväskylä.

Kokki, Kari-Paavo, 1989.
"Kivalterintalon" paluu lääninkivalterin taloksi.
Museouutiset. Päijät-Hämeen museoiden äänen-
kannattaja numero 1. Lahti.

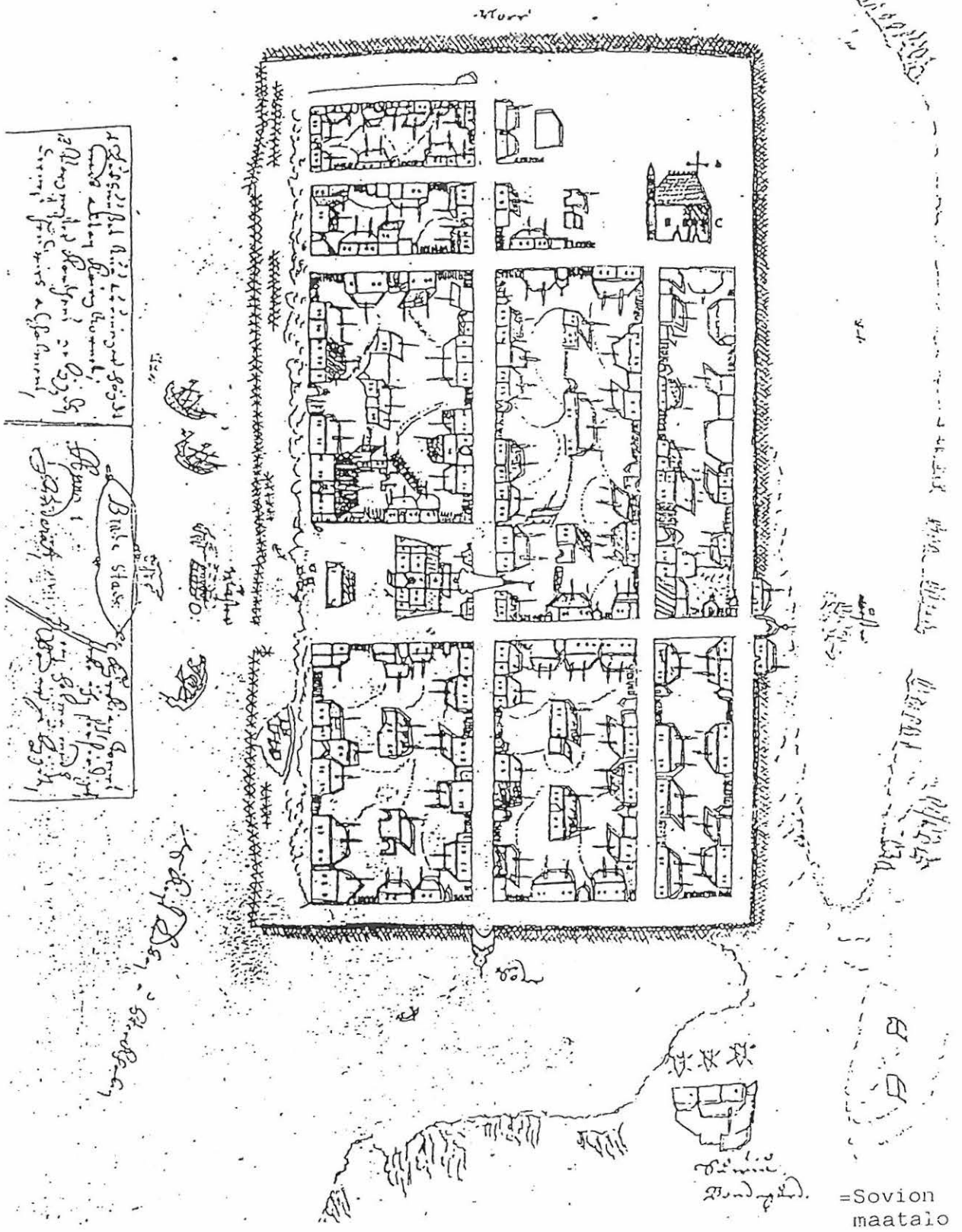
Paulsson, Gregor, 1973.
Svensk stad I-II. Lund.

Rentzhog, Sten, 1967.
Stad i trä. Nordiska Museets Handlingar 67.
Lund.

Suolahti, Gunnar, 1912.
Suomen pappilat 1700-luvulla. Porvoo.

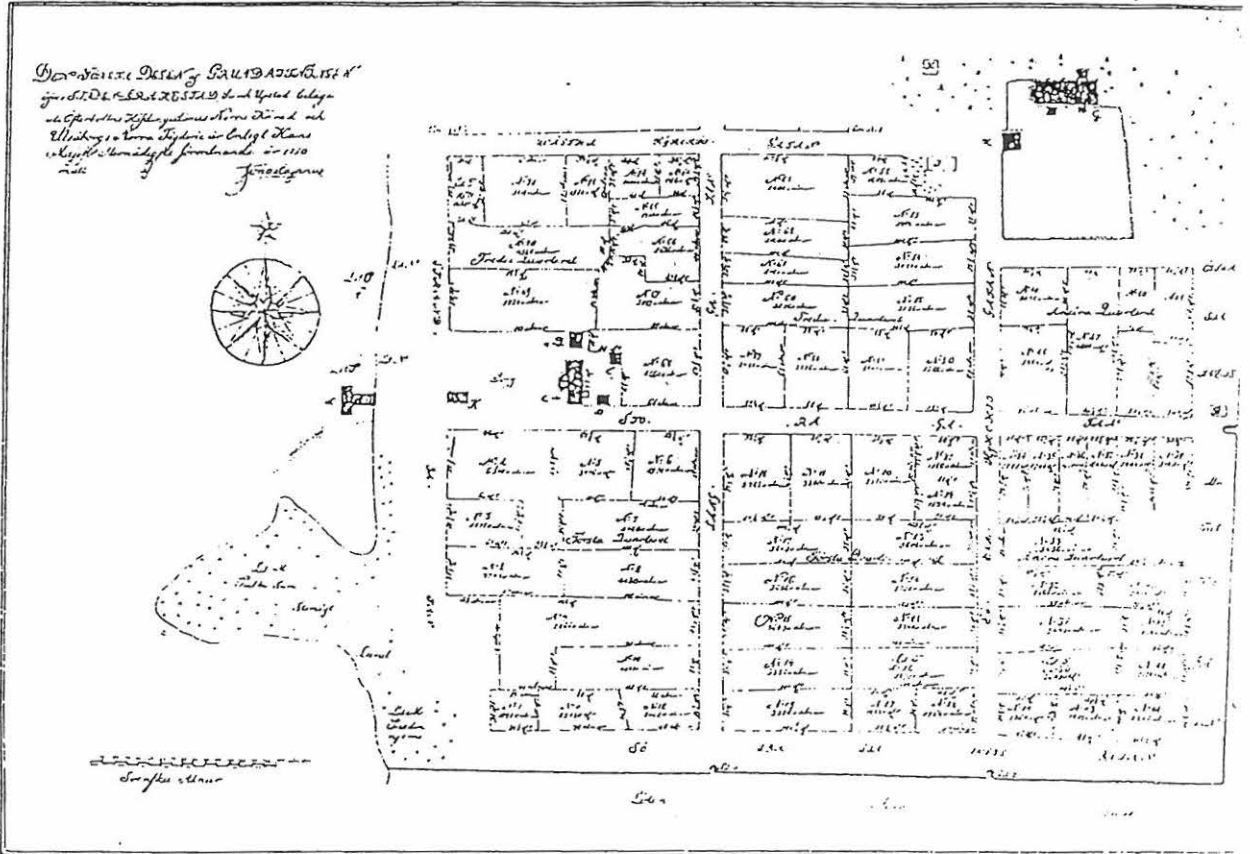
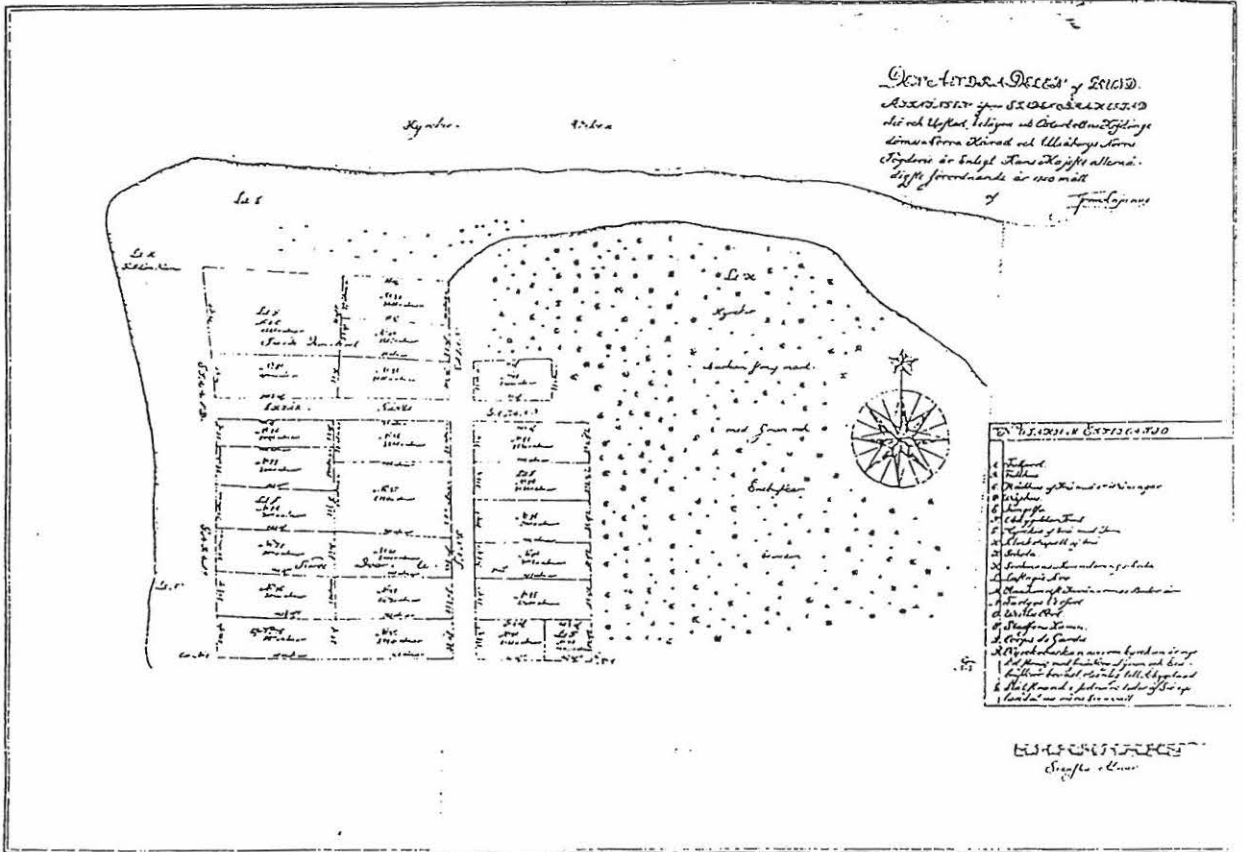
Tunander, Britt och Ingemar, 1982.
Kakelugnar, spisar och kaminer. Nacka.

Tunander, Ingemar, 1955.
Tapeter. Örebro.

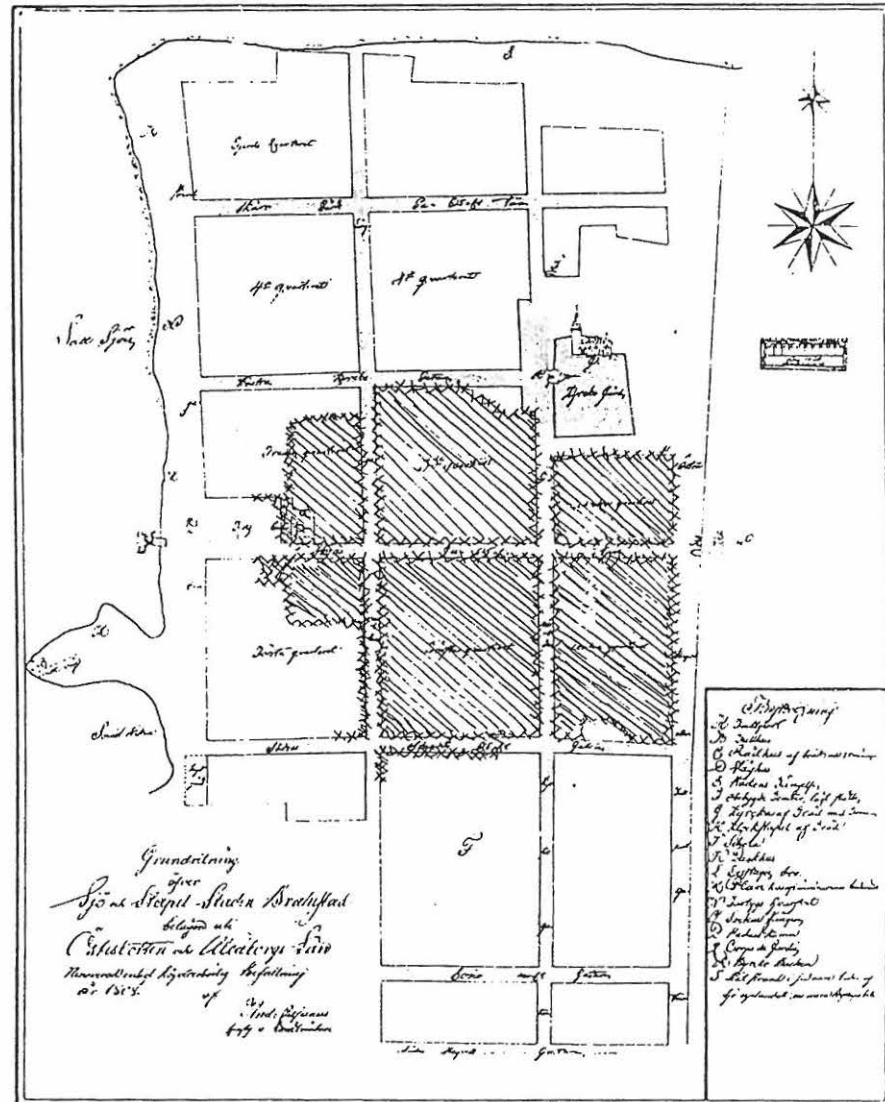
RAAHE VUONNA 1659

Söderhjelm 1911. Raahen kaupunki, liite 3.

JONAS CAJANUKSEN RAAHEN ASEMAKAAVA V: LTA 1750.

Söderhjelm 1911. Raahen kaupunki, liite 5

C. Arvidsson H.fors.

Vuoden 1810 kaupunkialueissa tuhoutuneet alueet.

Raahen museossa olevan suutarimestari Anders Johan Hedmanin vuonna 1840 maalaaman akvarellin mukaan.

Anders Cajanusin laatima Raahen kartta vuodelta 1808. Söderhjelm 1911, liite 9.

1770. J. 23. Julii accepta in id appu in id
militia sidu in runda d'p'ho. No. 73. A. Jany
militia in id. Militia in id. Qu. + Carl Mentzer
Lithuania in id. in id. in id. in id. in id.
in id.

Benjamin

Dilo Anno p. 20. Augusti blas in id. in id.
in id. in id. in id. in id. in id. in id.
in id. in id. in id. in id. in id. in id.
Carl Mentzer in id. in id. in id. in id.
in id.

Benjamin

1770. J. 17. September accepta in id. in id.
No. 73. in id. in id. in id. in id. in id.
in id. in id. in id. in id. in id. in id.
in id. in id. in id. in id. in id. in id.
in id. in id. in id. in id. in id. in id.
in id. in id. in id. in id. in id. in id.
in id.

Benjamin

Jag Carl Mentzer, genom förmyndarsk.
 förklarar, att jag i kraft af detta
 mitt egna Ordre förmyndarsk up-
 A DÄL: hären och försäljning minn Gård uti
 Heden ägande Gård, belägen i
 Sundin Quarterset N: 73, på tron-
 na sidan in vid Kongat, och som
 kallas den Portiska Gården, med
 all dess utbyggnad, såsom den nu
 befinner sig, till Gården ämnar
 Gårn Matts Lovelius för en of-
 ningsallan betingad köpen skilling
 för Tre Tioende Daler Koppar-
 allan Etthundra och Sextio Sex Rik-
 Daler och Trettio två Schilling, hvil-
 kan köps skilling, såsom nu till-
 fulla betald, Gården nu warden
 quitterad. Till Gården ämnar warden
 den detta med mitt namn och för-
 syge bekänt. Drottning den
 Sunda Maji den 1777.
 Carl Mentzer.

BEMERK
 SÖDRE

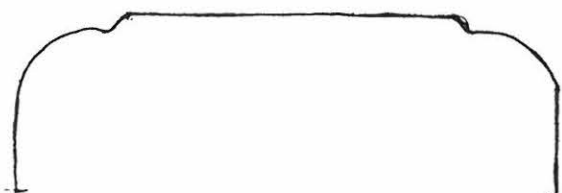
117 ut Lang
 5/2 ut bred.

H. 10

SOVELIUKSEN TALON SAUMARIMA-
TYYPIT

TYYPPI 1.

TYYPPI 2.

LIITE VI
 År 1905 den 30 mars
 till N:o 25-148
 i Helsingfors

Directionen för Allmänna Brandstods-Bolaget i Finland antager härigenom, under N:o 680, till försäkring emot brandskada innenämnde byggnader, å Gården N:o 106 i Fredrik Örnsteds af Stråketbad

_____ , tillhörig Rids och Handelsman med Johan Lovelius _____

_____ , till ett värde af Tre Tusende Niohundra Noll (3990)

Rubel Banco Assignationer, samt fastställer årliga inträdes-afgiften dertill till följande belopp, att uti fyra års tid erläggas, nämligen:

För Huset N:o 1, försäkrat för	1700. Rubel, till	20	6
— dito N:o 2, _____	200. Rubel, _____	2	3
— dito N:o 3, _____	150. Rubel, _____	1	51
— dit. N:o 4, _____	550. Rubel _____	5	30
— dit. N:o 5, _____	50. Rubel _____		4
— dit. N:o 6, _____	100. Rubel _____		88
— dit. N:o 7, _____	400. Rubel _____	3	65
— dit. N:o 8, _____	50. Rubel _____		50
— dit. N:o 9, _____	250. Rubel _____	2	27
— dit. N:o 10, _____	100. Rubel _____		75
— dit. N:o 11, _____	100. Rubel _____	1	6
— dit. N:o 12, _____	100. Rubel _____		71
— dit. N:o 13, _____	100. Rubel _____		70
— 2 ^{de} Inflyttningen _____	50. Rubel _____		22
— 3 ^{de} Inflyttningen _____	20. Rubel _____		14
— Plombat _____	60. Rubel _____		27

Såma årlig afgift i Banco Assignat. 41 Rub. 1/2 kop.

Och kommer denna försäkringsrätt, under de villkor HANS KEJSERLIGA MAJESTÄTS den 11 December 1832 för Allmänna Brandstods-Bolaget i NÅDER faststälde Reglemente bestämmer, att vara gällande ifrån den 24. Septembers År, då värderingshandlingarne i behörigt skick jemte inträdes-afgiften för första året till Directionen inkommit. Helsingfors, den 5. September 1834.

Johan Lovelius

4502:84
 46:30

O. H. Helsingborg

Johan Lovelius

acc. off
 Chanc.

4te af 12. mars 1846

N:o 680.

Directorier exemplar.

Johan Lovelius

L. M. 24/77 1833
1832

Högskolestyrelsens Brandstods-Direction;

Åker & anst. eller liknande

I tillfölje af gjord anstötning, att värda antagen till
Delagard uti det den 11. Decembur 1832. allernadigt
Högskolestyrelsens Brandstods-Belegget i Finland, får jag mig
härmed tillkännagifva af tre eller 3.ºº Exemplar utaf

Bevisnings och Varderingar Custrum embeles af sin
minne Brakhestad agandes Gard under N° 106 i tredje
quarteren, i allodrujuktighet anhallas, att emot den
utraknade Aliga afgettens, som af Brandstods
Comiteen har giffes i Upsik utraknade, till H. Pub.
14. Papete Banco Aligorationes, vinnad intrades al
namnde Bolag, hvar till allw 4te Arens intrades
afgett nu arlagges,

med Dignastes Hogaktning framharder
Hogvallstlige Brandstods Direction.

Brakhestad den 30 Januari 1834

Comjuktaste Sjones
Joh. Sorelius

N:o 24 1855 d. 24 den 1855

Amra

Bestyrfrögen och vardeningen i underbruden i
 kungälds stad agande, samt under N:o 106, Freds-
 les beleggens gärd. husherr till delaktighet uti alle
 nämnda Brandstads Bolaget, Föreländ ännu
 Tomten innehåller 6886 quadrat alnar, areal
 vidd, dels väfvas sidas är 57 1/2 aln, och stöten till strand
 gatan, och stöfverens, Södra sidans är 20 1/2 alnar
 och stöten till gamla Torget, och Tomternas N:o 104
 och 105. öfstras sidans är 58 alnar, och stöten till
 lång gatan 50 alnar bred. Norra sidans är 20 1/2
 aln, och gränsen till Tomternas N:o 101 & 103 har
 tvänns brunnen med tillräckligt vatten på går-
 den och är försedd med följande brand redskap
 2na handspjutor, 2na brändhaken, 3na stegan 2na
 svabbar och 2na Ambars allt i godt skick och
 märkts med gårdens nummer:

Byggnadens tvillars laga beleggdes plan
 och teknisk närmare upplysning är följande
 som till förfäring ännu
 N:o 1. Å Tomten Sydvästra hörn en träd-
 byggnad i godt skick af nytt fiors tim-
 mer uppförd för cirka Femtio år
 af två våningar brädfodrad för cirka
 140 är bestående af 9 Rum
 nedre våningens förfluga en sal
 och 3 kamrar 1 kall rum eller Sa-
 la. Bod som sträcker sig upp
 till öfra våningens, bestående till

Värde: Värde
 Assignationer
 af renten af brand
 teknisk
 hus ägare
 Comitet

Transport

ut. den 24 Aug 1855

Transport

Som nedan med tillfammant 6tes ka
 Relugnans utens ricken, utom Sa
 Corum lufets medelhogd 17 1/2 alnar,
 längden 32 alnar, bredden 16 1/2
 under näfven och lathstork tak
 på på järn i två alnar hög stenfot

Stenfoten

30. 30.

Byggningen. Som i dess nu varar
 de flukt värdenas leri

730. 730.

Effie taket med dess tillbehör

75. 75.

Bjelltagen

50. 50.

Galvoen i alla rummen dubblas de
 andra af mindre storhas och de öfra af
 dubblas ^{frans} bredden med krantjan för
 seddes, och mossas emellan

100. 100.

Indre ^{vare} taket panelade eller af
 bräden höjponllades och vid bjellta
 no fast spikades med mossas emellan
 utom Solo boden som allenast ar för
 ydd med indre taket af bräden

77. 77.

Till öfra väringad och vidare
 is af plankton och bräden invallad
 guss kraggen och i kring den öfversta
 kraggen brädskrank med dörr gang
 järn och lat

30. 30.

17 st. forsten luffen af gront glas i
 kito 1/4 aln höga, 2 alnar breda melas
 de med tillbehör

170. 170.

Dubbla forsten till 13 luffen

70. 70.

af byggningens ändarene 2 no vider
 luffen 1/4 aln höga, 1 1/2 aln breda

10. 10.

Till och emellan foreriarnas sam
 9 half franska korrnan med gang

Transport 1342. 1342.

	Transport	1349.	1349.
garn och med lat		108.	108.
Till förslugar en dubbel brad dorr i 2 ^{de} afdelningen med gång yard och med lat		10.	10.
Till 2 ^{de} Salan en stor kaket uggas med garn dorrans gultspjöl och till tvändras kammaren en tegel kaketuggas med garn dorr och spjöl		200.	200.
Till dessa Redstädor 2 ^{de} stor stens pupor		30.	30.
En gårds sidan framför för slugar en bro med bradlats öfver		10.	10.
Salandes värdet för devaras bygg nad i det stånd den nu befinnas af undersökning ägar upp gif för 4700 af Brandstäd Comiteen utsvad 1700			
No 2. På Tomtern västra sidan en brad bygg nad i förklarigt stånd af fem tim mer upp för för cirka 50 år, en varing bestående af 2 ^{de} Salan hufvuds rindel höjd 11 1/2 aln längdens 23 alnar och breddens galnar, under nåfven och takstörks lats står på föars i två 1 aln hög stenfot.			
Stenfoten		10.	10.
Stuflommen		90.	90.
Öftra kaket med dess tillbehör		30.	30.
Spjöltagen		10.	10.
Golfvet i öfra och nedra böttens af mindre stötkan laggdes i bjelkan		40.	40.
3 ^{de} dorrän af dubblas bradens 2 1/4 alns 1 1/4 aln bred med gång yard och lat		25.	25.
Transport		1905.	1905.

N° 3

	1905	1905
Transport	1905	1905
Två öfriga köttkåsar af dubbla bräder 2 ^{da} dörren 1 1/2 aln höga och breda med gång järn och trädbomar	5	5
Sälundens värdet för denna byggnad i det skedd den nu befinnes		
af reudenteknisk agens uppskattning R ^{ik} 200.		
af Byråns Byråns projekter R ^{ik} 200.		
A ^l Kontors Norras sida och nära isvid bod byggnaden, enköke byggnad i god skick af nytt järn förmen uppskattat år 1881 med en köke spis dess mått höjd 9 1/4 aln lång och 8 alnar bred i runden näfven och bakfäst och tak skär esforderleg skärfot.	5	5
Skärfotens	5	5
Skärfotens	30	30
Öfriga taket med dess tillbehör	15	15
Gälfvet dubbla med skränkvar och mött emellan	10	10
Andra taket af bräden laggdes på Bjälkan med näfven öfver	10	10
En förrätt lufft 1 1/4 aln hög och 1 1/2 aln bred	6	6
En spegel dörr 3 alnar hög och 1 1/2 aln bred, med gång järn och trä	9	9
En storre beget köke spis 5 1/2 aln lång, 2 alnar bred, med en tillers skåp för sed med nödiga menjars och 2 ^{da} spegel i skåpens projekter	70	65
Transport	2065	2060

	Transport 2065	2060
Transport dörrens en bit af Postkamme bräden öfver		
Sälvidas värdet för köket i det fluid den nu befinnas af understebrunnlagens utgifver 155 af Postkamm. Komitéens utgifver 150.		
№ 14 Öfverledet i Tomteens norra sida en bräd byggvad af nytt timmer upp ford ² år 1811. en väring bestående af ett Lagofolke surr, eller port med en begel bakugns och spis, desse medelhög 6 $\frac{1}{2}$ aln, längden och bredden 10 $\frac{1}{2}$ aln under näfden och bakstokens lake står på $\frac{3}{4}$ aln hög stensel -		
Stenselstolen	10	10
Stenselstommen	185	185
Efftes lake med desse tubelror	80	80
Spjeltlagen	20	20
Gaffvet dubbelt med mosta - smellan	65	60
Warm lake af bräden lagga i bjelkan med mosta af vargä	50	45
3 ^{re} förtjen luffen 1 $\frac{1}{2}$ aln hö ga och breda	22	20
En dubbel bräd dörr 2 $\frac{3}{4}$ aln hög, 1 $\frac{1}{2}$ aln bred, med gång järn och lat	18	15
En mindre begel bakugns 4 alnar lång, 3 alnar bred med maja järn spjeld i stenselens järn	80	70
Transport	2595	2565

	Transport	2595	2595
En Tegel spis	46.	45	
Selskabs. iendet for denna bygning med i det skind den nu befoiret af underteknede ugæd udfordret No. 576. af Borsstods Comiteen udfordret No. 550. ✓			
N ^o 5 Et summa side af Tomter, et af binnen ar 1845 udfordret hermed ligt her 3 alner hog, brædte og en helt bræd dør a gang jærn og med nødig reindring og en udfordring af bræden vanderat lid	50.	50.	
N ^o 6 Et summa sider og i end hermed kuffet, en brædflage bygget i god skind af summa binnen udfordret ar 1845 og med delhog. Tuben Langden og bredde 7. alner, under dobbelt brædte i flær på 7. alner hog skind	5.	5.	
Skroter	30.	30.	
Udfordret med dege tebehoer	15.	13	
Gælfvet enkelt Lagd af bræden på asen	10.	8.	
Udram baket af bræden lagde på asen med moste of uafpræ	10.	10.	
En Tegel bakugns med ho. på og spjeld samt skor- stens præ	27.	26	
En enkelt bræd dør a gang jærn	5.	5	
En brædflage af bræden og udfordring	3.	3	
Transport	2796	2796	

No. 17

Salendæ værdet for badstugars i det staid den nu befinnes af underbetraad aars udfjord Rob. 105 af Brandstads Comitees propand Rub. 100. ✓	Transport	2796	2760
Likaledes i Torriteris norra sida och invid badstugars en träd bygg nad i godt staid af nytt timmer uppförd 1819. en väning beständes af badstuga med bakugns dals medelhög 11 alnar längden och bredden 12 alnar under dubbelt brädlak står på 4 alnar hög stenfoet		10.	10.
Stensofen		150.	140.
Stensofvannen		65.	50.
Öfvre laket med dess tillbehör		30.	30
Gulfoet dubbelt med timmer och mofas emellan		25.	20.
Sidre laket af bräder lagdes i bjelkar med mofa ofvanpå		16.	16.
2 m fönster lufter 4 alnar höga, 12 alnar breda		8.	8.
En dubbelt bräd dörr i gång gård och lat		136.	126.
En större bakugn af tegel med spis 6 af läng, 5 af bred, med spjeld och skorstenes rjisa			
Salendæ værdet for denna bygg nad i det staid den nu befinnes af underbetraad aars udfjord 440 af Brandstads Comitees propand 400. ✓	Transport	3236	3160

	Transport	3936	3460
N ^o 8	En norra sidan och fast invid bas gästugan en äldre lad byggnad mindre godt skänd 12 alnar lång, 12 $\frac{1}{2}$ aln bred, 8 $\frac{3}{4}$ alnar hög under näsven och bakstolke tak, samt endorr i gång järn och lås värdar till	60	50
N ^o 9	Effterligare i Torstens norra sida en äldre byggnad i godt skänd af furu binner uppfordrar 1623 med tegel mur och inmurad järn gryta dess inredning 7 $\frac{1}{2}$ aln lång och bredden 12 alnar, under näsven och bakstolke tak står på 2 alnar hög skåp.	7	5
	Stengöten	80	75
	Utsjömmen	30	30
	Effter taket med dess tillbehör	15	15
	Qalvet af järns stöcken lagg de i öfver	25	25
	Uarm taket af plankor laggde på öfver med möss emellan	8	8
	Dorren af dubbla bräder 7 $\frac{1}{2}$ aln hög 1 $\frac{1}{2}$ aln bred, med gång järn och lås	2	2
	En fönster luff 2 aln hög träbord	34	34
	En tegel mur med sffylt och skorstenen pipas	50	50
	1 stycke 90 kamors gryta inmurad	6	6
	Oppplanering till 6 hö lås		
	Transport	3553	3460

Transport 3553 - 3460

Sälunda värdet för denna jakar
byggnad i det stånd den nu befinnet
af underklarad ägare utgifvit R: 257
af Brandstods Comiterens protokoll R: 250.

No 10

En Tomteris Södra sida ett af stolpe
par och korsvirke inrättad ved-
låden dess medelhög 6 alnar, 30
alnar lång, 6 alnar bred med ett
större dörrar och med gang järn
under bräddak värdet i l: 100

100 - 100

No 11

Älvenleder a Tomteris södra sida
en stall byggnad med skelle af
varpa, i godt stånd af nytt tim-
mer utgifvit 1811. dess medelhög
11 alnar, längden 10 1/2 aln, bred-
den 13 1/2 aln under näsven och
bakskottet på 1/2 aln hög
stent af
Stenstämman

5 - 5

Stämman
Större taket med dess tillbehör
Nedra och mellan botten af
stakar på äfan

50 - 50

20 - 20

20 - 15

En dörr 3 alnar hög, och 1 1/2 af
bred med gang järn och l: samt
upplänkning l: 3 höft spiltten
Till skellan en dörr 1 1/2 hög
och bred

6 - 6

4 - 4

Sälunda värdet för stallet i
det stånd den nu befinnet
af underklarad ägare utgifvit R: 105
af Brandstods Comiterens protokoll R: 100

Transport 3758 - 3660

	Transport	3758.	3660.
N ^o 12	Två öfver och jofst vid fallet ett hider af 3 vagnar inrättadt ett af korsvirke och bräden, samt under bräddak 15 af lång, 9 alnar bred, 6 alnar höj med ett par dörrar å gång järn vandenat	100.	100.
N ^o 13	Två öfver från Lidret och å Jödras sidan af Tomter och Redskap hus i förvarligt stånd af äldre timmer dels medeltigt 10 alnar, 12 alnar längden och bredden under bräddak Skelfet	2.	2.
	Skelfoninen	30.	50.
	Öfver taket med dess tillbehör	30.	28.
	Kalkvet af järn och stökar lagg till å bjälken	13.	13.
	En bräd dörr med gång järn och lås	7.	7.
	Sälvasda värdet för redskap huset i det stånd den nu besjones af vider teknad ägar utgjort 102. af Brandstods Comiteren uppsatt Rub. 100.		
	2 ^{re} Inkörs Portar 5 1/2 aln höga 4 1/2 aln breda, med stöppar och öfver byggnaden	50.	50.
	2 ^{re} Brunne öfverbyggnader med stöppar och järn vefvar och ämbare	30.	30.
	Planchet på gårdens af stöppar bräden och mellan brädu 5 af högt 87 af långt	60.	60.
	Summa Rubell	400.	390.
	Sammandrag af förflycande Värdet Skelfet N ^o 1	1700.	1700.
	N ^o 2.	210.	200.
	Transport	1910.	1900.

	Transport	1910.	1910.
Utesfel N ^o 3		155	150
— N ^o 4		576	550
— N ^o 5		50	50
— N ^o 6		105	100
— N ^o 7		440	400
— N ^o 8		60	50
— N ^o 9		257	250
— N ^o 10		100	100
— N ^o 11		105	100
— N ^o 12		100	100
— N ^o 13		102	100
Tvårens Inskott Portar		50	50
Tvårens Strunnas öfverbyggna del		30	30
Planchet till gårdens		60	60

Summa till Gårdens Värd 4100. — 3990. —

Utom öfverbyggnadens till försäkring anmälde hus försäkring
 och andra byggnader i gårdens ära emvällden efter Hållares
 under byggnaden N° 1. som icke till försäkring anmälde
 Uth. några så bestående öfverflyttningar som
 Tariffer utspäddes, senare icke i gårdens, Ej
 heller i granngårdarnes.

Brattestad den 30 Januari 1834
 J. J. J. J.

Saken är betydligt och värdval, samt att den tillkommit
 utspädd Brandströket förmå i stället uti källan och ad
 i behörigt sticket, indygat. Brattestad den 9de April 1834.

Matth. Jurell C. Gyllberg

Beskrifning

Tomten N° 106 i Tredje Quartaret

De så innehåll samt den befintliga Abyggnaden, är i
 Wärdensige Skifframetret närmare beskrifne.
 och hvar C. Sijhörs porten

Tomten N° 107 i Tredje Quartaret

B. En Wärdensige Trädbyggnad _____ 14 aln hög

C. Uthus af Träd 8 alnar hög _____ 8 af hög

Tomten N° 104 i Jamma Quarter

D. Diversa Trädhus _____ Totalt 8 af hög

Tomten N° 105 i Jamma Quarter

E. Diversa Trädhus _____ 9 och 10 af hög

Utsjett S. Madeses Räckhus af bräd _____ 9 alnar hög

Sitt N. En Stråbod af Träd _____ 7 af hög

Af ständel från Byggnaderna i Tomten N° 106, är

Sidan a. f. Stöter till gamla Torg D _____ 81. alnar

Trän Hornet c. till Utsjett F. gälas _____ 30 af

Trän Sidan d. c. till Utsjett N° 2. _____ 10. af

_____ e. f. till Utsjett N° 10. _____ 19 af

_____ g. h. till Utsjett A gälas _____ 30. af

_____ h. i. till Utsjett B. _____ 3. af

_____ i. k. till Utsjett N° 3. _____ 4. af

_____ m. o. till Utsjett B. _____ 3. af

_____ n. o. till Utsjett N° 4. _____ 28. af

_____ C. n. till Utsjett N° 1 _____ 28 af

Hornet g. till Utsjett B. _____ 35 af

Sidan r. s. till Utsjett N° 5. _____ 2. af

Hornet p. till Utsjett N° 1. _____ 30 af

Trän Hornet w. till Utsjett C. _____ 37 af

_____ Sidan w. x. till Utsjett N° 6 _____ 4. af

_____ t. x. till Utsjett N° 11 _____ 30 af

Hornet a. till Utsjett C. _____ 25 af

Sidan a. a. till Utsjett N° 7. _____ 1. af

_____ y. i. till Utsjett N° 11. _____ 29 af

_____ ö. c. till Utsjett N° 11. _____ 25 af

_____ c. c. d. d. till Utsjett N° 9 _____ 15 af

Hornet d. d. till Utsjett C. _____ 3 af

_____ g. g. till Utsjett C. _____ 6 af

_____ h. h. till Utsjett D. _____ 40. af

_____ j. j. till Utsjett N° 13. _____ 28 af

Sidan j. j. g. g. till Utsjett N° 8. _____ 15 af

_____ k. k. r. r. till Utsjett E. _____ 2. af

Hornet r. r. till Utsjett D. _____ 8. af

Sidan l. l. g. g. till Utsjett N° 7 och 8. _____ 26 af

Vrattesad den 30 Januari 1834.

J. L. Lovellus

Udräkning enligt Tariffen i Hans Kjörliga Majestäts
 nådiga Reglemente för Kjörliga Brandstäd Bolaget af den
 11 December 1832. i årliga uträdet afgiften i nämnde So-
 lag för gårdar N° 106. i Tredje Quartieret här i Staden till-
 hörig Råd och Stadsleman Johan Lovelius

Antaget försikt värde	Beskrifning	Afgift per 1000	Årliga inlösa	
			Rub. af afgiften	Skilling
100	Klass N ^o 1. till 6 ^{te} Classen i Tariffen	5. 40.		
	A. 1. Utta Rökluqnar	16.		
	B. 1. för Diff. från sidan c. f. till kuffet E.	15.		
	2. för Diff. från kuffet f. till kuffet g.			
	3. 30 alnar gätes otyrda plan (60)	8.		
	3. för Diff. från sidan d. c. till kuffet N ^o 2.	18.		
	4. för Diff. från sidan f. c. till kuffet N ^o 10.	16. 57.	V	
	C. Kuffets kuff	9.	V	
	Summa procent af Class afgiften	82.	V	
	D. Två våningar	20.	1. 97.	1
	Summa	11. 79.	20. 6.	
200	Klass N ^o 2. till 6 ^{te} Classen i Tariffen	5. 40.		
	B. 1. för Diff. från sidan h. g. till kuffet N ^o 1.	27.		
	2. 17 alnar kuff	8.		
	2. för Diff. från sidan g. h. till A. 30 alnar plan (60)	8.		
	3. för Diff. från sidan h. i till kuffet B.	25.		
	4. för Diff. från sidan h. i till kuffet N ^o 3.	24. 84.		
	C. Kuffets kuff	1.		
	Summa procent af Class afgiften	85.	1	
	geras	4. 57.	1	
	Summa	9. 97.	2.	
150	Klass N ^o 3 till 6 ^{te} Classen i Tariffen	5. 40.		
	A. 1. En Rökspis	2.		
	B. 1. för Diff. från sidan n. c. till kuffet N ^o 1.	21.		
	2. för Diff. från sidan l. m. till kuffet N ^o 2.	24.		
	3. för Diff. från sidan m. o. till kuffet B.	25.		
	4. för Diff. från sidan n. o. till kuffet N ^o 4.	14. 84.		
	Summa procent af Class afgiften	86.	1	
	geras	4. 64.	1	
	Summa	10. 44.	1. 51.	
	Transport		23	56.

Tot 2050

		Transport		23	56
530	Utsafel N ^o 14 till 6 ^{te} Classen; Tariffer		5	40	
✓	A. 1. En Bakugru	2.	✓		
	2. En fjurr	2.			
	B. 1. för Diff. från hornet p, till kuffel N ^o 1.	11.			
	2. för Diff. från sidan p, g, till kuffel N ^o 3.	11.			
	3. för Diff. från hornet q, till kuffel 13	13.			
	4. för Diff. från sidan s, r, till kuffel N ^o 5.	26. 74.	✓		
	Summa procent af Glas afgiften	78.			
	göms	11.	21.2		
	Summa	9.	81.2	5.	30.
50	Utsafel N ^o 5 till 5 ^{te} Classen; Tariffer		11.	80	
✓	B. 1. för Diff. från sidan l, r, till kuffel N ^o 4.	26.			
	2. för Diff. från hornet u, till kuffel C.	12.			
	3. för Diff. från sidan w, x, till kuffel N ^o 6	24.			
	4. för Diff. från sidan l, x, till kuffel N ^o 11.	14. 76.			
	Summa procent af Glas afgiften	76.			
	göms	3.	61.8		
	Summa	8.	44.8		43.
100	Utsafel N ^o 6 till 6 ^{te} Classen; Tariffer		11.	80	
✓	A. 1. En Skadlagu regru	2.	✓		
	B. 1. för Diff. från sidan y, z, till kuffel N ^o 5.	24.			
	2. för Diff. från hornet a, till kuffel C.	15.			
	3. för Diff. från sidan a, w, till kuffel N ^o 7.	27.			
	4. för Diff. från sidan y, a, till kuffel N ^o 11.	14. 80			
	Summa procent af Glas afgiften	89.			
	göms	3.	93.6		
	Summa	8.	73.6		88.
400	Utsafel N ^o 7 till 5 ^{te} Classen; Tariffer		14.	80	
✓	A. 1. En Bakugru	2.			
	B. 1. för Diff. från sidan o, s, s, till kuffel N ^o 6.	27.			
	2. för Diff. från sidan q, q, d, d, till kuffel C.	11.			
	3. Byggd invid kuffel N ^o 8.	28.			
	4. för Diff. från hornet o, till kuffel N ^o 11.	15. 87.			
	C. Utsafels kost	1.	✓		
	Summa procent af Glas afgiften	90.			
	göms	4.	32.		
	Summa	9.	18.	3.	68.
	Transport			33.	82.

Tot 3150

Tot

För Handl. Joh. Lovell's gård ändring stämningen jämlin

Varde 100.- 5.40
 A. för M. 11. C. och aff. 22
 B. 1. för Jaunnaubegge stämmed M. 10. 58.96
 2. 4. 4. oförklarad 1.
 C. för M. 11. af 97
 g. 10. 67. 8. 1. 5

För M. 13. utgör aff. stämningen utskred efter 90
 g. 10. 2, 4 kop. per muller.

100.
 ✓

100.
 ✓

3650
 ✓

[Handwritten signature]

Summa	10.	20.	1.	3.
Transport			38.	57.

56.

3150

Transport

33

- 3.0 Skifet N° 8 till 6te Classen: Tariffen —
- 1. för Dift^o från hornet d. d. till keplet C — 25
- 2. för Dift^o från sidan d. d. o. till keplet — 17
- 3. för Dift^o från hornet c. c. till keplet N° 13 — 14
- 4. Bygga invid keplet N° 7. — 28. 84.

5.	40
25.	
17.	
14.	
28.	84.

Summa procent of Clas afgiften — 84.

göres —	4. 53 ⁹
---------	--------------------

Summa 9 93⁹ — 50

- 2.50 Skifet N° 9 till 6te Classen: Tariffen —
- 1. En Dryggmur med griffas — 4.
- 1. för Dift^o från hornet g. g. till keplet C — 22
- 2. för Dift^o från hornet h. h. till keplet D — 12
- 3. för Dift^o från hornet f. f. till keplet N° 13 — 14
- 4. för Dift^o från sidan j. j. g. till keplet N° 8 — 17. 65

5.	40
4.	
22.	
12.	
14.	
17.	65

Summa procent of Clas afgiften — 69.

göres —	3. 72 ⁹
---------	--------------------

Summa 9 12⁹ 29.

- 1.00 Skifet N° 10 till 5te Classen: Tariffen —
- 1. för Dift^o från sidan k. k. l. l. till keplet N° 1 — 24
- 2. för Dift^o från sidan l. l. till keplet N° 4 — 14
- 3. Järnman byggd med keplet N° 11. — 28
- 4. för Dift^o från sidan k. k. till keplet C — 26. 92

4.	80
24.	
14.	
28.	
26.	92

Summa procent of Clas afgiften — 92.

göres —	4. 41 ⁹
---------	--------------------

Summa 9 21⁹ — 93

- 1.00 Skifet N° 11 till 6te Classen: Tariffen —
- 1. Järnman byggd med keplet N° 10 — 22. 24
- 2. för Dift^o från sidan l. l. m. m. till keplet N° 7 — 15
- 3. Järnman byggd med keplet N° 12 — 28
- 4. för Dift^o från sidan k. k. m. m. till keplet C — 25. 90

5.	40
22.	24
15.	
28.	
25.	90

Summa procent of Clas afgiften — 90.

göres —	4. 86.
---------	--------

keplet N° 11 af

Summa 10 26. 1. 3.

3650

Transport

38. 51

43.

88.

77

3650

Transport

38 57

100	Huset N ^o 12. till 5 ^{te} Classen: Tariffen	4.	80.	
V	1. för Diff. från sidan n.n. till huset N ^o 7.	14.		
	2. Sammanbyggd med huset N ^o 13	28.		
	3. för Diff. från sidan n.n. till huset C.	25.		
	4. Sammanbyggd med huset N ^o 11.	18.	95.	
	Summa procent af Clas afgiften	95.		
	göra	4.	56.	
	Summa	9.	36.	97.

100	Huset N ^o 13 till 5 ^{te} Classen: Tariffen	4.	80.	
V	1. för Diff. från sidan g.g. till huset N ^o 8.	14.		
	2. för Diff. från hörnet r.r. till huset D.	20.		
	3. för Diff. från sidan r. r. till huset C.	26.		
	4. Sammanbyggd med huset N ^o 12.	28.	88.	
	Summa procent af Clas afgiften	88.		
	göra	4.	22.	
	Summa	9.	22.	1.

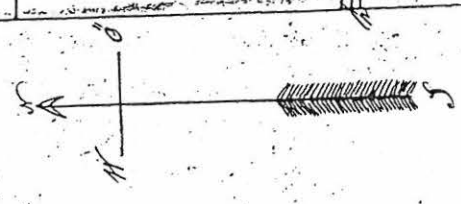
V	50	6.	2 ^{re} Inders portar till 4 ^{te} Classen: Tariffen	4.	40.	22.
	30		2 ^{re} Brunnar för byggnaden till 2 ^{de} Clas.	4.	40.	14.
V	60		Planchet för sig gärdens till 2 ^{de} Clas.	4.	40.	27.
	Summa	3990.	Andra entrader afgiften för hela Gårdens gör på totalt			41. 14.

Brakestad den 16de April 1834.

Jon Jönsson
 Math. Junell C. Gyllberg

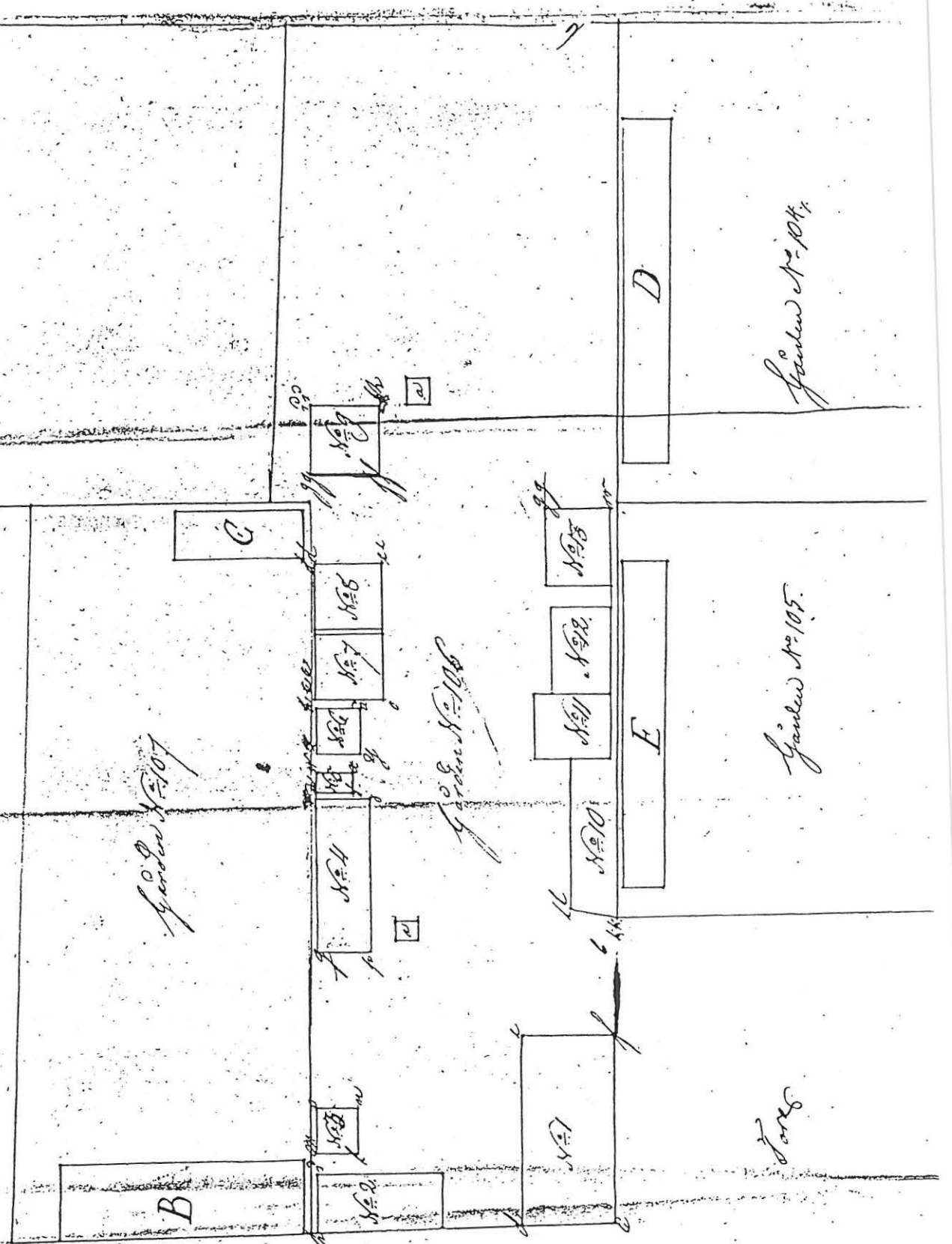
88 17
 7 126
 18 144
 14 144
 40 508
 55 44

Plantations of *Asplenium* (type *a. unicolor*)
agrande goph. No. 106. Same Arab. font diverse gramin.
fantes huc. Made up du 30 Janvier 1834, 2
Ephraïm

A

4000
10000

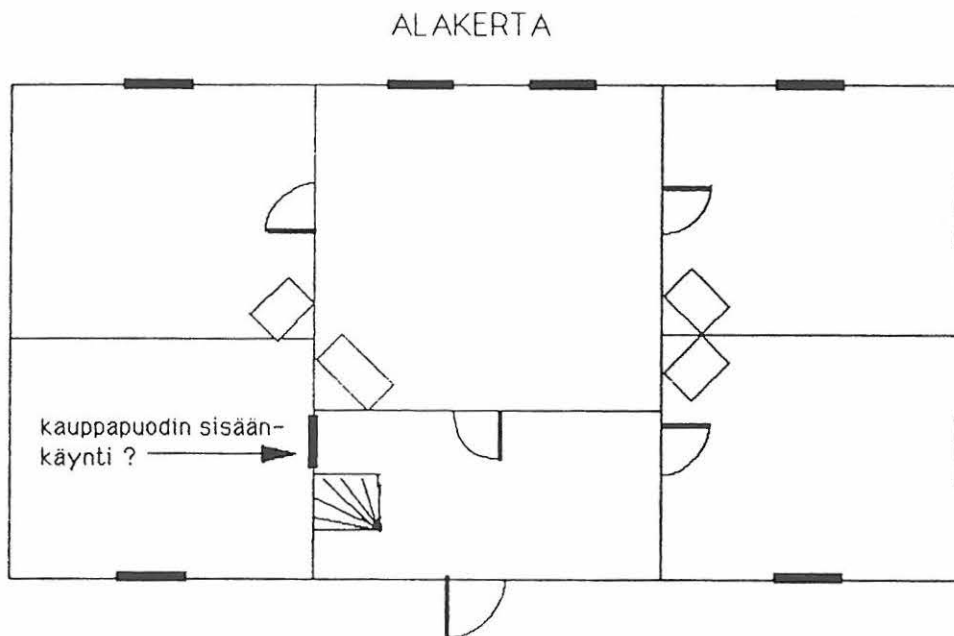
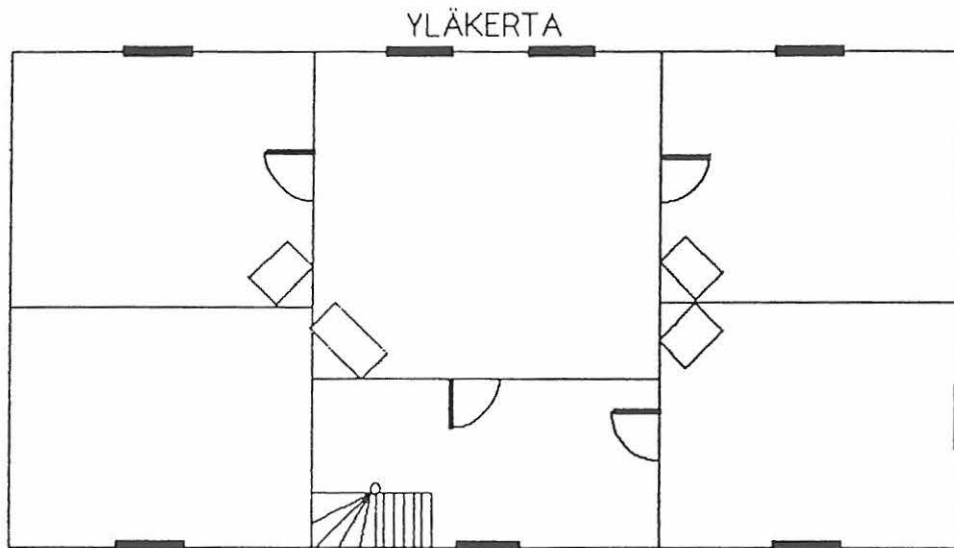

Tours

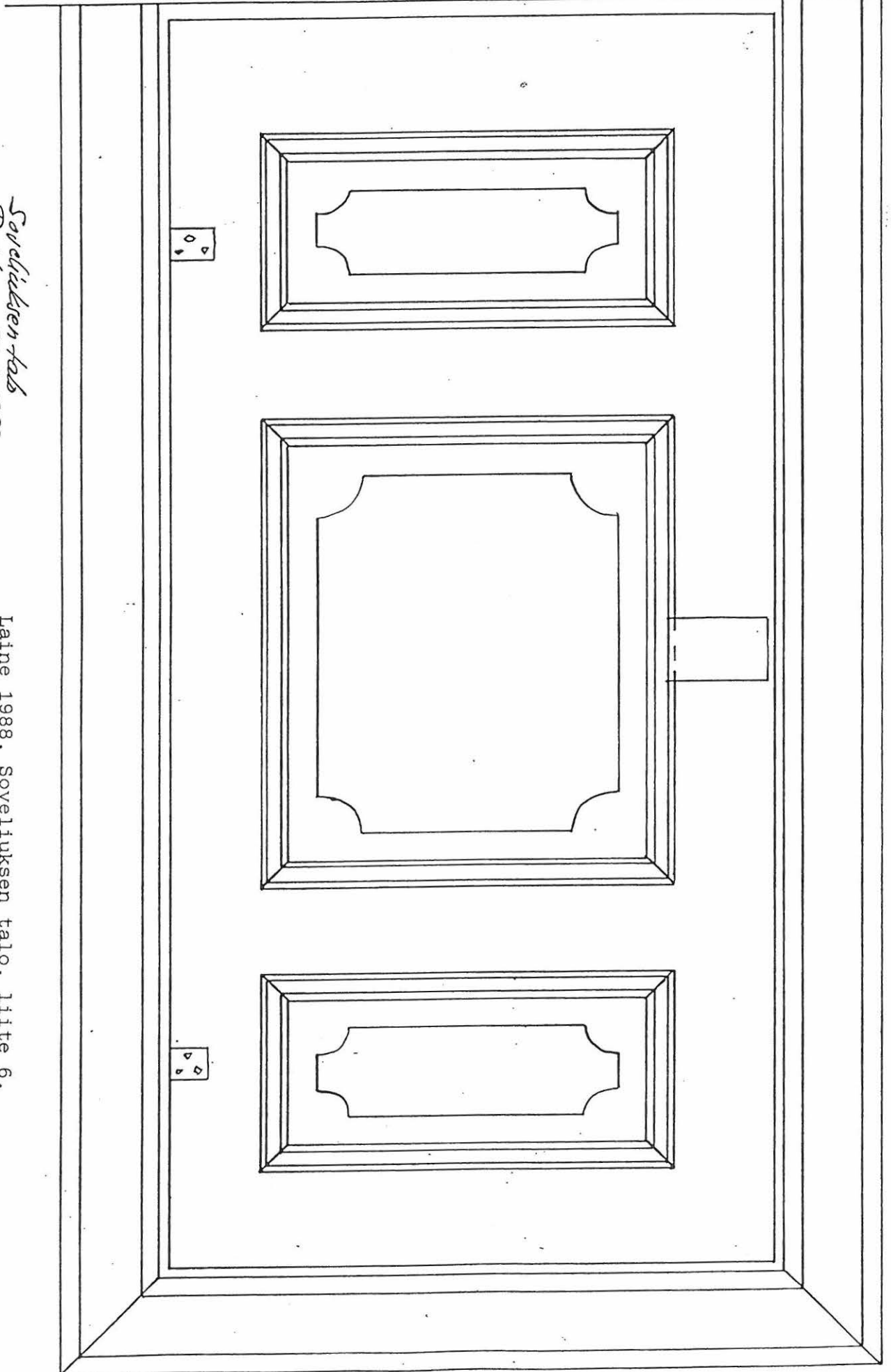
Garden No. 105.

Garden No. 104.

F

SOVELIUKSEN TALON OLETETTU POHJAKAAVA VUODEN 1834
PALOVAKUUTUKSEN MUKAAN.

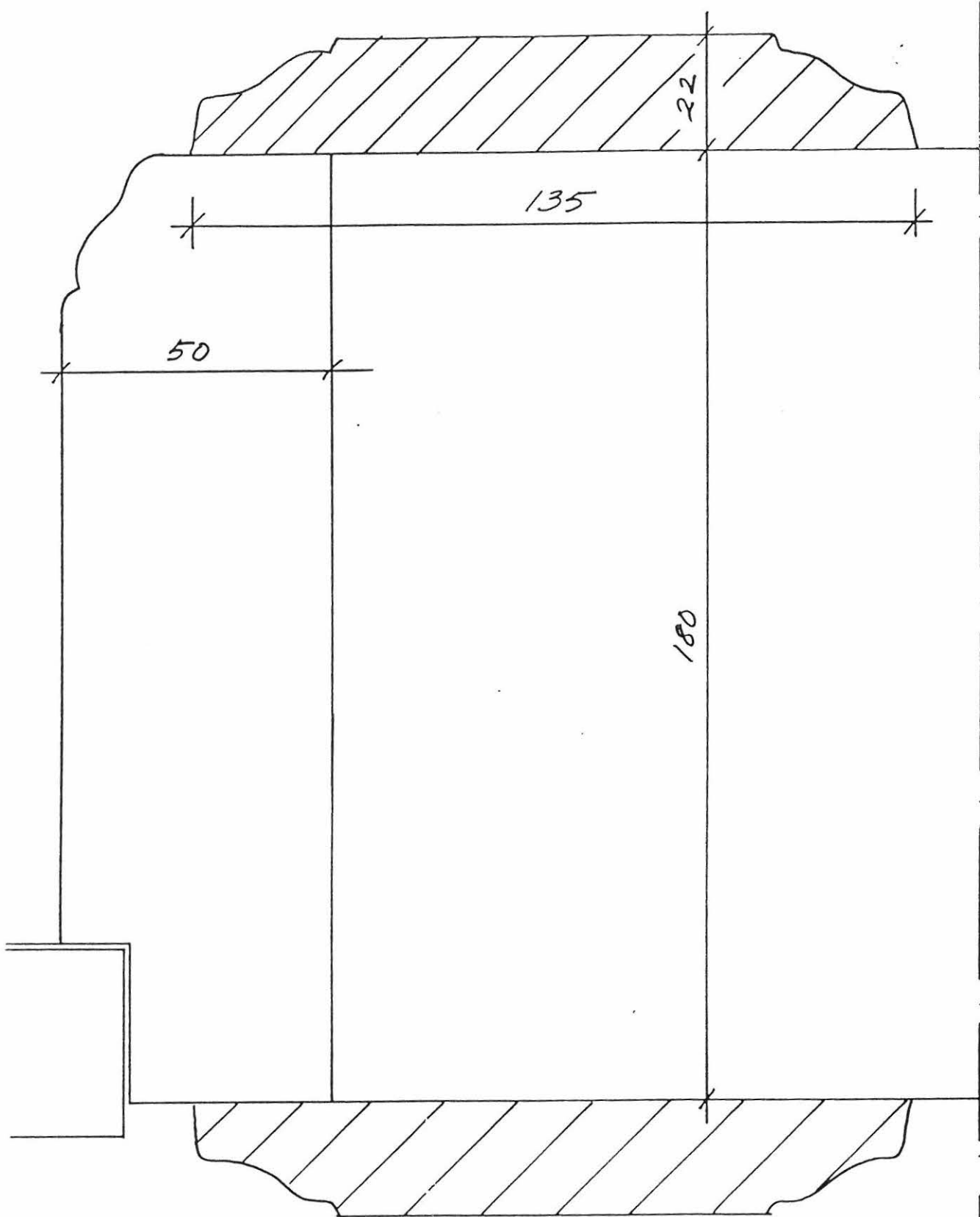
"Pihan puolella, eteisen edessä,
lautakatolla katettu silta."

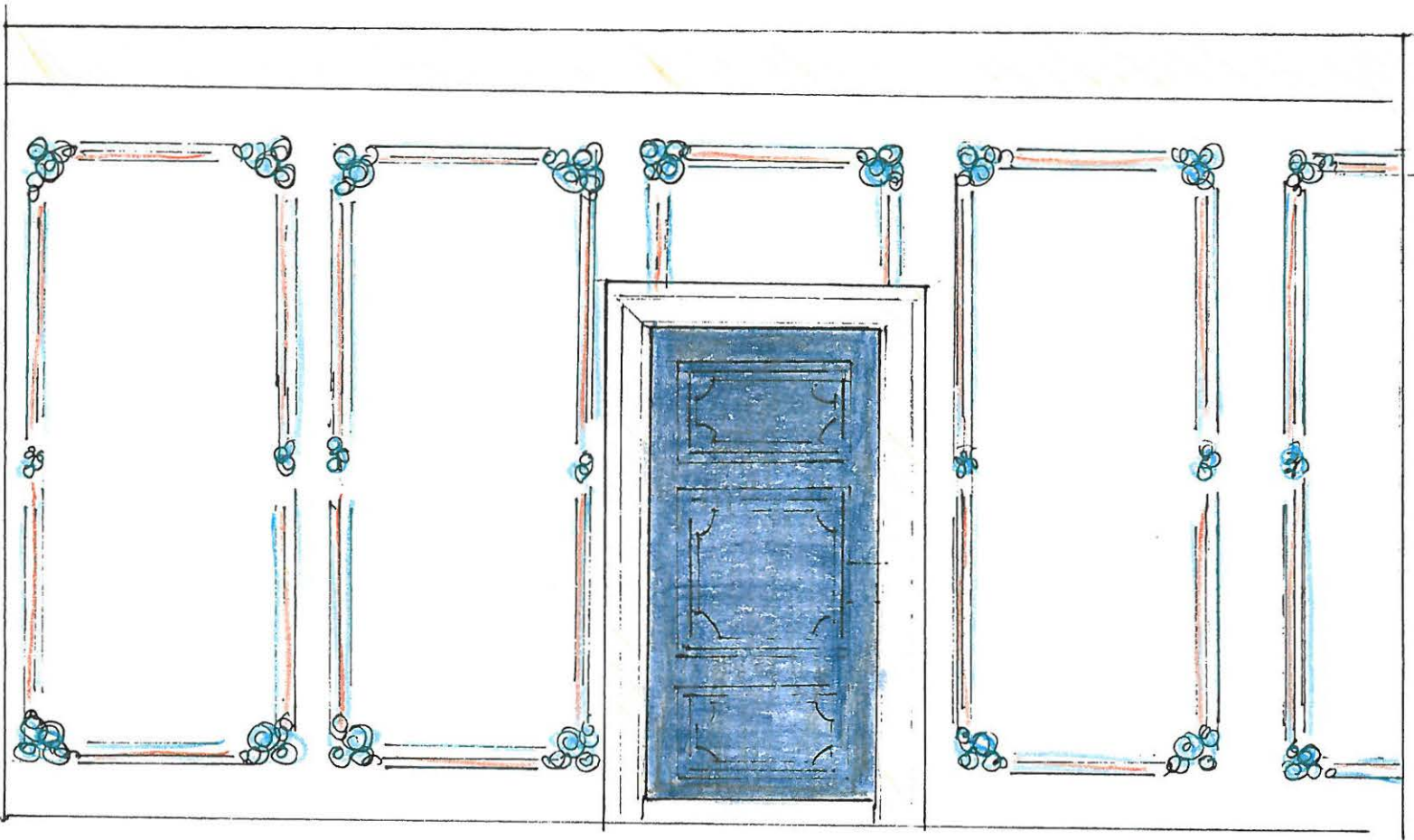
Soveliuksen talo
Rakhe 30.10.1988
Huone 205
Ov:n n:o 21
Ovi ja karmu
1:5

Laine 1988, Soveliuksen talo, liite 6.

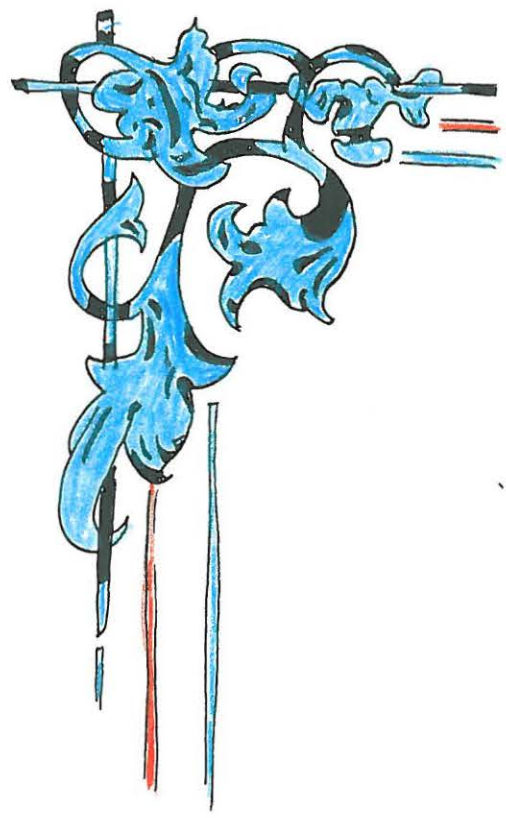
1 n:o 1088. Soveliuksen talo

Soreliuksen talo
 Raabe 30.10.1988
 Huone 205
 Ovi nro 21
 Poikkileikkauksen kaaviokuva

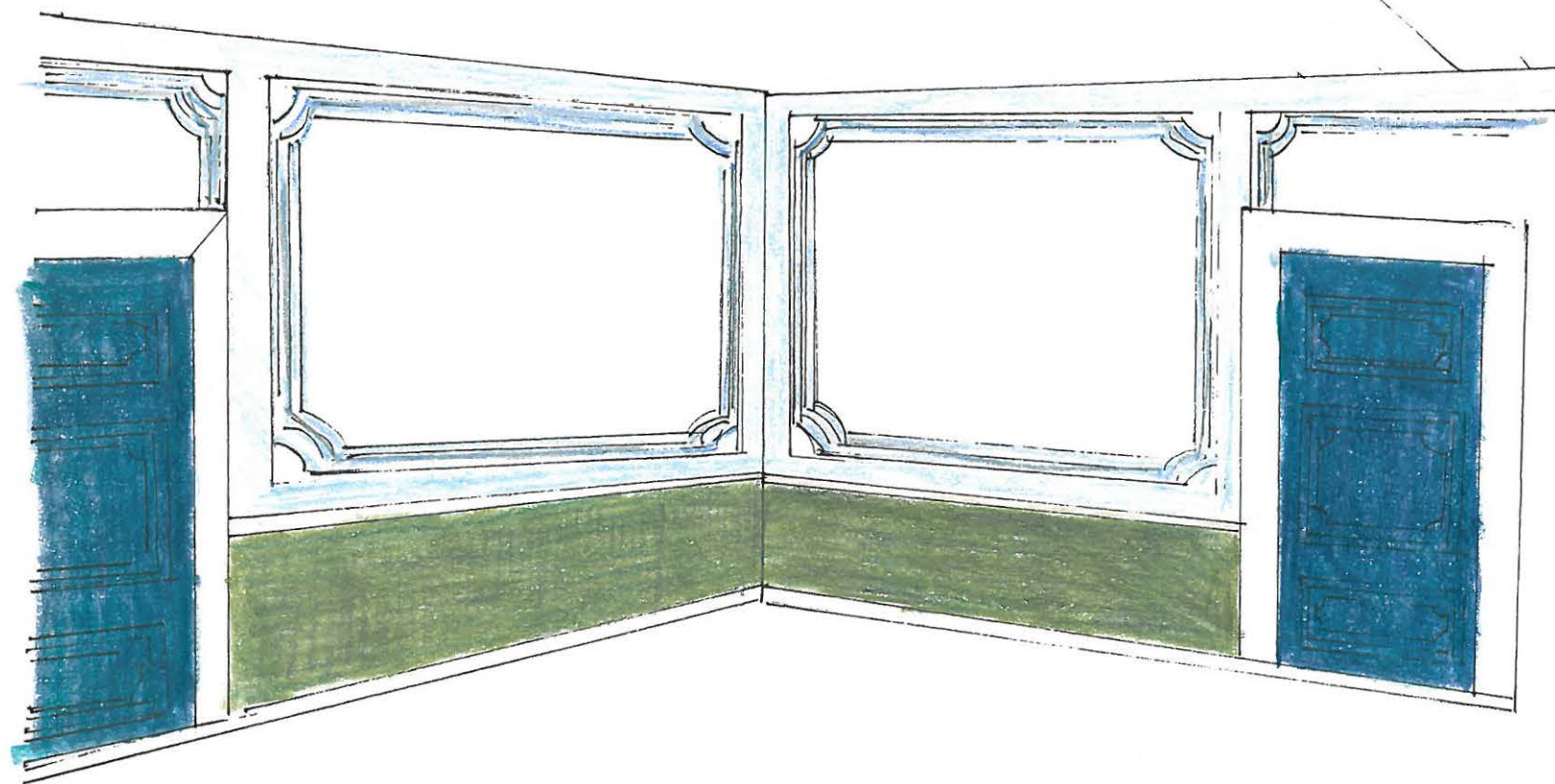
Kasetin
nurkkakoriste

SOVELIUKSEN TALO HUONE 107, n. 1840-1850-luku.

Konservaattori Matti Laineen pintakäsittelytutkimuksen liitteiden mukaan Eija Turunen.

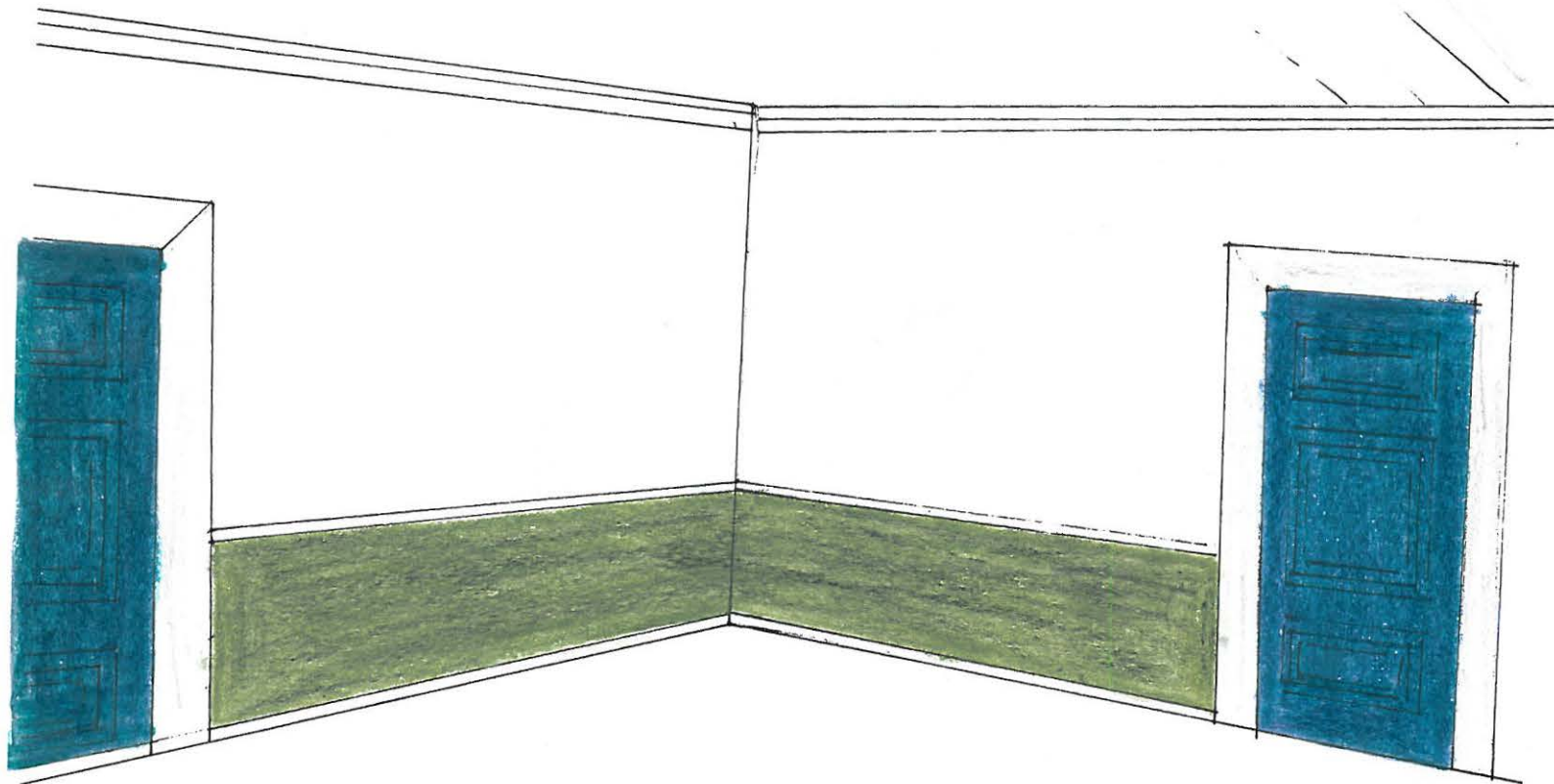
Laine 1988, Soveliuksen talo, liite 1.

SOVELIUKSEN TALO
HUONE 207
n. v. 1800 \pm 10 v.

Konservaattori
Matti Laineen pin-
takäsittelytutkimuksen
liitteiden mukaan
Eija Turunen.

Laine 1988,
Soveliuksen talo,
liite 2.

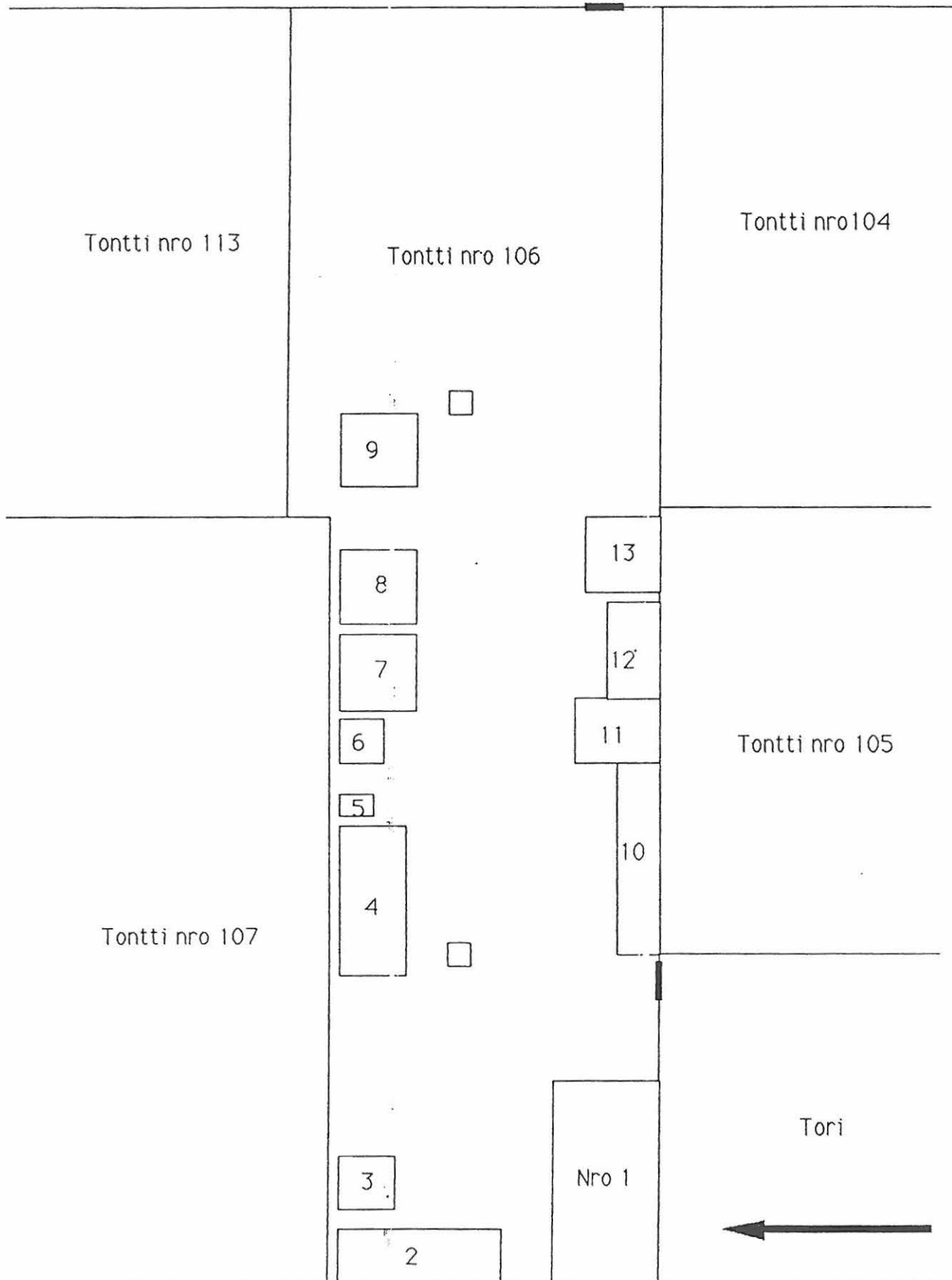

SOVELIUKSEN TALO
HUONE 207
n. 1830-luku.

Konservaattori
Matti Laineen pin-
takäsittelytutkimuksen
liitteiden mukaan
Eija Turunen .

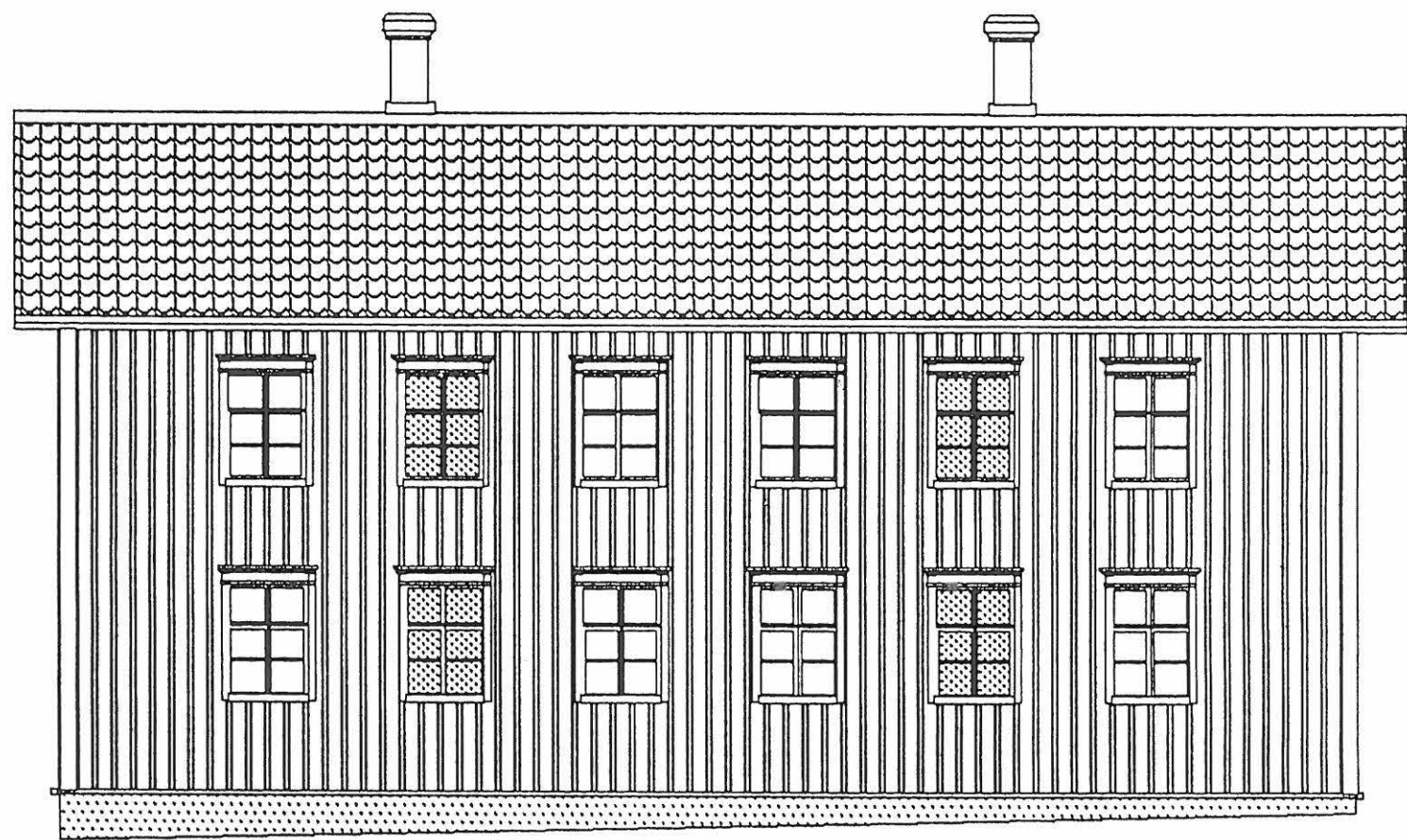
Laine 1988,
Soveliuksen talo,
liite 3.

SOVELIUKSEN TONTTI VUONNA 1834

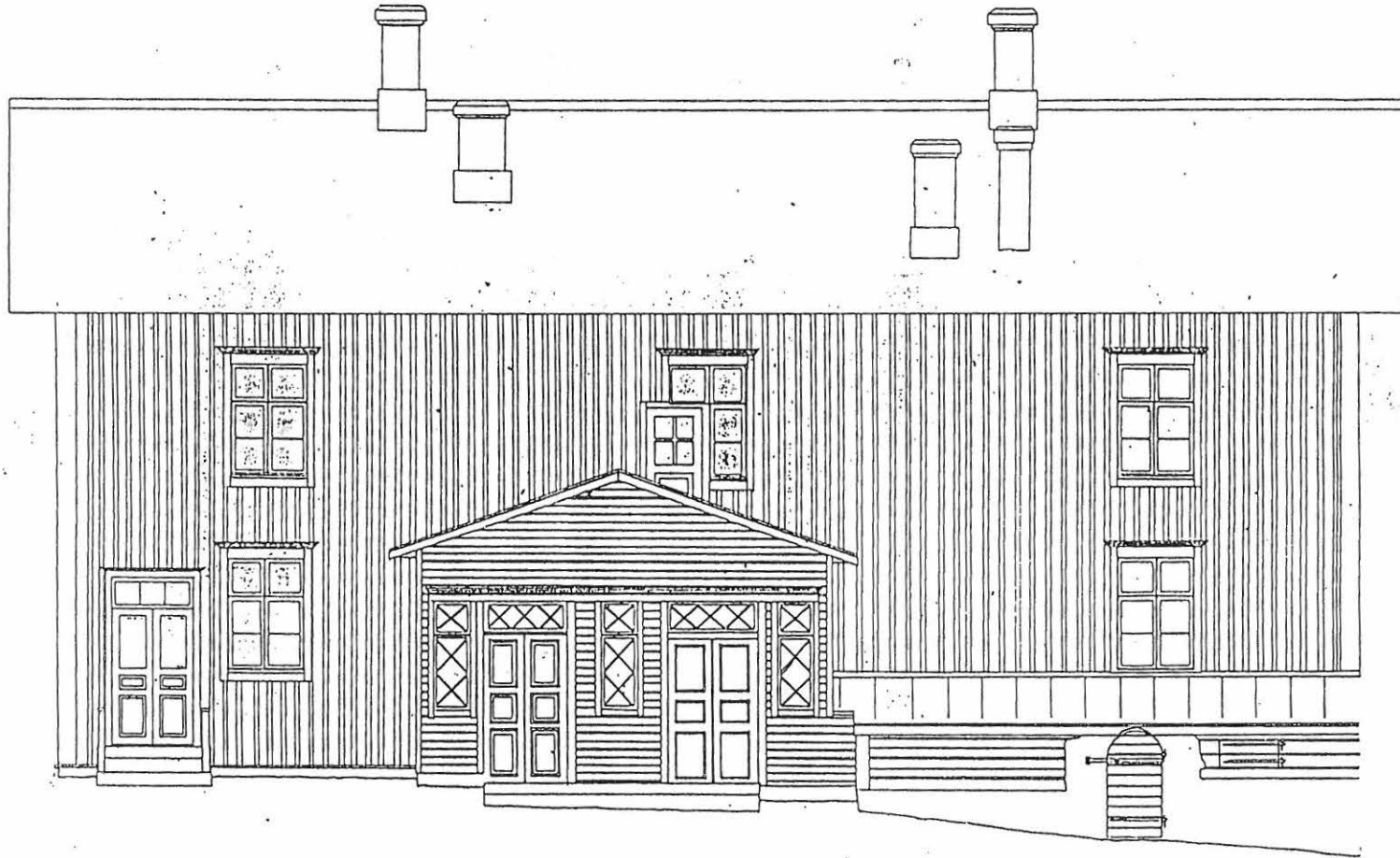

SOVELIUKSEN TONTIN RAKENNUKSET VUONNA 1834

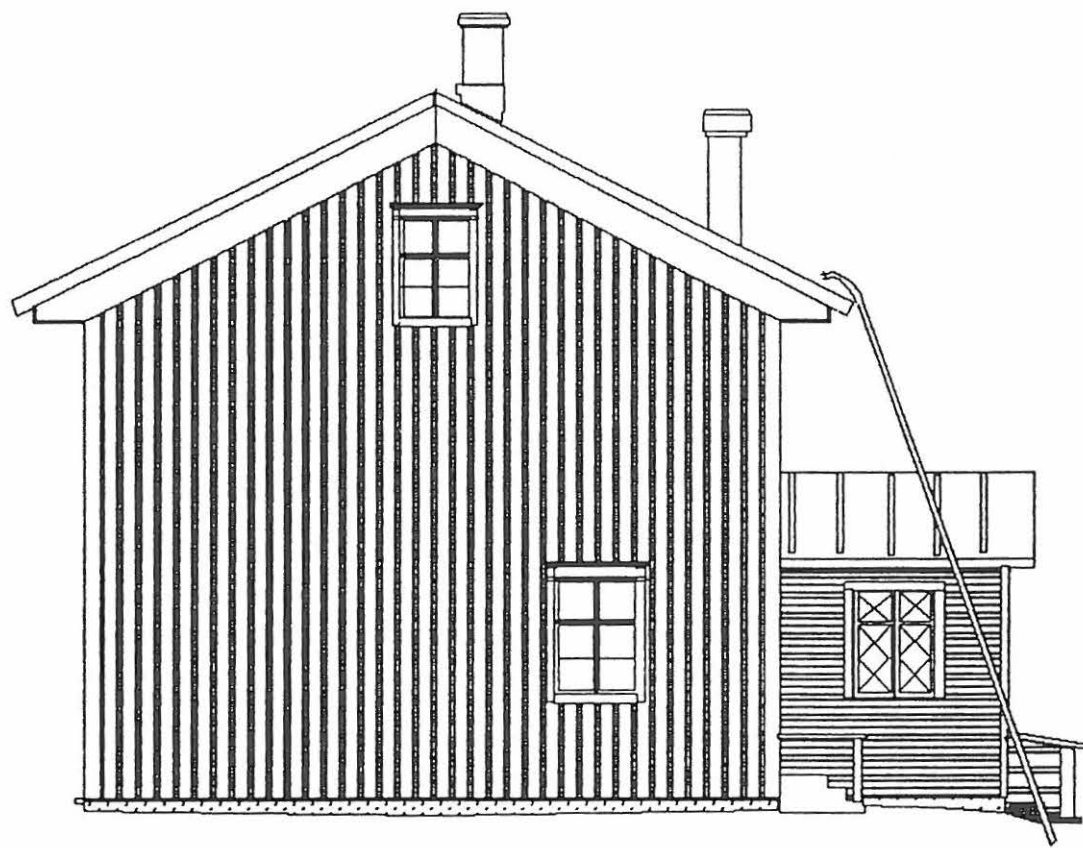
1. Päärakennus
2. Makasiini- tai varastorakennus
3. Keittiö
4. Väentupa/palkollisten rakennus
5. Ulkokuone
6. Pesutupa/sauna
7. Pakaritupa
8. Varastorakennus
9. Navetta
10. Puuliiteri
11. Talli ja heinäparvi
12. Liiteri
13. Työvälinevarasto

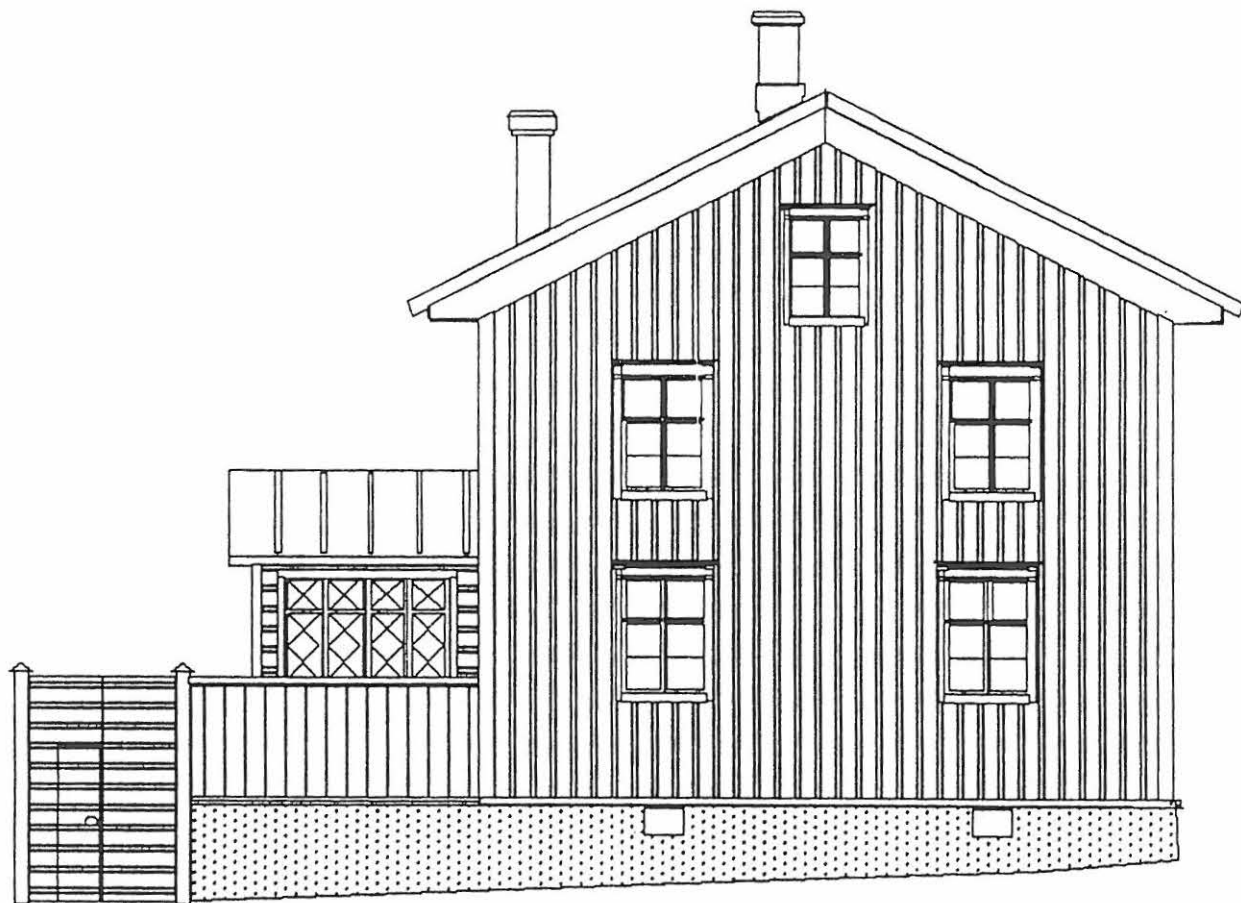
ETELÄSIIVU 1/100

POHJOISFASADI 1/100

ITÄPÄÄTY 1/100

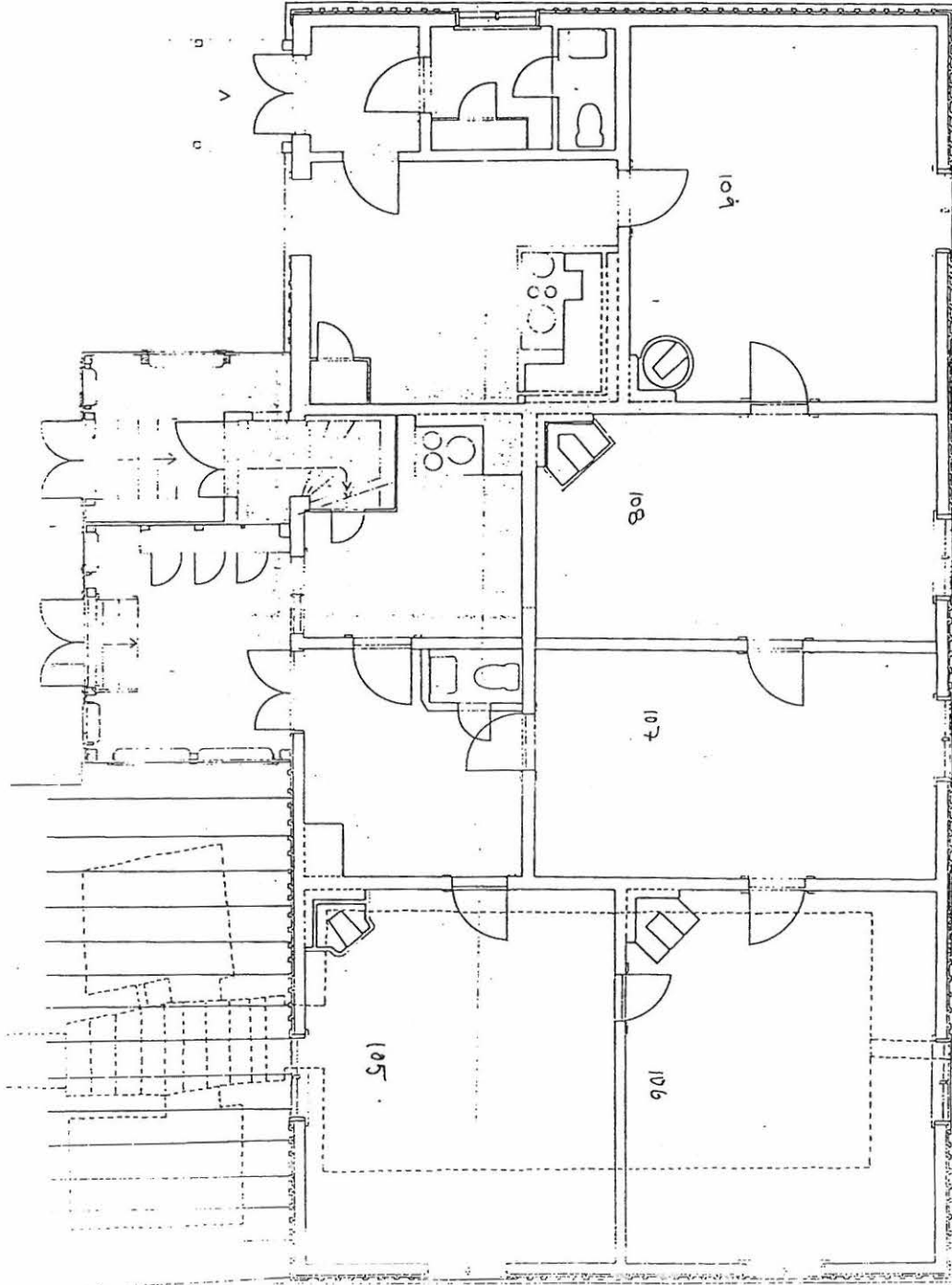

LÄNSIPÄÄTY 1/100

LÄNSIPÄÄDYN POIKKILEIKKAUS

ALAKERRAN NYKYINEN POHJAKAAVA

YLÄKERRAN NYKYINEN POHJAKAAVA

